

קובץ גליונות

פרשת וילך - יום כיפור
ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מרן ראש הישיבה
הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל

הגאון הצדיק
רבי ישראל אליהו וינטרויב
זצוק"ל

הגאון האדיר
רבי אברהם גנהובסקי זצוק"ל

הגאון הגדול
רבי שלום בן ציון פלמן
זצוק"ל

ויבלחט"א

מרן ראש הישיבה
הגראי"ל שטיינמן שליט"א

מרן שר התורה
הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרן פוסק הדור
הגר"נ קרליץ שליט"א

מרן רה"י
הגר"ג אדלשטיין שליט"א

מרן הגאון
רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

דברי שיח

כאיל תערוג

פרי חיים

נשיח בחוקיך

גאון יעקב

משנת החפץ חיים

פניני דעת

דובב שפתים

נפשו גחלים תלהט

פנינים משולחן רבינו

שלמים מציון

דרכי החיזוק

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

קרית ספר בית הכנסת: קהילת משך חכמה 053-3127555 ברכפלד * ישיבת מיר דרדק 08-9741667 בבתי הכנסת *אוהל תורה *חניכי הישיבות רשב"י	הר נוף בבתי הכנסת: *אמרי שפר *קהילת בני תורה *חניכי הישיבות- רח' ברנד כנסת 054-8429113 (גרס) נוה יעקב 052-7677676 (לוי) סורוצקין בבתי הכנסת: *אהבת תורה *באר שמואל סנהדריה המורחבת *ביהכנ"ס עזרת תורה עזרת תורה 054-8474651 (אלקין) *בית הכנסת בית ישראל קרית יובל 052-7639488 רוממה *בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטוף) רמות ג' *ביהכנ"ס חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) רמות פולין *ביהכנ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת אשכול ביהכנ"ס חניכי הישיבות שערי חסד 054-8498969 (קירט) גילה *ביהכנ"ס חזון נחום 052-7653820 מאה שערים ביהכנ"ס תפארת בחורים (הישן) גוש 80 *ביהכנ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גבעת שאול ישיבת הגרי"מ דרוק	*חזון איש *פוניבז' (אוהל קדושים) *ברסלב אצל הנציגים בישיבות: אורחות תורה בית מאיר בית מדרש עליון גאון יעקב משך חכמה פונוביז' קהילות יעקב קרית מלך שערי תורה תפארת ציון מרכז *חנות גל פז- ר' עקיבא 88 *חנות שאבעס חזון איש 49 פרדס כץ 052-7168580 (אבוחצירא 30) בבתי הכנסת: *מנין אברכים (אבוחצירא 9) קרית הרצוג 03-5708404 (שטרן) 052-7640848 (פרידמן) שכון ה' 053-3151405 (נמירובסקי) *ביהכנ"ס המרכזי	מופקים 052-7635246 (סמיד) בבתי הכנסת: *קייט שיטית אלעד 054-8415551 (הופנר) ישיבת בני ראובן משדוד רובע ג' - קרית חרדים 058-3231891 (שוורץ) רובע ז' 052-7668323 (מונק) רובע ט' 077-7656779 (בלומנטל)
נס ציונה מוסדות אור תורת שלום בכולל בראשות הרב יפת שליט"א נתיבות 054-8454356 (טרבלסי) נתניה רמת אפרים 052-7664668 ביהכנ"ס מנין אברכים רח' גבע 25 054-8452828 (וייס)	רוממה *בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטוף) רמות ג' *ביהכנ"ס חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) רמות פולין *ביהכנ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת אשכול ביהכנ"ס חניכי הישיבות שערי חסד 054-8498969 (קירט) גילה *ביהכנ"ס חזון נחום 052-7653820 מאה שערים ביהכנ"ס תפארת בחורים (הישן) גוש 80 *ביהכנ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גבעת שאול ישיבת הגרי"מ דרוק	זכרון יעקב 04-6392214 (קניגסבון) חיפה נוה שאנן 054-8454992 (גינזינער) ישיבת נחלת הלויים הדר *ישיבת תפארת ישראל 04-8699455 (חסידים) פילזסטון 02-5335545 (חנות כל בו אלן) ירוחם ביהכנ"ס בית פנחס 052-7627788 (מיכאל) ירושלים *ישיבת מיר 052-7677676 (לוי) גאולה 053-3172626 (אלה) *חנות גל פז (מלכי ישראל) בית וגן 02-6449498 (שעין) הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה) בבתי הכנסת: *אמשינוב *מנין אברכים בר אילן/נוה צבי 054-8474651	שקלון 050-4181543 (לוי) באר שבע 052-7628911 (היקלי) בית שמש קריה 02-9910398 (פינקלשטיין) רמה ג' *ביהכנ"ס אהבת תורה 02-9920797 כולל עטרת שלמה
עוצם ישיבת נר זרח פתח תקוה גני הדר בבתי הכנסת: *אוהל אברהם *מקוה בעש"ט קרית אתא ישיבת מאקאווא 052-7626243 רחובות 050-4101805 ישיבת מאור התלמוד כולל בר שאול רכסים גבעה א' 052-7606491 ישיבת כפר חסידים 053-3136168 גבעה ב' כולל נר ישראל בית יצחק 052-7183722 גבעה ג' 052-7171992 (פרקש) בביהכנ"ס *היכל משה - בנה ביתך	רוממה *בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטוף) רמות ג' *ביהכנ"ס חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) רמות פולין *ביהכנ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת אשכול ביהכנ"ס חניכי הישיבות שערי חסד 054-8498969 (קירט) גילה *ביהכנ"ס חזון נחום 052-7653820 מאה שערים ביהכנ"ס תפארת בחורים (הישן) גוש 80 *ביהכנ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גבעת שאול ישיבת הגרי"מ דרוק	פילזסטון 02-5335545 (חנות כל בו אלן) ירוחם ביהכנ"ס בית פנחס 052-7627788 (מיכאל) ירושלים *ישיבת מיר 052-7677676 (לוי) גאולה 053-3172626 (אלה) *חנות גל פז (מלכי ישראל) בית וגן 02-6449498 (שעין) הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה) בבתי הכנסת: *אמשינוב *מנין אברכים בר אילן/נוה צבי 054-8474651	ביתר גבעה A *ביהכנ"ס זכור לאברהם בית חלקיה 050-4156578 (מון) בני ברק *שכון ג'/יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטוף) ויזניץ 050-4192923 (טסלר) בבתי הכנסת: *הליכות חיים *המרכזי - רמת אלחנן *הליגמן *לדרמן *נאות יוסף *משכנות יעקב *דברי שיר *שם אבותי *אוהל משה ורחל- רח' פרל *יד אהרון *שבת אחים *היכל צבי רח' סירקין *אשכנז רח' יעל *בית אריה רח' גרוסברד פינת בעל התניא
רמת השרון 052-7141747 תפרח 08-9924520 לרבים המבקשים קובץ גליונות גדול (A4) ניתן להזמין מראש במוקדי ההפצה.	רוממה *בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטוף) רמות ג' *ביהכנ"ס חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) רמות פולין *ביהכנ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת אשכול ביהכנ"ס חניכי הישיבות שערי חסד 054-8498969 (קירט) גילה *ביהכנ"ס חזון נחום 052-7653820 מאה שערים ביהכנ"ס תפארת בחורים (הישן) גוש 80 *ביהכנ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גבעת שאול ישיבת הגרי"מ דרוק	פילזסטון 02-5335545 (חנות כל בו אלן) ירוחם ביהכנ"ס בית פנחס 052-7627788 (מיכאל) ירושלים *ישיבת מיר 052-7677676 (לוי) גאולה 053-3172626 (אלה) *חנות גל פז (מלכי ישראל) בית וגן 02-6449498 (שעין) הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה) בבתי הכנסת: *אמשינוב *מנין אברכים בר אילן/נוה צבי 054-8474651	בבתי הכנסת: *הליכות חיים *המרכזי - רמת אלחנן *הליגמן *לדרמן *נאות יוסף *משכנות יעקב *דברי שיר *שם אבותי *אוהל משה ורחל- רח' פרל *יד אהרון *שבת אחים *היכל צבי רח' סירקין *אשכנז רח' יעל *בית אריה רח' גרוסברד פינת בעל התניא
רמת השרון 052-7141747 תפרח 08-9924520 לרבים המבקשים קובץ גליונות גדול (A4) ניתן להזמין מראש במוקדי ההפצה.	רוממה *בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטוף) רמות ג' *ביהכנ"ס חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) רמות פולין *ביהכנ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת אשכול ביהכנ"ס חניכי הישיבות שערי חסד 054-8498969 (קירט) גילה *ביהכנ"ס חזון נחום 052-7653820 מאה שערים ביהכנ"ס תפארת בחורים (הישן) גוש 80 *ביהכנ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גבעת שאול ישיבת הגרי"מ דרוק	פילזסטון 02-5335545 (חנות כל בו אלן) ירוחם ביהכנ"ס בית פנחס 052-7627788 (מיכאל) ירושלים *ישיבת מיר 052-7677676 (לוי) גאולה 053-3172626 (אלה) *חנות גל פז (מלכי ישראל) בית וגן 02-6449498 (שעין) הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה) בבתי הכנסת: *אמשינוב *מנין אברכים בר אילן/נוה צבי 054-8474651	בבתי הכנסת: *הליכות חיים *המרכזי - רמת אלחנן *הליגמן *לדרמן *נאות יוסף *משכנות יעקב *דברי שיר *שם אבותי *אוהל משה ורחל- רח' פרל *יד אהרון *שבת אחים *היכל צבי רח' סירקין *אשכנז רח' יעל *בית אריה רח' גרוסברד פינת בעל התניא

הזמנות במוקדים עד יום שלישי בערב. [*ללא הזמנה מראש]

המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: k.gilyonot@gmail.com | להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

גיליון מס' 7-196 | וילך-יום כפור
תשע"ז שנה ד'

גליון זה יוצא לע"נ

ר' חיים ישראל ב"ר משה יהודה ז"ל
ומרת שרה בת ר' שמואל הלוי ע"ה
תנצב"ה

דברי שי"ח

ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

דבר העורך

המופת הגדול ביותר של הסטייפלר

באחד מביקורי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בביתו של חמיו רבינו הגר"ש אלישיב ז"ע, סיפר רבינו סיפור על אביו מרן הסטייפלר זיע"א.

היה זה בערוב ימיו. ייסורים ותלאות רבים פקדוהו. גופו היה מדוכא בחולאים שונים, בקושי מסוגל היה להלך ברגליו. המסלול הקצר מביתו שברחוב רשב"ם 10 עד בית הכנסת "לדרמן" - היה בעבורו דרך ארוכה עד מאוד. כל פסיעה דרשה מאמצים רבים. ספסלים העלייה של בית הכנסת "לדרמן", החדר "נוצר" קטנים הותקנו ברחוב רשב"ם כדי שיוכל גדול הדור לנוח מידי כמה פסיעות.

הגיע יום הכיפורים. למרות חלישותו וחוליו, רצה לקיים בכל כוחותיו את ציווי התורה "ענו את נפשותיכם". חיפשו בני ביתו דרכים איך להקל מעליו את המאמץ הקשה. עד שמצאו בעבורו חדר בקומת העלייה של בית הכנסת "לדרמן", החדר "נוצר" לאחר שיפוץ בית הכנסת ושינוי מבנהו הישן לצורתו כפי שהיא כיום.

לאחר התפילה עלה מרן הסטייפלר ל"חדר" שהוקצה לו. עם היכנסו לאותו חדר התעורר אצלו ספק אם מותר לו לישון באותו חדר, שכן לפני השיפוץ היה חדר זה חלק ממבנה בית הכנסת. מתוך יראת שמים ופחד החטא לא נרדם כל הלילה...

אם לא די בכך, הרי במשך היום עצמו חש מרן הסטייפלר שהגרבר רטובה...

להסירה לא יכול, שכן חשש שתיסחט תוך כדי ההסרה. גם לדרוך על הקרקע לא יכול היה, שכן ביראתו הבוערת והנוראה חשש מ"סחיטה"... משום כך אחז את רגלו תלויה במשך שעותיים, עד שנתייבשה הגרבר...

כל זאת בשנת חייו האחרונה, כשהוא תשוש כליל ואפוף חולאים, לאחר לילה שלם שלא נתן שינה לעיניו ותנומה לעפעפיו...

לאחר שסיים מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א את ביקורו, התבטא, מרן הגר"ש ז"ע ואמר: "אכן, לעמוד כך ברגל תלויה במשך שעותיים תמימות זה מופת! אולם אם בסטייפלר הדברים אמורים, אין צריך להגיע לסיפורים כאלו. אצל הסטייפלר התרחשו בכל יום ובכל רגע מופתים גדולים בהרבה ממופת זה!"

המשיך רבנו והתבטא: "דער גרעסטער פון דעם סטייפלר איז, אז ער אין גיווען א-מיוסר בייסורים, און די קאפ האט נישט גיארבעט אויף דער עלטער, און ער העט זיך גימאטרעט צו לערנען בעיון, צו פארשטיין יעדער תוספות". ("המופת הגדול ביותר של הסטייפלר היה, שלמרות היותו מיוסר בייסורים והתקשה להתרכז בלימוד בימי זקנתו - היה מייגע עצמו ללמוד בעיון ולהבין כל תוספות שלמד").

הוסיף רבנו והסביר: "להחזיק את הרגל תלויה היה מאמץ קשה, אבל נמשך שעותיים בלבד. לעומת זאת, מידי יום ומידי שעה הוא למד בעיון כשלא היה מסוגל לכך, וזה קשה הרבה יותר מלעמוד ברגל תלויה".

בכרכת שבת 808 ושאר חתימה טובה
יחזקאל שוורץ (20)

פשט על הפרשה

"הקהל את העם וגו' וגרך אשר בשעריך" (לא, יב)

שאלה: שאל הגאון מהר"ל דיסקין על איזה גר הכתוב מדבר, אם ב"גר תושב" הרי הוא כגוי לכל דבריו ופטור ממצוה זו, ואם ב"גר צדק" הרי הוא כיהודי לכל דבר ופטור שחייב במצות הקהל.

תשובה: במסכת בבא מציעא (נ"ט, א') מפני מה הזהירה תורה בל"ו מקומות, ואמרי לה במ"ו מקומות, בגר, מפני שסורו רע, אכן בהקהל הרמב"ם כתב (פ"ג מהל' חגיגה ה"ה) כי הקהל בלשון הקודש, וגרים אינם מבינים לשון"ק, ע"ש.

שאלה: המהר"ל דיסקין תירץ שמדובר בגר צדק, וצריך פסוק לחייבו כיון שגרים פטורים ממצות ראייה כיון שאין להם קרקע (פסחים ה', ב'), וכל הפטור מראייה פטור מהקהל (כמבואר ב"טורי אבן" ריש מסכת חגיגה).

תשובה: וכי לא סגי על זה קנין פירות, הרי מי שאין לו קרקע פטור מראייה נלמד מלא יחמוד איש את ארצך, ולזה סגי קנין פירות. וגם יתכן שסגי בקרקע שקנה, ומה שכתבו התוס' (פסחים ג', ב'), צריך לומר שלא היה לו שם קרקע שקנה.

(טעמא דקרא)

עלי שי"ח

"מי יחיה ומי ימות"

שאל רבינו מרן ראש הישיבה הגר"אלי שטיינמן שליט"א: בפיוט ונתנה תוקף כשאומרים את המילים מי יחיה ומי ימות יש רגש גדול בקהל ואנשים רבים בוכים בכל מילה בקטע זה ולכאורה תמוה מילא במי ימות בוכים שהרי אף אחד לא רוצה למות אבל במי יחיה מה יש לבכות הרי כל אחד רוצה לחיות. וכששאלו שאלה זאת את רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א אמר שיש לבכות גם במילים מי יחיה "שהרי יש הרבה שחיים כמו מתים וצריך הרבה גם לדעת איך צריך לחיות" ונהנה מרן ראש הישיבה מביאור זה.

כל באי "אשיחה"

בשנים האחרונות כבר הורגלו ציבור בני התורה שאחת לחודש יוצא לאור ספר חדש עם תשובות או הוראות ממרן שליט"א, איש על מהנהו ואיש על דגלו, כל אחד באופן והסגנון בו הן אותו השי"ת. ואכן למעלה מחמישים ספרים מלאים בתשובות והנהגות מרן שליט"א הופיעו עד עתה.

אמנם דומה, כי הפעם הספר שהגיע לידינו מפרי עטו של הרה"ג רבי זאב שטיינליץ "אשיחה" חלק ב', לא בא כבושם הזה, המחבר, מתלמידיו הוותיקים של מרן שליט"א זכה לנשיאות חן מיוחדת אצל מרן, שעונה לו על כל שאלותיו. וכעת, זוכה להוציא תורה מפוארה בכלי מפואר, תשובות של מרן שליט"א בכל חלקי התורה, הן בתנ"ך ובש"ס, והן בהלכה ואגדה, השקפה והוראת שעה, וכיון שהמקום צר מהכיל, נביא מעט מן המובא שם הנוגע לענייני דיומא.

תינוק שנשכח באוטו ומת רח"ל

לצערנו בתקופה האחרונה אנו שומעים יותר ויותר על מקרים בהם ל"ע תינוק קטן נשכח באוטו, ואחרי כמה שעות מוצאים אותו ללא רוח חיים ה' ישמרנו, ובשנים קודמות, כגון בעשור הקודם לא שמענו על מקרים כאלה כלל, מה יתכן הסיבה שבשמים הביאו כזה סוג אסון דווקא בתקופה זו?

תשובתו של רבינו בנושא זה, ממש פלאית: הסיבה לצרה כזו, היות ויש בשנים האחרונות הרבה פושעים ביננו, לכן באה כזה צרה (שנמרת בד"כ מפשיעה של הנהגה ברכב ששוכח את התינוק) לעורר אותנו לבער את הרע מקרבנו, ולשוב אל ה'. (ועי"ש עוד שמכחינת הלכה השוכח את התינוק נחשב שוגג קרוב למזיד).

הפיוט בער נוף

על הרצח הנורא שהיה בחודש חשוון תשע"ה בהר נוף שבאז כמה ישמעאלים בני עוולה ארוורים והרגו במיתה משונה כמה בני תורה באמצע תפילת שהרית, ותיארו מזה כל הארץ כפשוטו, ואמרו לפני רבינו כי הנה אולי זה קרה בשנת השמיטה, ובדיקו בתקופה זו מכרו לערבים קרקעות (על ידי 'הרבנות') כדי לעבוד בהיתר מכירה, וא"כ הערבים מהגזשים שכל הקרקעות כבר שלהם, ויתכן שזה עונש שזלזלו במצות השמיטה.

וקילס רבינו את הדברים ואמר: צודק מאוד.

הנהגות עשי"ת וכפרות

א. נוהג לומר כל ספר התהילים בכל יום מימי עשרת ימי תשובה.

קטיפת הסכך בדרך כלל נעשית בעשרת ימי תשובה.

בעת שבני המשפחה קוטפים מרן יושב ואומר את התהילים של עשרת ימי תשובה כמנהגו בכל יום, וגם בתחילה מסייע קצת בגופו ממש.

ב. בעשי"ת בקדיש אומר לעילא ולעילא.

עי' מ"ב תקפ"ב ט"ז, ודלא כקיצשו"ע קכ"ט א'.

ג. ואומר בקדיש עושה השלום.

עי' מט"א סי' תקפ"ב ס"א.

ד. לא אומר שיר המעלות אחר ישתבח משום הפסק.

עי' שו"ה נ"ד ב'.

ה. בחזרת הש"ץ אומר יחד עם הציבור וכתוב וכו' בספר וכו'.

ודלא כמש"כ במע"ר סי' כ"ד.

ו. לילה שקודם יום כיפור עושה אחרי מעריב כפרות על תרנגול, ושוחטים אותו מיד אח"כ ולא בבוקר.

עי' מ"ב סי' תר"ה סק"ב בענין לשחוט בבוקר.

ז. ואומר המזמור בני אדם יושבי חושך וגו' ג' פעמים ואח"כ מסבב התרנגול על ראשו ג' פעמים ואומר זה חליפתו וכו'.

עי' מ"ב סי' תר"ה סק"ג כיצד לנהוג, מרן אומר זה התרנגול ילך לשחיטה ולא אומר למיתה.

המנהג בבית מן שהוא מסובב על ראשו בתרנגול זכר ואשתו הרבנית [ע"ה] בתרנגולת נקיבה, ואח"כ מתקבצים כל בני הבית והנכדים, והבנים יחד בתרנגול נפרד והנכדים כולם יחד בתרנגול נוסף, והבנות יחד בתרנגולת נקיבה ואח"כ כל הנכדות יחד מסובבין להם בתרנגולת נקיבה.

ח. אח"כ שוחטים את התרנגול, והייתה תקופה שהתחילו לשחוט אצל ב' שוחטים בשני מקומות ונסעו מאחד לשני מיד, ומרן בירך פעמיים על כיסוי הדם, אבל לשנה האחרת הסתפק שכיון שנוסעים מיד משחיטה ראשונה לשניה אין זה כ"כ הפסק ובירך רק בראשון וכיוון על המקום השני.

עי' יו"ד סי' כ"ח סט"ו, ובמש"כ בעז"ה בספרי מצות איש על כסוי הדם.

ט. כמדומה שפ"א לא הי' תרנגול לבן ועשה על תרנגול שאינו לבן ממש.

עי' שו"ע סי' תר"ה ומ"ב סק"ד, ובמט"א כאן.

י. לא נוהג לסמוך ידיו על ראש העוף.

עי' שו"ע ריש סי' תר"ה, אבל במ"ב מביא יש שכתבו למנוע דבר זה.

יא. בשעת הברכה על כסוי הדם מחזיק העפר, ומברך על כסוי הדם ומוסיף בלחש: בעפר.

מפני שהוא ספק דברמב"ם רפ"ד משחיטה כ' לומר על כסוי הדם ובשו"ע יו"ד סי' כ"ח ס"ב כ' לומר על כסוי דם בעפר.

יב. בשר העוף (של הכפרות) נוהג מרן שאוכלים את זה בסעודת ערב יוה"כ, ואומר לזרוק המעינים, (ונותן הסכום שזה שוה בערך, לצדקה).

ואמר לי שהטעם שלא נותן לעניים ת"ח את הבשר כדאיתא בשו"ה (תר"ה, ו' ע"ש היטב) כי לא מצוי בנקל להשיג עני ת"ח שנצרך לזה, וגם שכן ראה לנהוג אצל רבותיו.

יום כיפור ומוצאי יו"כ

א. בערב יום הכיפורים מתפלל מנחה גדולה כהרגלו, ואחרי מנחה טובל במקוה.

ועי' מ"ב סי' תר"ו סק"ח שטוב שיטבול קודם תפילת מנחה, אבל אמר לי טעמו כיון שנוהג לטבול רק אחרי חצות היום, ואז כבר זמן מנחה גדולה ולכן טובל אח"כ ודלא כשו"ה תר"ו ו'.

ב. נוהג להניח בעי"כ נר אחד בבית הכנסת.

עי' תר"י סק"י והלאה את פרטי הדין. ולא מניח בנפרד נר לחיים ונר למתים.

ג. לא לובש ביו"כ נעליים אפי' שאינם מעור.

כחומרת הב"ח שהובא במג"א סי' תר"ד ס"ב וכן נהג החזו"א ועי' לעיל סי' נ"ג אות ד', ועי' שו"ע תר"ד ס"ב עיקר פרטי הדין.

ד. אינו נוהג לברך הבנים בערב יום כיפור.

ועי' מטה אפרים סי' תר"ט, וכן בכל ליל ש"ק לא נוהג לברך הבנים.

ה. אומר תפילה זכה קודם כל נדרי.

עי' מ"ב תר"ז סק"א שהוא כמו וידוי עי"ש. (ולא הקפיד שלא להפסיק באמצע תפילה זכה, והיה עונה לברכות ושאלות).

ו. רגילים בבית הכנסת לכבדו להחזיק הס"ת בכל נדרי, ובשנים האחרונות שנחלש, יושב עם הס"ת בסמוך לש"ץ.

עי' מט"א סי' תר"ט סעיף י"ח וסעיף כ"ב.

ז. אחר ערבית יוה"כ אומר יחד עם הציבור שיר היחוד. ובשנים קודמות הוא היה החזן בשיר היחוד.

עי' מט"א סי' תר"ט סעיף י"ח, כ"ב.

ח. לא נוהג לעמוד על רגליו כל היום, וכן לא ישן בבית המדרש.

לא מקפיד שלא לבלוע הרוק.

עי' שו"ע תר"ט ס"ה ובמ"ב אודות המנהג לעמוד כל היום, ושם בסעיף ו' בענין לישון בביהמ"ד ליל יו"כ.

ט. אומר וידוי יחד עם הציבור גם בחזרת הש"ץ.

עי' מ"ב תר"ז סק"א ודלא כהגר"א במע"ר סי' ר"ז. וראיתי בשנים האחרונות שנחלש שאמר הוידוי בחזרת הש"ץ בישיבה (ועי' מ"ב שם סק"י בענין סמיכה בידוי שי"א שאין יוצאים).

י. אומר אין כאלוקינו להשלים מאה ברכות.

ועי' מ"ב סי' תרכ"ב סק"ה.

יא. נזהר מאוד שלא לשבת כשארון הקודש פתוח, ולאחרונה שקשה לו מיקל.

עי' שו"ה קמ"ו ג'.

יב. כשאומר ועל חטאים שאנו חייבים עליהם עולה וכו' אינו מכה כנגד הלב.

ואמר מפני שזה כבר אינו כמו שאר על חטא שלפני זה.

יג. במוצאי יום הכיפורים לובש נעליו ושוטף פניו ומברך שעשה לי כל צרכי והמעביר שינה.

יד. אחר הבדלה מתעסק מעט בסוכה, כגון שמסדר מעט הסכך.

עי' רמ"א סי' תרכ"ד המדקדקים מתחילים מיד במוצאי יוה"כ בעשיית הסוכה וכו' שו"ה תרכ"ד ט'.

טו. פ"א הכינו כל הסוכה קודם יו"כ ובמוצאי יו"כ הניח עוד ענף דקל אחד ואח"כ ראה שהגג סגור וחשש

שהיו תולמ"ה לכן החמיר והוריד את הענף שהניח.

עי' שו"ע תרכ"ו ס"ב בדין תעשה ולא מן העשוי. בנוהג טעם לצייץ כאן שמרן לא חשש למה שהביא השע"ת סי' תרכ"ו סק"ג דכשיש סכך ובערב החג מרימים הגג יש להוריד המזוזה ולהניחה שוב משום תעשה ולא מן העשוי, ועי' מש"כ בזה בספרו עמ"ס מזוזה יו"ד סי' רפ"ו סי"א במ"ב ס"ק מ"ז ובשער הציון שם.

(אלא: הנהגות מרן שליט"א על סדר השו"ע)

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

כאיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

פניני הפרשה

נסתתמו ממנו מסורות

ויאמר אלהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבוא וה' אמר אלי לא תעבר את הירדן הזה. (ויילך לא, ב)
פרש"י ד"א לצאת ולבוא בדברי תורה מלמד שנסתתמו ממנו מסורות ומעיינות החכמה.

צ"ב מה הכונה מסורות?

והנה במד"ר ט' ד' איתא שמשא כתב ביום האחרון י"ג ספרי תורה הרי שלא שכח את מסורת כתיבת התורה. ודוחק לומר שכתובת כל הי"ג ס"ת קדמו לדיבורים אלו.

ואולי הכונה ששכח הלכות שנאמרו לו בסני, ובפי' עץ יוסף בתנחומא פרשת ואתחנן [אות ו'] מפרש כללי החכמה שעל פיהם מוסר הרב לתלמידיו שיבינו הרבה דברים מדרך קצרה כענין: כלל אמרו במעשרות.

בתנחומא פרשת ואתחנן [אות ר] איתא שבאו ואמרו למשה באה השעה שאתה נפטר מהעולם, אמר להם לישראל הרבה ציערתי אתכם על התורה ועל המצות, ועכשיו מחלו לי א"ל רבינו אדוננו מחול הוא לך עכ"ל.

והנה על עצם הדבר שלימדם וציום על התורה והמצות בודאי לא הי' צריך לבקש מהם מחילה.

וצ"ל דחשש שמא יסרם על זה יותר ממה שהי' צריך.

והשפ"ח מפרש שהטעם ששכח הי' כדי שלא יצטער שנטלה הגדולה ממנו וניתנה ליהושע דכיון שנסתתמו ממנו מסורות החכמה למה לו חיים עכ"ד. [ועי' תנחומא ואתחנן אות ז].

וצ"ב דאע"פ שע"י שכחתו הוא כבר לא בדרגה הגבוהה של משה רבינו, אבל מ"מ הוא יכול לחיות כמו כל יהודי ללמוד ולהתפלל ולמה לא רצה חיים כאלו?

וי"ל שיהודי פשוט יכול לחיות במצב כזה אבל משה אע"פ שנסתתמו ממנו מסורות החכמה, מ"מ הוא לא איבד את ההרגשים וההשגות הגדולות של משה רבינו והוא לא הי' מסוגל לחיות במצב כזה.

ועוד י"ל דהנה יל"ע למה משה כ"כ הפציר שלא ימות הרי סוף כל אדם למות?

ואולי משום שמבואר בהגר"א בפירושו לשיר השירים ד' ו' שאם משה הי' נכנס לא"י ובונה את ביהמ"ק לא הי' נחרב לעולם ולא הי' גולים וכל המצב של כלל ישראל הי' נראה אחרת, אבל לאחר ששכח את מסורת החכמה והוא לא הי' במדרגתו אלא ככל ישראל אין לו סיבה מיוחדת לבקש להמשיך לחיות ואם הגיע זמנו ללכת מהעולם הוא ילך, ולהסבר זה א"ש למה לא נזכר שמשה התפלל בעד אהרן שיכנס לא"י משום שלא הי' סיבה מיוחדת שאהרן יכנס לארץ.

והנה פירוש זה וכן מש"כ בהמשך אינו כמ"ד במד"ר פרשת וזאת הברכה אות ט' שמשה ביקש שישאיר אותו כחיות השדה וכו' דמיים משמע שרצה לחיות אע"פ שלא הי' בדרגתו.

וממילא י"ל דמשה רבינו בזמן האחרון הקב"ה לקח ממנו גדלותו בחכמה ויהושע התחיל לדרוש ואז הפסיק להתפלל שרוצה לחיות וכי לא כדאי לו לחיות כאיש פשוט בתפילה ובתורה ובמדות וכמ"ש.

ואפשר דכל מה שרצה לחיות אע"פ שהיתה גזירה מהקב"ה שלא יחיה מפני שידע שדרכי עבודתו ביראת ה' הוא במדרגה שאין כמוהו ואע"פ שהי' ענו מכל האדם מ"מ הא נאמר שדרגתו בנבואה אין דומה לו והוא הי' רבן של כל ישראל, ורצה שלושמנו הגדולה תנתן אפשרות להשפיע בתורה ויר"ש אבל כשלקחו ממנו את דרגתו אז לבקש שיהודי פשוט יחיה יותר מהזמן הרגיל וממה שנגזר אין לו לבקש כ"כ כי מה נ"מ אם הוא או איש אחר יעבוד אותו.

והנה בקול אליהו יומא דף כ"ב כתב בהא דאמרו חז"ל שאול באחת ועלתה לו ודוד בשתים ולא עלתה לו, דלכאורה וכי משוא פנים יש בדבר?

ומפרש דדוד חטא בחטא דאפי' אם הוא חטא יש רבים שלא חטאו ולא נתבטלה המצוה לגמרי, משא"כ שאול שהי' הציווי מיוחד אליו וכשהוא לא קיימה בוטלה המצוה לגמרי.

ורואים מזה דאע"ג דלגבי המרות ציוי ה' מה נ"מ אם זה יקיים ע"י אחר או לא, מ"מ מוסיף עונש מי שמבטל מצוה שע"י זה דיבורו ח"ו לא נתקיים.

והנה באמת כל מצוה אדם מקיים אפי' מצוה כללית אין לו השוואה עם השני, והתיקון שאחד מתקן לא מתקן השני.

וע"כ צ"ל דאע"פ דברונית כל משהו הוא מרחק של עולמות מ"מ לא ביטל המצוה איך שהיא, וזהו בכל אדם, אבל במשה רבנו שהוא בחיר הנביאים ודאי דכ"כ מרחק יש בין עשיתו מצוה לגבי שאר בני אדם, ומשה רצה לקיים המצוות בידעו כי זה לגמרי כאילו קיום המצוה התלוי בו לבד, אבל כל זה הוא לפי מדרגתו בתור משה והיה כאילו אינו יכולה להתקיים ע"י אחר, אבל כשניטלה ממנו מדרגתו בחכמה ובתור איש מהעם אין רצונו להרבות כ"כ בתפילה שיחיה יותר מזמן קצוב מעל סתם יהודי.

הבטחה התלוי בבחירה

פסוק כ"א והיה כי תמצאן אתו רעות רבות וצרות וגו'.

והנה כבר כתוב לעיל פסוק י"ז שיארע להם כך כי לא תשכח מפי זרעו. ורש"י מפרש שזה קאי על כל התורה ולא רק על השירה ואם הכונה שילמדו תורה עם יר"ש נמצא שיש הבטחה על דבר התלוי בבחירה ואע"פ שהקב"ה יודע הכל מ"מ הנהגתו יתב' להתחשב רק בדברים שאינם תלויים בבחירה.

ואולי י"ל דקבלת התורה של הציבור היתה כ"כ חזקה עד דמכח קבלה זו גם בלא ידיעת העתידות יודעים בביורו שיהא כי לא תשכח מפי זרעו, והבטחה זו היא לכלל הציבור שהתורה לא תשכח מהם, אבל אין הבטחה ליחידים ובמשך השנים היו רבים שנשכח מהם התורה ובימי יאשיהו מצאו ס"ת בעזרה וזה לא הי' מצוי אצלם עי' מלכים ב' כ"ב ח' ועמש"כ להלן ל"ג ד'.

קנאה אחת

וירא ה' באהל בעמוד ענן ויעמד עמוד הענן על פתח האהל. (ויילך לא, טו)

במד"ר (ט, ט) איתא מהו הן קרבו ימך וכו' נכנסו לאהל מועד וירד עמוד הענן והפסיק ביניהם, משנסתלק עמוד הענן הלך משה אצל יהושע וא"ל מה אמר לך הדיבור א"ל יהושע כשהי' הדיבור נגלה עליך יודע הייתי מה מדבר עמך אותה שעה צעק משה ואמר מאה מיתות ולא קנאה אחת ע"ש.

ויש להבין מה דאמר ק' מיתות הרי זה דבר שלא שייך במציאות למות ק' מיתות?

וצ"ב במה שאמר ולא קנאה אחת דהא בסנהדרין ק"ח ב' איתא בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו וכו', ואיבעית אימא ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו ופרש"י אע"ג דהקב"ה לא א"ל אלא וסמכת את ידך עליו חדא אזיל איהו וסמך תרתי הרי שאין אדם מקנא בתלמידו.

וצ"ל דאינם מקנאים על מה שיגדלו יותר מהם לאחר מיתתם, וכן הוא בשלמה ואלישע שמוכא שם בגמ' אבל מחיים שייך קנאה גם באלו.

ויתכן דמ"מ יש להם עליהם קנאה פחות מעל אחרים.

והעירו דהרא"ש והר"ן ספ"ג דמגילה כתבו תורגמן העומד לפני חכם אינו רשאי המתורגמן לפחות או להוסיף על דברי החכם אא"כ הוא אביו או רבו של מתורגמן לפי שאין מקפידים עליו, כדאשכחן בדוד ייטב השם את שם שלמה משמך וברכו כתיב ויהי נא פי שנים ברוחך אלי וכדאמרין בעלמא בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו עכ"ד הרי משמע שזה נאמר אפילו בחיי אביו ורבו.

ויתכן לומר דמה שיהיו בכללות גדולים מהם בזה אינם מקנאים רק אם יגדלו מהם לאחר מיתה אבל לענין להוסיף על דברי החכם מה שלא אמר על דבר כזה גם בחיים י"ל דאין מתקנא אדם בבנו ותלמידו.

ענין בפרשה- כתיבת ס"ת

כבר נכתב מדברי רבנו בגליון פר' נצו"י תשע"ד על עניני כתיבת ס"ת וכאן נביא עוד כמה ענינים.

כתב החינוך, אם כתבו בידו הרי זה משוכח ונאהב מאד וכמו שארז"ל
כתבו כלומר בידו מעלה עליו הכתוב כאלו קבלו מהר סיני.

יל"ע באדם שאין לו כתב כ"כ יפה האם עדיף שיתן לכתוב לאדם אחר שיש לו כתב יפה שיהא זה קלי ואנוהו, או עדיף שיכתוב בעצמו משום המעלה הזאת דמעלה עליו הכתוב כאילו קיבלו מהר סיני ועי' חיי אדם כלל ס"ח סעיף ז.

והנה מה דמעלה עליו הכתוב כאילו קיבלו מהר סיני, אין הכונה לס"ת הזה שכותב אלא לתורה, וקשה שהרי באמת כולם קיבלו תורה מהר סיני ומהו מעלה כאילו.

ובנמוק"י הל' ס"ת מפרש כאילו קבלו מהר סיני שיש למדת רחמים לומר כמו שטורח טורח זה כן הי' טורח ללכת במדבר כדי לקבל תורה מהר סיני עכ"ד.

ואע"פ דללכת במדבר בארץ לא זרועה לקבל תורה זה הרבה יותר קשה מ"מ הקב"ה מטיב ומשלם לבריותיו הרבה יותר.

אבל יל"ע מה המיוחד בטירחא זו יותר מטירחא בשאר המצוות שלא כתוב כך על הטורח בהם

מנ"ח אות א אמר רבה אע"פ שהניחו לו אבותיו ס"ת מצוה לכתוב משלו שנא ועתה כתבו לכם את השירה וגו', ופשוט דההוכחה אינה מתנית ללכך וכו' אלא ההוכחה דכתיב ועתה כתבו לכם.

ויל"ע מנ"ל ללמוד מדכתיב כתבו שצריך לכתוב בעצמו ואע"פ שהניחו לו אבותיו, הרי במזוזה כתוב וכתבתם ואין דין לכתוב משלו אלא יכול לקבוע גם מזוזה שהניחו לו אבותיו וא"כ גם כאן י"ל שכתוב רק שיש דין כתיבה.

יל"ע אם עצם הכתיבת ס"ת זה מצוה או דקיום מצות כתבו הוי רק לאחר שנכתב והכתיבה היא הכשר מצוה ונ"מ לענין עוסק במצוה ועי' ביאור הלכה סימן ל"ח סעיף ח' ד"ה הם ותגריהם.

אות ג א"כ כיון ראין אנו בקיאים א"כ אפשר כתבין מלא חסר או איפכא ואין מקיימין המצוה כלל וכבר העיר בזה בספר שאגת ארי לפטור ממצוה זו בזה"ל.

אמנם בכתר ראש מאמרים ומעשיות אות ד' כתוב שב"א של הגר"א זל"ה בא לפניו ושאל אותו לב"א אם יש לו ס"ת והשיבו שאין לו אז תיכף צוה לשלוח אחר סרסור לקנות ס"ת בעדו בוויילנא א"ל והרי אמרו הקונה ס"ת כחוטף מצוה מן השוק וא"ל הלואי שיזדמן לי מצות כאילו לחטופין עכ"ד.

וכנראה הגר"א ס"ל שגם בזה"ל יש המצוה.

שם ומ"מ קשה כיון דזה ג"כ מ"ע היאך לא נתנו לבם שלא לשכוח ולמה נשכח בימי האמוראים.

יל"ע בתמיהתו דהא מצוינו בתמורה ט"ז א' דשלשת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה, ומה הקושיא איך יתכן שנשכחו והרי היו דורות של שמד וכדו' ובסמ"ג עשין א' כתב שנסע לספרד להוכיחם ואמץ הקב"ה זרועותיו וכו' ועשו תשובות גדולות וקבלו אלפים ורבות מצות תפילין ומזוזות וציצית.

שם אך יש חסרות ויתרות דאינו משתנה פירוש התיבה ע"י זה כגון אהרן בפרשת תצוה וכו'

צ"ב וכי אם יחסר פסוק שאין בחסרונו נ"מ לדינא הרי זה כשר דהא מכל אות יש לימוד והכל מעכב ובמנחות ל' א' איתא א"ל ר"ש אפשר ס"ת חסר אות אחת וכתב לקוח את ספר התורה הזה וכו'.

אות ו נראה בודאי דצריך שיהי' שלו הקלף והדיו.
יל"ע מנ"ל שהדיו צריך להיות שלו? האם יש שוויות דין לאחר שנכתב הס"ת ומה שייך על זה בעלות?

דברי רבנו בהנכנסת ס"ת "נתיבות עולם" מוצש"ק פר' נח תשס"ב
כתוב בגמ' בראש השנה (דף ט"ז א') שבעצרת היות שזה זמן שנידונין על הפירות לכן צריך להביא קרבן ממין הפירות. כדי שע"ז יתברכו כל הפירות. וכן בכל פעם שיש איזה צורך, אם מקריבים להקב"ה איזה דבר, זה מביא ברכה לכל המין. וכן ניסוך המים בחג. היות שצריך מים, עושים מצוה של ניסוך המים וע"ז יש ברכה שיהיו מים.

א"כ על סמך זה יש לבאר מה שמצינו גמ' בעירובין (דף ס"ד א') שכן אדם שזכה בירושה, דבר שהוא לא עמל עליו ממילא יכול להיות שאנשים יזיקו לו כי אנשים מסתכלים בזה בעין הרע, שכשן אדם הזה פתאום נביח עשיר והוא לא עמל.

לכן צריך לעשות בזה איזה מצוה, ואומרת הגמ' מה יעשה, יקנה ספר תורה, ואמנם יש מ"ד שגם תפילין טוב, וכך גם אולי להלכה, אבל משמע בגמ' שהעיקר הוא ס"ת.

ומה הענין של ספר תורה?

יש לבאר לפי הענין שהבאנו מהגמ' בר"ה שכשעושים מצוה בדבר, זה עושה ברכה על הכל, היות וס"ת כולל הכל, בספר תורה כלול כל

ביטול ברוב

בשו"ת חת"ס או"ח [סי' קע"ח] כתב דאות פסולה בס"ת שנכתבה ע"י חק תוכות ואין מוצאים את מקום האות דבטלה בשאר אותיות דכוותה וכשרה הס"ת ע"ש.

ושאל השואל ע"ז דלכאור' אין כאן אות "פסולה" ואותיות "כשרות" אלא הנידון הוא אם הס"ת נפסלת או אינה נפסלת ומה שייך בזה ביטול ברוב?

ורבנו שליט"א השיב דשפיר שייך בזה אות פסולה ואותיות כשרות, אלא דמצד אחר יש לעיין בהך ביטול ברוב ד"ל דלא שייך בזה ביטול ברוב, דאין על האותיות הכשרות שום דין בלא האות הפסולה המשלמת להכשר הס"ת, וביטול ברוב שייך רק בכגון איסור והיתר דעל ההיתר יש כבר דין היתר והאיסור בטל בהיתר, משא"כ כאן דאין איזה דין על שאר האותיות בלא האות הפסולה. (רשימות הרה"ג ר' משה גרינוולד שליט"א).

כבוד התורה

סח תלמיד ותיק שיחי' שלמד אצל רבינו שליט"א בכפר סבא, שאירע והבחור "הגיבור" של הישיבה לא הצליח לעשות הגבהת הס"ת כדבעי, והיה צחוק גדול בהיכל הישיבה כדרכם של נערים. ובאותו רגע רבינו שליט"א לא הגיב מאומה...

אך לאחר"כ בשיחה שנשא בסעודה שלישית בשב"ק [הסיפור היה כמדומי ביום ה'] דיבר בהתרגשות גדולה על כבוד ס"ת וכבוד האדם בלא להתייחס באופן פרטי למה שאירע, ואמר לי אותו אדם שיחי' שהוא זוכר מעמד זה שעשה רושם רב עד שלהרבה מן הבחורים זלגו דמעות.

סגולה לאדם שיש לו בעיה לכתוב בס"ת את האות שמתחילה באיבר

החולה

נשאל רבנו שליט"א מדוע מקפיד לכתוב בס"ת את האות ע' בדווקא, הרי אינה קשורה לשמו וענה משום שיש לי בעיה בעין וזה סגולה לכך. (אפי"ק איל עמ' קג, ואמנם לפעמים כותב אות והכל לפי הענין)

כתב ע"ג כתב

הנה דבר מצוי הוא אצל סופרים מתלמידים שמאמנים ידם בכתיבת צורת האותיות תוך כדי כתיבת מגילה וכונתם ברורה לשפר כתב היד שיהא נאה.

ולכאור' צ"ב אם יש בכוונה זו גריעותא לכוונה דלשמה של כתיבת המגילה?

וברמב"ם פ"ב מהל' ציצית ה"ג כתב התכלת של ציצית צריכה צביעה לשמה ואם צבעה שלא לשמה פסולה, והיורה שיש בה הצבע אם צבע בה מעם צמר לבדקו אם הוא יפה אם לאו נפסלה היורה כולה אלא כיצד יעשה לוקח הצבע מן היורה בכלי קפן ומניח בו צמר שבדק בו ושוורף את שבדק שהרי נצבע לבדיקה ושוורף הצבע שבכלי שבדק בו שהרי פעמו ופסלו וצובע התכלת בשאר הצבע שלא נפגם. ומקור דבריו מגמ' מנחות מב ע"ב וביארו שם התוס' ד"ה מה פעם דאע"פ שהצבע ביורה עשאו לשמה מ"מ כיון שגם צבע בו לשם נסיון הוי כמנחה שקמצה לשמה ושלא לשמה דפסולה.

ובקובץ שיעורים ח"ב סי' כב כתב דנראה לפי דברי התוס' דגם בגט אם כתבו הסופר לשם גירושין וגם להתלמד פסול הוא כמו בצבע של ציצית.

ועי' דא"כ כל סופר חדש שכותב תפילין ומזוזות צריך להזהר מאוד שלא יהי' במחשבתו גם להתרגל בכתיבה דאז יפסל משום לשמה ושלא לשמה וגם כל סופר שנופל שכר הרי כוונתו גם לקבל שכר ויפסל?

אלא דבעצם הדבר יש לומר דגם כשכותב להתלמד ולשמה כשר משום דעיקר הענין דלשמה הרי זה על הכונה מה צריך להיות מזה, ומחשבת להתלמד הרי אינו על מה שיהי' מזה אלא דעצם מעשה הכתיבה הוא עושה כדי להתלמד ולכן אין מקלקל אם חושב גם להתלמד ביחד עם הלשמה כיון דבתכלית הגם יש רק כונה לגירושין ורק בפעולת הכתיבה יש עוד כונה, ולא דמי לצובע צמר לשם ציצית ולשם נסיון שהרי בזה הוא צריך את הצמר הצבוע דאחרי מעשהו יראה אם הצבע עלה יפה.

ולכן לפי"ז החושב שאוהב מלאכת הכתיבה לא יפסל דאין כאן מחשבה מותרת ללשמה, דענין הלשמה הוא מה שיהיה מהכתיבה הזאת אבל לא על עצם פעולת הכתיבה, וכן מה שחושב להרויח ע"י הכתיבה אינו מקלקל דכיון שזה יהיה רק אחרי שיהיה כתוב הס"ת נמצא דזה כוונה שאחרי שיהי' ס"ת ירויח וכמו אם יחשוב דאחרי שיהי' ס"ת יכניס את זה בארון דאין שייך לקרותו שלא לשמה דהא אדברה מכא מה שזה ס"ת רוצה לעשות בה אח"כ דבר והכ"נ לגבי הרויח דאין זה תכלית בפנ"ע רק מחמת שהוא ס"ת הוא מרויח ואם הוא מקבל שכר על פעולת הכתיבה עצמה בין אם הס"ת יהי' כשר ובין אם לא יהי' כשר נמצא שוב דאין המחשבה על מה שתועיל הכתיבה דהוא מקבל על עצם הפעולה של הכתיבה ואין זה מפריע למחשבת לשמה וכנ"ל לגבי להתלמד. (לשכת הקודש ח"ב)

הערות במנחת חינוך מצות כתיבת ס"ת

הבריאה כולה, הכל נכלל בס"ת. וכל הפירות, מים, וכל הדברים הכל נכנס בס"ת. לכן אם עושים מצוה של כתיבת ס"ת, זה יתן ברכה בכל הנכסים של האדם הזה, אפי' שככה יתכן שיהי' איזה דבר שיזיק לו, אבל אם הוא כותב ספר תורה, היות ועושה מצוה של ס"ת, זה נותן ברכה לכל הנכסים שלו.

א"כ בכל מקרה שרואים שכן אדם עושה מצוה מסוימת זה נותן ברכה על אותו המין, אבל בס"ת אי אפשר לומר שנותן ברכה על זה או על זה, שהרי ס"ת כולל הכל, כי בתורה נרמז כל הבריאה כולה, לכן אי אפשר לומר דבר שעל זה לא כלול בס"ת. וזה לא דומה לפירות שזה רק פירות, ומים זה רק מים, אלא ס"ת שכתוב בה דברי תורה, ותורה כולל כל הבריאה אז כל דבר שיהי', הוא מתייחס לתורה.

א"כ זוהי זכות גדולה אם עושים מצוה כזאת, שכותבים ס"ת, וצריך להיות עי"ז ברכה גדולה לא רק לו. לזה שנדב את הס"ת, אלא גם לכל הציבור שיהיו מהס"ת, הקב"ה יעזור שלכולם יהי' ברכה בכך שברכת התורה תלווה את כל אחד ואת כל כלל ישראל.

ומצינו עוד דבר, ידוע שאם אדם עושה דבר של חולין, יש שני דברים. א' לא פירות, ועל זה מחשבה מיוחדת כי אין דין בדבר של חולין שצריך לשמה או משהו אחר, אלא עושה וזהו. ב' הדבר מתקיים בלתי תלוי אם הבן אדם שעשה את זה עדיין ממשיך במחשבה שלו, ואפי' אינו חי כבר מ"מ החפץ שעשה נשאר, אמנם לא קיים לעולם ועד - דאין דבר בעוה"ז שקיים לעולם, אבל זה לא תלוי בחיי האדם ולא במחשבת האדם, שום שייכות, לא כן דברים רוחניים, דברים רוחניים צריכים על פי רוב איזה כונה שכן אדם עושה, כמעט תמיד יש דברים שצריכים במיוחד לשמה, ויש דברים שלא צריך במיוחד לשמה, אבל הכל קשור עם מחשבת וההמשך של האדם, במקדש למשל כל זמן שכלל ישראל היו במצב טוב ברוחניות, אז הבית המקדש היה קיים, אם חלילה וחס ירדו, היה כבר ירידה בהשראת השכינה. והכרובים היה כבר חילוק אם היו פניהם איש אל אחיו או שלא היה פניהם איש אל אחיו, והכירו דבמקרה שהיה כלל ישראל במצב טוב היה פניהם איש אל אחיו, ובמצב שלא היה טוב כבר לא היה פניהם איש אל אחיו.

ובכל מה שנהי' עוד יותר גרוע, ירד בכלל הערך של בית המקדש, ואז היה כבר כח לאויבים להחריב אותו, כך מבואר בנפש החיים (שער א' פ"ד), שכל זמן שהי' בהמ"ק טוב, בזמן שכלל ישראל היו במצב הנכון, אבל ברגע שירדו, ירד מבית המקדש הערך שלו, והי' כבר כח לאויבים להחריב אותו. וכל זמן שכלל ישראל היו במצב הנכון לא היה כח לאויבים להחריב את בהמ"ק. כי המקדש אינו עומד סתם. אלא יש לו קשר עם כלל ישראל, כשכלל ישראל הוא טוב - המקדש על מכונו, ואם לא - ח"ו הי' אפשרות להחריב אותו.

וא"כ האם זה רק בהמ"ק, אמנם בית המקדש הוא מיוחד אבל באמת בכל הדברים זה ככה, כל הדברים שכן אדם עושה אפי' אם אין על זה דין, למשל אחד כותב ס"ת לשמה, ואח"כ ח"ו הבן אדם הזה יורד ברוחניות, אמנם הס"ת לא יפסל, אבל יתכן מאד שהקדושה של הס"ת קשור תמיד עם האיש הזה שעשה את הס"ת, כי ברוחניות יש תמיד קשר בין הדבר לבן אדם - קשר שלא נפסק! ואינו דומה לשאר דברים. דבשאר דברים אין שום קשר לבן אדם עם הדבר רק ברגע שעושה, גם לא משפיע המחשבה שלו, לא לרע ולא לטוב, אבל ברוחניות לא היה ככה, וכמו שעשיית הקדושה זה רק עם המחשבה הטובה של הבן אדם, יש דברים שצריך לשמה ויש דברים שלא צריך לשמה. אבל צריך שהאדם יהי' במצב טוב, וח"ו אם הוא יורד אז ח"ו גם הרוחניות שיצר יורד ג"כ.

א"כ עלינו לדעת דלכולנו יש שייכות עם הס"ת. דאמנם לא כולם נתנו את הכסף לזה אבל כל מי ששמח בס"ת, ויש לו שייכות ממילא יש לו קצת שייכות לזה, אבל כדי שיהיה לו שייכות צריך שלא יפסק, ובן אדם שהוא חזק ברוחניות יש לס"ת יותר ערך, למרות שלא מצינו על זה פסוק כי בבהמ"ק ובמשכן מצינו, וזה לא מצינו, אבל הסברה נותנת שגם כאן יכול להיות שהקשר הרוחני צריך להישאר תמיד ואם הבן אדם יורד אז הקשר הרוחני יורד. וכשיורד הקשר למרות שזה לא פסול, כי גם בהמ"ק ח"ו כלל ישראל חטאו אז בהמ"ק לא נפסל, ואפי' כשהכרובים לא היו פורשים כנפים זה כנגד זה, אבל פסול הוא לא היה, דהי' בהמ"ק אבל הוא ירד!

וככה זה דכל שיש לבן אדם שייכות עם רוחניות צריך להיות במלא דרגה של רוחניות כדי שהרוחניות יתקיים, ומה שאנחנו יותר נתחזק בענין עצמנו, ברוחניות, אז הס"ת יהי' ס"ת אחר. והקשר צריך להיות תמיד עם הדבר הרוחני, ומה שיותר נתחזק יש יותר סיכויים שזה יחזק אותנו, כמו שהי' בבהמ"ק שכשנאנחנו היינו חזק הי' בהמ"ק חזק. ולא היו יכולים להחריב אותו ועי"הי' בהמ"ק ממילא כלל ישראל הי' חזק, וכשחרב המקדש חרב ממילא הכלל ישראל.

כך צריך להיות שכן אדם ידע שברוחניות תמיד יש קשר בין הבן אדם לדברים ברוחניות שעושה, וזה צריך תמיד לחשוב לחזק את עצמנו. להרגיש שהקשר שלנו עם התורה יהיה חזק, עם הס"ת ועם התורה. ובזה הקב"ה יעזור לנו שנזכה ביום הדין. בזכות המצוה שעכשיו זכינו נזכה כל אחד ואחד מאתנו יחד עם כלל ישראל לכתיבה וחתומה טובה.

עניני כתיבת ספר תורה - מדברי מרן שליט"א בספריו עה"ת

נערך עי"הרה"ג ר' יוסף צבי רינהולד שליט"א

מצות כתיבת כל-התורה, לפי שאין עושים פרשיות פרשיות

אילת השחר פר' וילך לא, יט ועתה כתבו לכם את השירה הזאת. בסנהדרין כא: ילפינן מפסוק זה מצוה לכתוב ספר-תורה. וכן ברמב"ם (הל' ס"ת ז, א) מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ס"ת לעצמו, שנאמר: ועתה כתבו לכם את השירה הזאת. כלומר, כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו, לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות עכ"ל.

נמצא לפי"ז, דמצות כתיבת כל התורה, נלמד מכא דין זה, שלא כותבים את התורה פרשיות פרשיות. וזה לא כתוב מפורש. וצ"ב.

מצות ס"ת של מלך, האם יוצא בכתיבת גמרא

אילת השחר פר' וילך לא, יט וכתב לו. בספרי, שלא יתנאה בשל אבותיו. ולא יוצא יד"ח בס"ת שכתב לעצמו בהיותו הדיוט.

את משנה התורה הזאת. פרש"י שתי ספרי תורות. משמע שבשני היה כתוב כל התורה. וכ"מ בספרי. וברמב"ם.

לדעת הרא"ש שיוצאים ידי חובת מצות כתיבת ספר תורה בכתיבת גמרא שלנו, יל"ע, האם יוצא המלך ידי חובת כתיבת ספר תורה השני שלו, בכתיבת גמרא.

ויציין שבתרגום יב"ע, כותבים את פרשת המלך.

ובדעת זקנים, י' הדברות.

ספר תורה של מלכה יורשת מלך

אילת השחר שופטים יז, טו שום תשים עליך מלך. ספרי, מת, מנה אחר תחתיו. מלך, ולא מלכה.

במלכים ב, יא, ג עתליה היתה מלכה. אולי בכח, שהרי הרגה כל המשפחה.

מנח"ח מצדד, אולי מיעוט זה רק בתחילת המינוי, אבל בירושה יש מלכה. ומסתבר דלפ"ז אינה מחויבת בכתיבת ס"ת של המלך.

היתר לכתוב תורה בעל פה

אילת השחר פר' כי תשא לך, כז כתב לך את הדברים האלה. ופרש"י ואי אתה רשאי לכתוב תורה שבע"פ. ובגיטין ס. איתא, בזמן הזה מותר משום עת לעשות לה' הפרו תורתך. ופרש"י, שנתמטע הלב והתורה משתכחת. ובמהרש"א ב"ב י: כתב על אמרם: אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, יש לפרש כי עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם, הוא לימוד הבא מכתובת יד, אשר על כן נקראו החכמים, סופרים, עכ"ד.

ולדבריו, יש מעלה מלימוד הבא מכתובת-יד, א"כ, גם לפני שהותר, צריך שיהא מותר לכתוב תורה שבעל פה, כי בלא כתיבה, חסר בלימוד. ובתוס' ב"ק ג: ד"ה כדמתרגם, כתבו, מוכח דאפילו ליחיד הנצרך, אמרינן עת לעשות לה', ומותר ללמוד תורה שבכתב בעל פה.

כתיבת פרשת האזינו

אילת השחר פר' האזינו, יל"ע, האם היה מצות-מיוחדת בכתיבת פרשה זו, האזינו?

וכן יל"ע, אם היה מצוה לדעת בעל-פה, כי כתוב: שימה בפייהם. עיין בפר' שמות ד, טו עה"פ ושמת את הדברים בפי. יתכן שהכוונה שיאמר לאהרן עד שיידע בעל פה (כשי"כ בפר' וילך לא, יט). ולהלן כתוב שאהרן ידבר אל העם, א"כ משה רצה להמנע גם מלדבר אל העם ולא רק אל פרעה].

ס"ת של מלך

אילת השחר פר' וילך לא, ב, יל"ע, אם מותר למלך לצאת עם ספר תורה שלו בשבת, כיון דהוי כמו מלבושו של מלך, והוי כמו תפילין.

אין דבר הנעשה קדוש בלא האדם, כמו עיבוד וכתיבת ס"ת

אילת השחר פר' תרומה כה, ב, תקחו את תרומתי. פרש"י, י"ג דברים האמורים בענין כולם הוצרכו למלאכת המשכן או לבגדי כהונה. משמע מרש"י שהביאו רק דברים הנצרכים להם בעצמם למלאכת המשכן, ולא דברים אחרים. (וכ"כ הספורנו להלן ג' שלא יקבלו שווה כסף).

והנה, ה' ציווה לעשות המשכן מקרשים כסף וזהב, בזה יהא קדושה מושפעת על ישראל והבריאה. ויש להתעורר איך מדברים גשמיים יתקדש הבריאה

כל אחד מיוחד לבו להיעשות מרכז לקדושה

ע"י שכל אחד מיוחד ומדבק לבו להשרות שכינת ה', נעשה "מרכז" של קדושה. וזה רק על ידי ישראל, כי לעכו"ם יש דינים אחרים. עכו"ם יכולים להביא קרבנות, אך אין מועילין בהם (זבחים מה). כי זה סוג אחר של קדושה. לבניית המשכן וביהמ"ק הם לא ראויים, רק ישראל מרוב דבקותם בה'.

ה השליט את האדם להשכין שכינתו בעולם

כפי שהאדם שולט על החומריים ועל הגשמיות תחת לרקיע, וכל הבריות והחיות כולם תחת ידו אפילו שהם חזקים ממנו. ככתוב על האדם: תמשיליהו במעשי ידיו כל שדה תחת רגליו (תהילים ת, ז). וכתוב: מלאו את הארץ וכבשוה. האדם משנה מקומות ועושה דרך בהרים וסלעים בונה וסותר. כן נתן ה' שליטה לאדם להשכין שכינתו וקדושתו יתברך בעולם.

כל קדושה בעולם, על ידי האדם

אין דבר הנעשה קדוש בלי האדם, בין בקדושה כמו ספר תורה מתקדש בעיבוד וכתיבה לשם ספר תורה, בין במקדש וקרבנות. ולא עוד, אלא אפילו אם הקדש קונה בלי האדם, כמו קנין חצר ההקדש, כתב הרמב"ן (ב"ב עט:): שאין מועילין בזה. כי לקבל קדושה שייך רק על ידי האדם

יוכו היארצייט של מרן רשכבה"ג הגרי"ז זיע"א נלב"א ט' תשרי תש"כ

אודות מרן רבנו זצ"ל כבר הבאנו הרבה מאוד בגליונות תשע"ה תשע"ו, וכן נדפס בס' אעלה בתמר מתורת בריסק ונביא כאן בס"ד עוד כמה ענינים.

טיול בשבת

סיפר רבנו שהגרי"ז היה צריך לטייל כל יום זמן בשביל בריאותו, ובעיר בריסק היו כמה בתים מחוברים ומאחוריהם היה חצר, ובשבת היה הגרי"ז הולך הלך וחזור רק בחצר ואמר שכאן מותר ללכת, והיינו שחשש ללכת סתם ברה"ר, ושם היה ללא חשש. [ד"ז אמר רבנו כשנשאל על עצמו שצריך ללכת כל יום זמן מה, ובשבת לא יוצא, דמפני מה לא ילך ברחוב, ואז סיפר ד"ז, והוסיף דאם אני יצא בזמן הבוקר יגידו לו אנשים גוט שבת וחלקם לפני התפילה ונמצא שאני מכשילם באמירת שלום לפני התפילה]. (מפי נכדו הרה"ג ר' אשר שטיינמן שליט"א)

מכתב בשבת

סיפר רבנו שבעיר בריסק כשהיה מגיע הדוור הגוי לתת דואר בשבת להרב זצ"ל, היה הרב מחכה שהגוי יניח את זה על השולחן, ולא לקח את המכתב מיד הגוי, ופעם הסביר לו הגרי"ז כי יש חשש שזה נקרא הנחה אם לוקח מיד הגוי, והוי כחצי מלאכה בשבת. (מפי נכדו הרה"ג ר' אשר שטיינמן שליט"א)

בנות מדליקות

בבית הורי רבינו [בבריסק] הבנות הדליקו נרות שבת, כבר מהבת מצוה, והוסיף רבינו דכן נהגו שם בבית הגרי"ז, ואמר רבנו דאמנם אי"ז חיוב אבל יש בזה קיום מצוה. [וכן נהגו בהרבה משפחות מרוסיה כגון משפחת קרליץ, ומשפחת אדלשטיין ועוד]. (כ' צדיק כתמר יפרח)

השיעורים

כותב הרב אברהם ריינ ז"ל שמעתי מהגאון ר' אהרן לייב שטיינמן שליט"א: להשתתף בשיעור של רבנו זצוק"ל כשהוא מדבר בקול רם על ספיקות בסוגיא שהיו לומדים לא היה תענוג יותר גדול. (דגלנו גליון שמ) ואמר רבנו שאצל הגרי"ז הכל היה חי בשיעור, והספיקו דף לשבוע, וזה נתן חשק וגישמעק לכולם. (כ' צדיק כתמר יפרח)

אין הדור ראוי

אמר רבנו שהיום כל אחד יודע שלא יכול להיות צדיק כהגרי"ז, והטעם לכך, כיון שהאוויר כ"כ מזוהם מעבירות של חילול שבת, ועריות, קשה להגיע לדרגה כזאת, מפני הרוח טומאה שיש, כמ"ש שבכל דור יש שלושים צדיקים שראוי שתשרה עליהם שכונה כאברהם אבינו אלא שאין הדור ראוי לכך, וזהו גם היום שאין הדור ראוי לכך. (כ' צדיק כתמר יפרח)

ברכת כהנים

רבינו סיפר שבמנין של מרן הגרי"ז המתנינו לכהן [ר' שמחה כהן] כחצי שעה ואנשים לא הבינו אמר להם הגרי"ז אנשים באים מאמריקה לקבל ברכה מצדיק וכאן זה ברכה של התורה.

ופעם נשאל רבינו בענין מה שמצוי שמפסיקים בחזרת הש"ץ וקוראים לעוד כהן, אם זה ראוי לדעתו, אמר רבינו אצל הגרי"ז היו מחכים חצי שעה שיבא כהן, ונשאל רבינו אם מה שהמתנינו לכהן יחיד או אף לשני?

אמר רבינו שזה באמת אינו יודע, עכ"פ הובן ברור מדברי רבינו שניחא ל' להדיא שמביאים כהן שני ממקו"א. (כ' צדיק כתמר יפרח)

[ובס' שכר ועונש עמ' רפ"ג להרה"ג ר' ישעיהו כהן שליט"א כ' שמעתי מו"ר הגרא"ל שליט"א אצל הרב מבריסק היה לפעמים שהתחילו חזרת הש"ץ כשלא היה כהן, וכשהגיעו לרצה אמר הרב להמתין עד שיבוא כהן שיעשה ברכת כהנים, ופעמים שהמתנינו בשביל כך אפי' חצי שעה, ושאלו למה מתאמץ כל כך עבור ברכת כהנים, והשיב הרי יש חסידים שנוסעים במשך כמה שבועות לרבה כדי לקבל ממנו ברכה, וכי ברכת כהנים שמתברכים מפי ה' היא פחותה מכך].

ברוך שחלק

רבינו אמר שלא ידוע על הגרי"ז שברוך ברוך שחלק, וכן ה' פעם שברכו עליו ולא ענה אמן, אלא כעס [אמנם אמר רבנו שהחזון איש בעת שבירכו עליו היה עונה אמן]. (מפי נכדו הרה"ג ר' אשר שטיינמן שליט"א)

תפילה בעת צרה

הגרי"ז היה אומר לישועתך קויתי ה', ואמר רבינו שאינו יוצא בזה ידי חיוב תפילה דאורייתא לשי' הר"מ דבעינן שבח תחילה וסוף, רק רצה לקיים תפילה בעת צרה וזה מספיק ע"י אמירת פסוק זה.

הזכרת חולים

שח רבנו: ששמע מבני הגרי"ז זצ"ל שמנהגם ע"פ אביהם מרן זצ"ל להזכיר שמות חולים בברכת רפאנו, ודלא כדעת הגר"א (אמרי נעם ברכות ד, ב) שצריך להזכיר רק באלקי נצור. ואמר רבנו שמנהגו להזכיר חולים באלקי נצור כדעת הגר"א.

אני לא יודע

היו פעם ששאלו להגרי"ז על אחד שנעלם, היכן הוא נמצא, הגרי"ז אמר אני לא יודע אולי האדמו"רים יודעים. [לבסוף התברר שהתאבד רח"ל] (כ' צדיק כתמר יפרח)

ניצל

היה רשע מרושע שרצה להסגיר את הגרי"ז בבריסק, לגרמנים, חיכה שהגרי"ז יחזור לבריסק, אבל בחסדי ה' נסע הגרי"ז לוויילנא ששם יותר קל לינצל. (כ' צדיק כתמר יפרח)

סיוע להגרי"ז

חמותו של הגרי"ז היתה באה לביתם כל פעם שאשתו ילדה לסייע להם אחר הלידה. (כ' צדיק כתמר יפרח)

ידע את כל הקצות

היה בחור בקמניץ שידע את כל הקצות בע"פ, והגיע להגרי"ז, אבל הגרי"ז לא התפעל ממנו כי היה חסר לו בהבנה ובלומדוס.

עם קושיות

ואמר רבינו דכשהי' צעיר בעיר בריסק לא הרהיב עוז בנפשו לבוא למרן עם קושיות, רק היה בא אליו הרבה פעמים שיבחן אותו, אך לאחר שעלה רבינו ארצה והי' כבר אברך, הרגיש שיכול לבא אליו עם קושיות. (כ' צדיק כתמר יפרח)

ביום האחרון

וסיפר רבינו שליט"א שבערב יום כיפור האחרון היה אצל מרן זצוק"ל וחזר לביתו מאוחר סמוך מאד לכניסת יום הקדוש, ובקושי הספיק לאכול כזית לסעודה המפסקת, ולמוצאי יום כפור הגיע השמועה הקשה על סילוקו. (כ' צדיק כתמר יפרח)

באי"ל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

ענינו של יום

דברים שנאמרו במשך השנים בשיעורי נפש החיים ודרך ה' ונרשמו ע"י ח"א שליט"א תלמיד ותיק לרבנו.

במקום שהיה צורך גדול מאד גזר יסורים על הצדיקים אע"פ שאינם ראויים ליסורים אלו מ"מ מתייסרים ביסורים ועי"כ נתקן דורם, וחסד כפול הוא גם במה שהיסורים יכולים למרק החטא ושלא כמדת בוד' שכשמענישים את החוטא ומניחים אותו בבית הסוהר אין בזה מירוק כלל ואדרבה נשאר גנב כמו שהיה מקודם ויותר.

וחסד נוסף הוא דיסורי הצדיק יכולים להועיל לכלל כולו, ומצינו כן בגמ' ב"מ פד, ב על רבי הקדוש שהגן על דורו ביסוריו. וכל זה הוא מפני שפעמים שהקב"ה שהוא מלכו של עולם נותן חנינה לחייבים ואע"ג שאין שורת הדין נותנת שיהיה כך, מ"מ כמדת בוד' פעמים שהמלך חונן את החייבים לפני משורת הדין.

ומצינו הנהגה בדומה לזה שביוה"כ שעייר המשתלח היה מכפר על עוונותיהם של כל ישראל ע"י עבודת הכה"ג, וכן אי' גם ברש"י ויקרא עה"פ אשר נשיא יחסא שפי' אשרי הדור שהנשיא שלו נותן על לבו לעשות תשובה, ומשמע דע"י תשובתו של הנשיא זוכים כל דורו גם לתקן את חטאיהם.

עוד מצינו כעין זה במס' תענית כא: על אישה א' שהיתה משאלת המרדה לשכניה והצילה בזכותה את כל שכנותה משריפה, וכן אי' שם על א' שהיה בשכנותו של רב הונא והיה משאל כלי קבורה וזכה להגן על שכניו בזכותו, ושם בגמ' הק' דמדוע לא ניצלו בזכותו של רב הונא עצמו ותי' הגמ' שם דרב הונא נפיש זכותיה טפי.

וביארנו על כך דגם זה הוא בטובו יתב' שגם לקטנים יותר תהיה הזכות והאפשרות להשפיע בזכויותיהם על בני דורם ולא דווקא אנשים גדולים בדרגתו של רב הונא.

וכן ביארנו עוד גם במה שכשמתו אהרן ומרים חזרו העננים והבאר בזכותו של משה.

ולכאור' צ"ב דאם מדוע מתחילה לא היו בזכותו אלא בזכות אהרן ומרים ותי' ע"כ כנ"ל דהכל בטובו יתב' שרצה שלצדיקים נוספים תהיה האפשרות להועיל ולהשפיע על בני דורם ולתקן גם הם את העולם, וכל זה בכדי להוסיף להם על זכויותיהם הגדולות.

והצדיק בכחו לרומם את כל בני דורו, וידוע שבזמן הח"ח כמעט אף בן ישיבה לא התגייס לצבא וזאת מפני שרומם את כל בני דורו והיו הישיבות בדרגת קבלת עול תורה והעבירו מהם עול מלכות (והיה בחור אחד שהתגייס ואמר לו הח"ח שיוכל לפעול בצבא הרבה למען היהדות וכך (הוא) ואחר פטירתו כבר היו יחידים שנתגייסו.

ועוד זאת מחסדי ה"ת שנתן לבני האדם את האפשרות שלאחר כמה וכמה מירוקים יוכלו לתקן את עצמם ולזכות בחלקם לחיי הנצח.

והנה אי' בתפילת ר"ה וגם את נח באהבה זכרת ותפקדהו בדבר ישועה ורחמים להרבות זרעו כעפרות תבל וצאצאיו כחול הים.

ולכאור' צ"ב מה תועלת וטובה יש לנח מכל השמונים מליארד צאצאים (אשר רובם ממש הינם גוים הדומים לבהמות) שיצאו ממנו וכי לא די לו בשמונה מליון בלבד.

והתשובה לזה היא דהקב"ה בטובו רצה שירבו הזכויות של בני"א, וע"כ הרבה את הדורות ולא ברא את כל הברואים בדור אחד בכדי שכל דור ודור יוכל להוסיף ולתקן את חטאי הדורות שקדמו לו דבכל דור ודור ישנם גם את הצדיקים המועטים ששתלן הקב"ה בכל דור וזוכים ומזכים לכל דורם ולדורות הבאים, ועי"כ יהיה לכל דור ודור את זכותו שלו במה שמתקן את הדורות שקדמו לו, ואע"ג שמצד השני גם עושים הם עבירות מ"מ ניתנה להם גם האפשרות לזכות בחסדו דהקב"ה אינו חפץ במות המת ואינו רוצה סתם להענישם וע"כ העמיד דורות אחר דורות כדי שכל דור יתקן את חטאי אבותיו ועי"כ בסוף כל הדורות יבואו ברואי העולם לכה"פ על תיקונם ולו במעט.

ומצינו כן גם במה שציווה הקב"ה שלא להלחם עם עמון ומואב מפני אותם שני פרידות טובות שעמדו לצאת מהם רות המואביה ונעמה העמונית, ואע"ג שהיה יכול לסבב שיוולדו בתוך עמ"י ועוד, דבנתיים הוסיפו לחטוא בחטאים רבים מ"מ הקב"ה סיבב שיוולדו באומות אלו ועי"כ שני עמים שלמים זכו להתקיים בזכות אותם נשמות.

סליחות לעיו"כ - ישנם עבירות שאלמלא הקב"ה בעצמו סולח עליהם לא תוכל להיות להם כפרה

בפיט הסליחות לעיו"כ הובא הנוסח "סניגור עלי תמנה אשר חטאתי יטמין". והנה יש לשאול איך עושים כזה "קונץ" שמטמינים העבירות? ונראה בזה: דבכל שנה ושנה מגיעים אנו למצב שמתמלאת הסאה וכביכול אומר הקב"ה די אי אפשר יותר! וכמו שבחוקי בשר ודם כשנתפסים ע"י שוטר זוטר הרי שאפשר לשחדו ולהפטר מהעונש אבל ככל שמגיעים לערכאה גבוהה יותר על עבירות חמורות יותר מתמעטים האפשרויות לשחד את השופטים, ולהבדיל כן הוא בעבירות על חוקי התורה שכלל שהחטאים גדלים יותר המשפט חמור יותר, וישנם עבירות שכביכול מגיעות להקב"ה בכבודו ובעצמו, ואלמלא שאומר הקב"ה נשאתי עוון! אין כל אפשרות שימחלו חטאים אלו וע"כ רק הקב"ה בעצמו יכול להטמין החטאים.

ואכן בפיט זה מוזכרים כל אלו שעשו תשובה ונמחל להם, וכל זאת כדי ללמדנו שהתשובה מועלת לכל חטאות האדם ללא יוצא מן הכלל. (ובאמת ראובן ויהודה לא חטאו אלא דמשמים סבבו להם כן, וכמו דאי' [א"ה ראה ראשית חכמה שער הקדושה פט"ז ובר"ר פרשה פ"ה י"ב] שמשמים סיבבו ליהודה שלא יוכל להתגבר על התאוה).

עומק הדין - הגרי"ז מלנ"ט -תשובה ועומק הדין -חסדי הקב"ה בדין
מובא בס' הצדיק ר' זונדל (בסוף הספר) שפ"א ישב הג"ר יוסף זונדל בביתו בירושלים ולפתע שמעה אותו אשתו באמצע לימודו צועק ואומר: לך מפה הלא הזהרתני שתשוב בתשובה ולא תעשה כדברים האלה, וכששאלתו רעייתו לפשר הדבר אמר לה: שבשעה זו באה אליו נשמתו של החטפן בערקע שאטניק שהיה חוטף ילדי ישראל בעירו סלנט ומוסרם לשמד לצבא הצאר, וכמה פעמים הזהירו הגרי"ז שיחדל ממעשיו הרעים ולא שמע אליו, ועתה מת בעירו סלנט וכשעבר בירושלים ע"י פתחו של גיהנם (כמובא בעירובין י"ט שאחד מפתחי הגיהנם הוא בירושלים) להיענש שם, נכנס להגרי"ז וביקש ממנו שיסייע לנפשו האומללה ושלחו מעל פניו, וביררו את הדבר ע"י מכתב ששלחו לסלנט והוברר שאמת היה הדבר ומת באותו זמן.

ומסתמא אותו אדם היו בידו זכויות ומצוות (ויתכן שהיה מתפלל ומניח תפילין אלא שלפרנסתו היה חוטף ילדי ישראל) וע"כ היתה לו האפשרות להכנס לאותו צדיק לבקש תיקון דהרי אם היה כהחילוניים שבזמננו לא היתה כלל אפשרות זו רח"ל (ובאמת אין דינו כמוסר לשמד ממש אלא כמוסר את חבירו לגוי דהרי היה מיעוט מהם שהחזיקו בדתם על אף שרובם לבסוף השתמדו רח"ל ורואים אנו ממעשה זה את גדולתו של הגרי"ז שהיה בכחו לתקן נשמות ולהוציאם מגיהנם).

והנה מה שלא הועיל לו הגרי"ז, היה זה משום שכבר איחר את הזמן ולא יכול יותר לחזור בתשובה, ובאמת שאם היה חוזר בתשובה רגע א' קודם מיתתו היה זה כבר דבר אחר לגמרי והיתה בזה תועלת לנפשו החוטאת, ומה שבא אליו אע"ג שכבר לא היה מועיל לו היה זה כדי שישמעו ויראו כל אלו החטפנים שהיו נפוצים באותה תקופה (וברוסית היו קוראים להם "נופסים") ולא יוסיפו לחטוא. ומ"מ גם אותנו מעשה זה צריך לעוררנו לשוב בתשובה!

אמנם הקב"ה בחסדו גם לחוטאים ומחטיאים אלו ממציא תקנה ע"י שמענישים בגיהנום, ככל הרשעים הנענשים שם ליב' חודש או ליותר מזה כפי חטאיהם, וכמו שגם לאלישע בן אבויה היתה תקנה אחר הרבה שנים, ובזכותו של רבי מאיר זכה להענש בגיהנם ואחר הרבה שנים נכנס לג"ע בזכותו של ר' יוחנן (חגיגה טז:).

חסדי הקב"ה בדין -הקב"ה בחסדיו נתן לאדם הרבה אפשרויות לתקן א"ע
-מחסדי הבו"ת שמוסיף לזכויות הצדיקים מה שהעולם ניזון בזכותם
ואמנם על פי שורש זה נסדר שיגיעו צרות ויסורים לאיש צדיק וכו' ואמנם כיון שהם עצמם שלמים וראוים לטוב ושהם מתיסרים רק בעבור אחרים, וודאי שתתפס מדת הדין במועט בהם כממרוכה בחוטאים עצמם וכו'.
וכן מצינו שאמר רשב"י שיכול הוא עם בנו לפטור את כל העולם מן הדין. והנה כל זה הוא מחסדי הבורא שעשה כדי שיתוקן הדור כולו, וע"כ

דתשלום זה הוא בתורת צדקה, וכגון הנותן פרוטה לעני ומחייהו דמלבד שכן המצוה על נתינת פרוטה זו יקבל את שכרו גם על מה שהחיה את זרעו וזרעו וזרעו ושכר זה הוא מדין צדקה.

חסד התשובה - תשובה

בתשובה ישנם מדרגות ממדרגות שונות וכגון מה דמצינו דרשעים אפי' על פתחו של גיהנם אינם חוזרים בתשובה. והרי לכאן צ"ב דהרי כשרשעים אלו מגיעים לפתחו של גיהנם אחר מיתתם כבר בלא"ה אינם יכולים לשוב בתשובה, ומוכח דמ"מ יש גם בזה דרגה בתשובה, וכן יש להוכיח ממה דמובא דאע"ה לא נותן להכניס לגיהנם את מי שנימול, והרי וודאי שלא יוציא את כל הרשעים שנמולו מגיהנם אלא דמ"מ יש בכך דרגה כל שהיא בתשובה ובכפרה.

תשובה - ביאור הוידי' - דוד המלך

ושם ברש"י (ב"ק ג:) פירש"י אם תבעיון אם תשובו בתשובה ותבקשו מחילה, ומוכח מדבריו דבכדי לחזור בתשובה אין די בתשובה על חטאיו אלא צריך גם לבקש מחילה על החטא שחטא בו.

ובאמת שעל כך אנו אומרים בווידי' ג' לשונות סלח לנו, מחל לנו, כפר לנו, ומוכח דלא די בכפרה לכשעצמה אלא צריך להוסיף גם בקשת סליחה וגם בקשת מחילה. ורק דוד המלך לגודל צדקותיו ויראתו יכול היה להסתפק באמירת חטאיו בלבד וכמ"ש הגאון עה"פ בתהילים לב' חטאיתי אודיעך ועונוני לא כסיתי אמרתי אודה עלי פשעי לה' ואתה נשאת עון עבדך וגו'.

וביאור הגאון דדוד המלך אחר שהודה על חטאו ולא כיסה על עונו רצה גם להודות על פשעיו, אלא שמיד כבר מחל לו הקב"ה עוד קודם לכן ולא היה צריך לומר פשעתי וכמ"ש ואתה נשאת עון חטאיתי סלה וגו', וכנראה שלרוב גדלותו באמירתו "חטאיתי" היה טמון כ"כ הרבה שמיד נשא לו הקב"ה על פשעיו, (ולא כמונו שאומרים חטאיתי חטאיתי ולא מתכוונים למה שאומרים) וכ"ז בדוד המלך שהיה מהיחידים שחזרו בתשובה שלימה, וכמובא (אליהו רבא פ"ב) שבכל יום היה ממלא כוס מדמעותיו וע"כ זכה לחזור למעלתו הרוחנית שהיה בה קודם החטא אבל רוב אלו שחזרו בתשובה ואפי' אדם וקין אע"ג שחזרו בתשובה כבר לא זכו למעלתם הקודמת.

חסדי ה' בדין

מחסידי ה' יתברך שדן את האדם במצבו עתה וכמ"ש בישמעאל שדנו באשר הוא שם וע"כ אע"פ שקשה מאד להגיע למצב של תשובה שלימה מ"מ מקבל גם תשובה במשהו ובכחיה כל שהיא, וכמובא בשו"ע (סי' תר"ג) שע"כ יש להזהר בימים אלו מפת פלטר וע"כ נראה האדם במצב אחר. (וודאי דאין הכוונה שמתכוין לאכול אחר יוה"כ איסור ממשי).

בקשת מחילה על קברו של הנפגע

וצ"ב במה שמוכח בשו"ע (סי' תר"ו סעי' ב') דמי שגרם לרעהו רעה ונפטר צריך לילך לקברו לבקש מחילה. וצ"ב דלכאור מה מועילה בקשת מחילה זו הלא אינו אומר שמוחל ומשמע דמ"מ אין זה תלוי במה שנשמתו באה לפקוד את קברו אלא דכך הוא הדין שצריך לבקש מחילה על קברו וע"כ לא הובא בדין זה הענין דהמת מוחל משום דכן הוא הדין שצריך לבקש מחילה ממת זה שחטא לו. ומ"מ בוודאי דעדיף לבקש מחילה מחיים משום שאז גם מוחל להפוגע, אלא דפעמים בשביל ברירה עליו להמתין רק אחר הפטירה וכמעשה שהיה שכמה ילדות ציערו בקטנותם את חברתם ומרוב צערה יצאה מדעתה ר"ל ולא יכלו לבקש את מחילתה עד שנפטרה ויכלו לילך על קברה ולבקש את מחילתה.

והנה בקשת המחילה על קברו של מי שהזיק לו יכולה להועיל אפי' על רציחה (מלבד על חוב ממון שיש לו שלא נפטר ממנו עד שישלם), ובשו"ת רע"א מהדו"ט ס"ג הביא שם תיקון תשובה לאחד ששלח שליח להביא לו דבר מה ונהרג השליח בדרך ותיקן לו שישא את ילדיו של הנפטר יעו"ש. וכגון דא מצוי פעמים רבות ר"ל בתאונות דרכים שהנהג אשם במה שהרג את הנפגע כתוצאה ממה שלא נזהר והרי עליו לתקן את חטאו כנ"ל. (שאלו לרבינו שליט"א על א' שסיפר לאדם אחר על כך שבנו גונב מחנותו ומת למחרת, האם חייב לעשות תיקון תשובה ע"כ והשיב ששמענו שמתו מחקירתם מס הכנסה אבל מכגון זה לא מת אחד).

תפילות הימים הנוראים - מעלת יוה"כ ושכחי ישראל לבורא ביום זה
מהגורמים הנכבדים ביותר להשפעת רוח הטהרה והתשובה ביוה"כ הם השבחים הרבים שישראל מקלסים לבורא ביום זה בתפילות ובפיוטים שמפני חשיבותם נתקנו דווקא לר"ה וליום זה. ונמצא תח"י ספר שערי מוסר למהר"א כ"ץ מן הראשונים, והוא מעט הכמות ורב האיקות, וז"ל שם ויהא האדם זיז לשבח ולהלל ולברך למלך מלכי המלכים הקב"ה תמיד, שהרי מצינו שהקב"ה חפץ ומתאוה ומתרחצ בשעה שבנ"א מהללין אותו ומזמרים לפניו. תחילה כשברא הקב"ה את עולמו למה ברא את האדם הלא אלף אלפין ישמשוניה וריבוא רבבן קדמוהו יקומון וחיות ושרפים ואופנים ואראלים וחשמלים ומלאכים עד אין מספר מהללים אותו תמיד. אלא מכאן אנו יכולים לידע שהקב"ה חפץ בתשבחות ובשירות שבנ"א משבחים אותו ומשוררים לפניו באימה, יותר ממה שחפץ במלאה"ש המשוררים לפניו תמיד, שאם לא כן למה ברא את האדם הלא גלוי וידוע לפניו שעתידי לחטוא. אלא שמע מינה שהוא חפץ בהם יותר אע"פ שחוטאים לפניו. ואשרי לעבד שחטא לאדוניו שהוא יכול לרצותו בשירים בלבד. עכ"ל.

ומסיבה זו תקנו לומר בתפילות ר"ה ויוה"כ פיוטים שיש בהם שבחים נוראים ואיומים שא"ל לתארם, וכגון הפיוט אמרו לאלקים, וכן הפיוט

עוד מצינו כע"ז כמ"ש הגאון עה"פ הודיעו בעמים עלילותיו" דעלילות הקב"ה הם שפעמים שחטא אדם וגזרה עליו מיתה וסייב הקב"ה שיבא אליו עני ויתן לו צדקה וינצל ע"י מצווה זו ממיתה שנגזרה עליו, וכן גם דפעמים שהקב"ה מסבב לאדם שיעשר ואח"כ יעני ויירד מנכסיו ויחשב כמת ועי"כ ינצל מגזירת מיתה שנגזרה עליו, ובנוהג שבועלם שאנשים בוכים על נזק ממוני וכדו' שאירע להם ואינם מבינים שהרי הקב"ה שלא כמידת בוי"ד כל חפצו הוא להיטיב עם בראיו ומסבב כל זה כדי להסב להם טובה ולהצילם מפורענות.

ומצינו כן גם בחוה שמצד אחד נענשה בנוסף על עונש אדה"ר גם בצער גידול בנים ובצער הריון ולידה, אבל מצד שני קבלה גם ג' מצוות שיכולה לתקן על ידם את חטאה [וכדאי' שבת לב' א'] וחזינו מכאן יסוד דכשהקב"ה מעניש את האדם על חטאו נותן לו מצד שני אפשרות גדולה לתקן.

ומצאתי הוכחה דבקשת מחילה יכולה קצת להועיל אפי' בלא הריצוי שמרצה למי שחטא כנגדו, דהנה אי' בברכות יט' א' דהגמ' הוכיחה דהמדבר לה"ר על המת מקפיד עליו המת ממה שא' דיבר על שמואל האמורא לאחר פטירתו ונפלה עליו קורה והרגתו, ותי' שם הגמ' דאין זו ראי' משום דשאני שמואל שהיה ת"ח ואורייתא תבע ביקריה וע"כ לא הועילה לו המחילה.

והנה לכאן נראה דאם היה אותו אדם מבקש מחילה משמואל אע"ג שלא היה בזה ריצוי מ"מ לא היה אותו מדבר מקבל עונש זה, ואע"ג דעל ת"ח אורייתא תבע ליקריה מ"מ מוכח שכשבמבקשים מחילה גם אם לא היה בכך ריצוי כראוי יש בכך תועלת להמצער להצילו מעונש חמור כ"כ. וכמ"כ יכולה ג"כ קצת להועיל להמצער מחילה מצד המצטער בלא שהמצער יבקש ממנו את מחילתו.

וכן כשמבקשים מחילה מהנפטר על קברו או בשעת הלוויתו (ואע"ג שאינו אומר הנוסח חטאיתי וכו') ג"כ יש בכך תועלת וכפרה כלשהי למי שציערו. (ואפי' על רציחה אבל לא על חוב ממוני). וכשמבקש את מחילת מי שציערו ג' פעמים כנפסק בשו"ע אע"ג שחבירו לא מחל לו ואין כאן מחילה, מ"מ כפרת יוה"כ יש כאן ויוה"כ מכפר עליו כיון שעשה כדן וכמצווה עליו.

ואינו מבין מדוע יש בנ"א המסריבים למחול לזולתם על מה שחטאו להם ומה יתן להם אם יענושו אחרים בסיבתם וכי מבקשים הם לנקום בהם על עוולתם שעשו? (ומש"כ לעיל על יוסף אי"ז שלא מחל אלא שלא אמר בפיו שמוחל להם).

ומ"מ וודאי שעיקר המחילה תלויה היא בלב, ומסופר על הג"ר אליהו לאפיאן זצ"ל שפ"א בא אליו א' לבקש את מחילתו ואמר לו שישב אליו בעוד שבועיים ויענהו על כך, וכששב אליו אחר ב' שבועות א"ל שאחר שלמד מוסר ועבד על עצמו בזמן זה יכול כבר למחול לו בלב שלם.

עבודת הימים הנוראים

ענין זה דהמעביר על מידותיו פועל על דרך מידה כנגד מידה, ופעמים שאנו רואים בעינינו שמענישים גם אדם המעביר על מידותיו ולא מעבירים על על פשעיו הוא מפני שאינו מעביר תמיד על מידותיו, וע"כ נענש כנגד הדברים שאינו מעביר עליהם, ובאמת אם היה מעביר על כל מידותיו לא היה נענש כל על פשעיו.

וצריך לדעת דאין טוב יותר מויתור, ולהיפך מי שאינו סביל כלפי זולתו סובל הרבה צרות מכך, ובנ"א אינם יודעים ומפסידים עולמות שלמים בעבור כמה פרוטות שאינם מוכנים לוותר עליהם.

חסד התשובה - תשלום השכר לעוה"ב

הגרא"י (הובא בסוף קובץ הערות מהדו"ק ביאורי הגדות חז"ל) הק' על מה דאי' במס"י (פ"ד) דמה שהתשובה מועילה לכפר לו הוא רק בחסדו יתב' ולולי זאת לא היתה התשובה יכולה להועיל לאדם.

והק' הגרא"י דמהו החסד שבתשובה ומ"ש ממה דאי' דהעושה מצוה ותוהו על הראשונות דאי' בגמ' קידושין מ, ב דמאבד מצוה זו וא"כ ה"נ כשתוהו על עבירה שעבר גם יאבד את חטאו וא"כ מהו החסד שבתשובה. וכ' שם דהק' קו' זו לרבו הח"ת, ותי' לו דהחסד שבתשובה הוא שגם כששב מיראת העונש אע"ג דלא שב מאהבת ה' ולא מתחרט חרטה גמורה מ"מ הקב"ה מוחל לו על חטאו, וכששב מאהבה החסד הוא במה שאפי' זדונות נהפכות לו לזכויות (ויעו"ש דהגרא"י תי' באופן אחר). ותמצית באופן אחר: דשאני מצוה מעבירה דבשלמא מצוה היא דבר חיובי ושייך לעורקה כשתוהו עליה, אבל כשעובר עבירה הרי הוא כמו שפשוה חור ומחסר דבר ופוגם בעולם וע"פ הדין לא היה יכול לתקן פגמו ולסתום החור שעשה אפי' אם בכל לבו היה תוהו על חטאו, וזהו החסד שבתשובה שיכול לסתום את החור ולתקן את מה שפגם ע"י חטאו. ומ"מ תירוצו של הח"ח עדיף.

ומ"מ צ"ב על מה דאי' דהתשובה היא רק חסד, דהרי הקב"ה ברא את עולמו ונתנו לבעלי בחירה משום שרצונו היה להיטיב עמם וליתן להם שכר חלק עבודתם וע"כ המלאכים שאינם בעלי בחירה אינם מקבלים שכר על פעולתם, ואי נימא דתשובה מועילה רק בחסד א"כ הרי השב בתשובה ונמחל לו אוכל את שכרו בחסד והוא לו כנהמא דכיסופא וא"כ מוכח דהתשובה אינה בחסד אלא בדין.

ומש"כ "לך ה' הצדקה כי אתה תשלם לאיש כמעשהו" אין הכוונה שהקב"ה משלם לאיש על מעשיו עצמם בתורת צדקה אלא הכוונה היא על התשלום על תצאותו מעשיו הטובים הנשפעים לדורות הבאים

יושב סתר כתרו ישועה, לבושו צדקה מעטהו קנאה, נאפד נקמה סתרו יושר, עצתו אמונה פעולתו אמת וכו' שלרוב מעלת פיוטים אלו תקנום דווקא לימים הנוראים. ואע"פ שאין לנו כל הבנה בדברים אלו מ"מ התועלת עצומה באמירתם.

וכן הפיוט "ואביתה תהלה" שתוכנו שהקב"ה חפץ שנהללו על אף חטאינו כי רבו. ואע"פ שכ' הרמב"ם בהל' תשובה פ"ז ה"ז שלחוטא טורפים לו תפילתו בפניו וצועק ואינו נענה מ"מ את תהילתו של הרשע מקבלים, וראה מ"ש הרמב"ם שמות פ"ג וז"ל **וכוונת כל המצות שנאמין באלהינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה וכו' ואין אל עליון חפץ בתחנונים מלבד שידע האדם ויודה לאלקיו שבראו, וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמצאים ויפרסמו זה ויאמרו לפני בריותיך אנחנו עכ"ל**. והיינו שזהו רצונו יתב' להועיל בחסדו לברואיו ע"י שינהגו כן.

והכוונה בזה היא על החוטאים שהתחילו להתעורר בתשובה ולו במעט, דכל שהתחיל מעט לחזור אל בוראו כבר אינו בגדר צועק ואינו נענה אע"ג שעדיין לא שב בתשובה ראויה (כמובא ברוקח שעל כל חטא יש להתענות כו"כ תעניות) מ"מ כבר מתקבלים שבחיו ותפילותיו לפני המקום. ועליהם גם אמר הפייט בתפילת יוה"כ ואביתה תהילה מקוראי בחנף וכו' דהכוונה היא על אותם חוטאים שהחלו להתקרב מעט שהקב"ה חפץ בשבחייהם על אף חטאיהם.

מפטיר יונה

בגמרא בנדרים דף נ"א ב' תניא רשב"א אומר דג שאני טועם אסור בגדולים ומותר בקטנים דגה שאני טועם אסור בקטנים ומותר בגדולים. אמר ליה רב פפא לאב"י ממאי דדג שאני טועם גדול הוא דכתיב: "וימן ה' דג גדול לבלוע את יונה" והכתיב ויתפלל יונה ממעי הדגה, ומשני הא לא קשיא דילמא פלטיה דג גדול ובלעיה דג קטן.

והנה לשון הגמ' הוא דילמא פלטיה בלשון ספק, אבל רש"י בפרושו ליונה הביא מדרש שכך היה באמת, דמתחילה דג גדול זכר היה והיה עומד יונה שם בריוח ולא נתן לב להתפלל רמז הקב"ה לדג והקיא לתוך פיה של נקבה שהיתה מלאה עוברים והיה שם בדוחק שנאמר ויתפלל וגו ממעי הדגה עכ"ל והביאו המהרש"א כאן.

ובפשוטו היה נראה שזה כמין ביקורת על יונה למה לא התפלל עד שהיה במעי הדגה ורק אז התחיל להתפלל, אבל כמדומה שאפשר ללמוד דא"ז ביקורת על יונה אלא יש כאן גדלות נפלאה שספרו לנו חז"ל על יונה. דהנה עצם הדבר להיות במעי דג ולהמשיך לחיות זה נס שלא כדרך הטבע, אבל חוץ מזה כל אדם רגיל במצב כזה, האם חושב שישאר לעולם בתוך הדג, וכי כל ימיו ישב שם. ולכן כל אחד היה מיד מתחיל לחשוב האין יוצאים מהמצב הזה. דא"ז מצב להשאר כאן, והיה מתחיל מיד להתפלל. אבל יונה הנביא מסתמא, ככל הנביאים. שדרגתם הגדולה היא שהאדם דבוק כ"כ עם הקב"ה, ואינו מסיח דעת כסדר מעבדות ה'. ואחרת אי אפשר להגיע לנבואה, דכל הענין של נבואה הוא שהאדם כסדר עם הקב"ה, ואינו מסיח דעת. באופן גדול ביותר, עבודת ה' נוראה!

ויונה כשהיה בבטן הדג הרי המשיך באותו מצב, דהא היה נביא, ואף שלא קיבל נבואה בחוץ לארץ, כמשאחז"ל שכל הענין שרצה לברוח תרשישה. משום שהנבואה אינה שורה, ולא ישלחנו הקב"ה לניווה. אבל מצידו הרי היה באותו מצב בדיוק כמו שהיה במקומות אחרים, דרך השפעת נבואה אין משפיע הקב"ה בחו"ל, אבל הוא מצידו היה בדרגה של נבואה, וא"כ בודאי את העבודת ה' שהיה לו עד עכשיו המשיך גם כאן. ועד כדי כך היה דבוק בעבודת ה' שכל זמן שלא לחץ אותו ממש, לא חשב מה יהיה מחר, ולא חשב מה יהיה בעוד שעה.

עכשיו הוא דבוק בה, ועושה את העבודת ה', ואין לו דבר אחר חוץ מזה. רק זה ממלא אותו את כל נשמתו וכל גופו, כל איבריו וגידיו, ממילא לא מעניין אותו יותר, ואע"פ שבודאי א"י מצב להישאר כך. אבל מי חושב על מצבו, דגם עכשיו עובד את ה' בדיוק כמו שהיה בהיותו ביבשה, כך גם במעי הדג בלא שום חילוק.

זה הרי גדלות נוראה, דאם יתחיל לחשוב מה יהיה כאן בעוד שעה בעוד שעתיים וכי לעולם אשאר בדג, לא, איו חושב כלום. אלא ממשיך בעבודתו, עבודת ה'.

ולכאור' מה השייכות שיש לנו עם זה. אך הרי כל אחד יודע בעצמו, דקטנות האדם היא, דאפי' בזמן שיש לו, מתבזבז זמן הרבה פעמים, כי חושב הרי עוד מעט כבר גומרים, עוד עשרה רגעים! הרי כבר גומרים עוד מעט, עוד מעט הולכים, עוד מעט נוסעים, וכדומה, ועצם המחשבה על הזמן שאח"כ זה כבר מטריד אותו, ולא רק דקות, לפעמים גם ימים, שעות, ימים, ואולי אפי' שבועות יכול האדם להיות טרוד, לא מחמת שיש לו עכשיו דבר המטריד אותו, אלא מחמת מה שיהיה בעוד יום, בעוד שבוע, זה כבר עושה לו קטנות. שאינו יכול להתמסר לענינים הרוחניים, אדם מגיע כמה דקות לפני מנחה, חושב כבר הולכים להתפלל ואינו עושה כלום בזמן הזה, וכן כל דבר שארץ לעשות, זה כבר מטריד אותו, ופעמים סוף זמן בישיבה ג"כ חושב הרי כבר הזמן הולך להיגמר, ולא כדאי להתחיל דבר חדש, וכך הוא האדם.

ובאמת כל ספר יונה הרי כולו כתב בשביל ללמוד מוסר ממנו. ואינו סתם סיפור מעשה, וכן כל כתבי הקודש ודברי חז"ל הקדושים, ותורה, הרי הכל ניתן בשביל ללמוד, ולא סתם סיפורי מעשיות.

ולכן חושבני שגם חלק זה אפשר ללמוד, חוץ מכל הדברים שיש ללמוד מיניה, שאנחנו לא מבינים, ויש שם הרבה מאד ענינים שלא מתחילים להבין, האין זה שיונה רוצה לברוח, וחז"ל אמרו דבודאי לא נתכוין לברוח מלפני השי"ת. דאנה מפנין אברת, רק רצה שלא תבוא אליו נבואה, אבל הרי הקב"ה רצה שיתנבא, ומה הפשט בזה, וזה כולו ענינים נפלאים, שאי אפשר להבין כ"כ בפשיטות, עכ"פ יש דברים שאפשר להבין, ואפשר ללמוד מזה.

ודבר זה לימוד גדול בשבילנו, דכל אחד יודע בעצמו, כמה זמן שמתבזבז, רק בגלל המחשבות האלו של מה יהיה בעוד שעה, בעוד שעתיים, והרי אם יונה היה חושב כך, כמדומה שלא היה יכול לשבת במנוחה. ואפי' לא יונה שהיה הצדיק הגדול והנביא, אלא כל אדם אפי' פשוט אם היה במצב כזה לא היה יכול לשבת במנוחה

רק היה מוטרד כל ראשו, האין יוצאים ממצב כזה, מכזו צרה, והרי אין לך צרה גדולה מזה. להיות במעי הדגה, הרי חיינו אינם חיים, דוכי אפשר לחיות כך, ומה שחי עד עכשיו הרי זה נס, והאם כל ימיו יחיה כך, ומטרידו מאד.

אבל יונה הנביא אינו חושב על זה כלל, רק ממשיך בעבודת ה', ואינו מסיח דעת מהריבונו של עולם, אפי' רגע אחד. וכל מחשבתו בדיוק כמקודם, ואינו מתפלל, אבל כיון שרצה הקב"ה בכל זאת שיתפלל אליו. לכן עשה שהדג זכר פלטנו, ונכנס לדג נקיבה שהיה בה עוברים כמו שאחז"ל, וזה לחץ אותו, עד שלא היה יכול להחזיק מעמד לגמרי, ואז היה חייב להתפלל, אבל קודם לכן, המשיך בעבודתו.

ביאורי תפילה

כעב וכענן

סליחות, תפלת ר"ה ויו"כ, כעב פשעינו וכענן חטאתינו, לכאור' יש להבין הא גם ענן וגם עב זה ענינים, וי"ל דהנה עב זה יותר עבה, לכן לפשעים צריך ענינים עבים שיכסה אותם, משא"כ לחטאות מספיק ענן.

זכר ליצ"מ

מזכרים בתפילה לכפרה וסליחה זכר ליצ"מ, יש להבין מה שייך ענין יצ"מ למחילתו הקב"ה, נראה אנחנו עושים המצוות זכר ליצ"מ, אבל מה שייך ביחס להקב"ה. [א"ה וראה בשבלי הלקט ועוד]

תפלת יוה"כ

יש להסתפק לפי המבואר בספרים הק' [מובא להלן] דאם אדם מתפלל תפלה אחת בכוונה מעלה את כל התפלות, האם דוקא שיתפלל כל התפלה כולה בכוונה אז מעלה נמי שאר התפלות, אבל היכי דיתפלל ברכה אחת בכוונה מי נישא נמי דאותה ברכה יעלה עכשיו מכל התפלות שיתפלל. ולכאור' מסתבר הכי, דהא ברכה ראשונה ודאי לעיכובא היא, ושאר ברכות היכי דלא אומרה כלל, ברכה אחת, צריך לחזור ולהתפלל שוב, והיכי דלא כוון בשאר ברכות א"צ לחזור להתפלל, א"כ אפשר דבאמת נמי בברכה אחת אם יכוון בה תעלה את אותה ברכה משאר התפלות נמי.

ושוב נמצא בספר שלמי ציבור לאביו של המהרי"ט אלגזי שכת' שאף שלא נתכוין היחיד בכל הברכות בב"א רק היום יכוון בברכה א' או ב' וכמו כן למחר בברכה א' או ב' אחרות ברכות מצטרפות וכשנמצא שנתכוין בכל התפלה אז המלאך סבדיאל מוסרה לסנדלפון להוליכה למעלה אבל כ"ז שלא נתכוין בכולן סבדיאל מעכבה אצלו עד יו"כ ע"ש בכל דבריו.

לומר בלחש

יש להבין אמאי הש"ץ בתפלתו קודם מוסף יש קטעים שאומר בלחש, אם בשביל השטן, וכי מה שאומר בשקט לא שומע השטן, וי"ל כיון דכתיב אשרי נשוא פשע כסוי חטאה, ואומר זה לבדו לא בציבור צריך לכסות את פשעיו, ולכן שפיר אומר בלחש.

החטא במעלות העליונות

בספר מפקודך אתבונן של רבנו שליש"א (מאמר כי ביום הזה יכפר עליכם) כתב בשם הספרים הקד' שגם חטא העגל הגיע למדרגה עליונה ביותר בעולמות העליונים, ולכן אע"פ שעל הפגמים שנעשו בעולמות שאינם כ"כ עליונים הועילה התשובה והתפילה, והיה ריצוי ונתקן הפגם- מ"מ, בעולמות העליונים יותר לא היה תיקון, ונשאר רושם כל שהוא, שלפגם זה לא הועיל עדיין כח התשובה והתפילה.

ונמצא לפי זה דבר נפלא, והוא בנין אב לכל מחילת עונות: שהמדרגות אשר התשובה יכולה לפעול אינן שוות, יש תשובה שמגיעה למשל לעשרת אלפים מדרגות ויש תשובה אשר מגיעה למשל לתשעת אלפים מדרגות. ועד המדרגות האלו ישנן מספיק זכויות שיכולות לפעול שישתוו עם מספר העונות מחצה על מחצה, א"כ לעונות אלו אכן הועילה התשובה! ורק למדרגות יותר עליונות לא הגיעה עדיין התשובה. עיי"ש שהארין.

ובעריה"ה שנת תשנ"ה נכנסתי לקודש פנימה ושאלתי קמיה מרן שליט"א מה קורה עם החטא במעלות העליונות, אם לא מתחשבים בזה וענה לי: שביוה"כ יש שפע של חסד ורחמים, הכל חסד, ובמידה זו של חסד- הקב"ה מכריע.אולם ביום הדין הגדול והנורא שיהיה לעתיד לבוא- הכלי לקח בחשבון. כך אמר לי בשם מרן הגרי"ז שאמר בשם אביו הגרי"ח זצ"ל, וסיים באנחה: אה, כמה אנו צריכים רחמים מרובים. (הגר"ש סנדומירסקי שליט"א בספרו החדש "שיח בחוקין" ימים הנוראים)

הלכות והליכות

בגליונות יוה"כ תשע"ה – תשע"ו הבאנו הרבה ענינים מרבנו על עניני יוה"כ וכאן נביא דברים נוספים.

צום בגיל י"ב

סיפר רבנו כשהייתי כבן י"ב צמתי לראשונה ביוה"כ שיש ענין לצום פ"א לפני הבר מצוה [ע"י משנ"ב סי' תרט"ז סק"ט] ואותם שנוהגים ג' צומות לפני אין בזה טעם ומקור. [א"ה ראה הליכות שלמה מועדים ב' עמוד שצ"ט שכן הורה ג"כ הגרש"ז שאין לזה שום תוקף של מנהג כלל וכלל] (כ' צדיק כתמר יפרח)

מוצאי יוה"כ שחל בשבת

תקיעת שופר ארבעים וחמש דקות לאחר השקיעה, ואמר ויתן לך.

ואמר רבנו שנראה לו שיש ענין מלוה מלכה בשבת זו. (כ' צדיק כתמר יפרח)

נטילת ידיים

כשנוטל ידיו מביהכ"ס רק מזלף קצת מים, ולא נוטל אף בכלי, והסביר דאומרים בשם החזו"א שמעיקר הדין די לרחוץ פעם אחת לאחר יציאה מביה"כ, וא"צ כלי, והסביר רבינו שרק לרו"ר של הבוקר צריך ליטול ג"פ, אבל לרו"ר שיוצאים מביה"כ, די ליטול פ"א, רק כל השנה גם הוא נוטל עם כלי כ"פ, אבל ביו"כ נוטל רק מה שמוכרחים מעיקר הדין. (כ' צדיק כתמר יפרח)

הרואה ביוה"כ

אמר רבינו שהחזו"א אמר מה שכתוב הרואה ק' ביוה"כ וכו' לא נאמר על זמנינו. וכשבאים לשאול אותי, אני אומר להם שלא יפחדו, רק שילמדו במשך השנה כל יום משניות, [וע"י משנ"ב סי' תרט"ו סק"ג] (כ' צדיק כתמר יפרח)

בקשת מחילה

איתא בשו"ע סי' תרו עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שיפייסנו; אפילו לא הקניטו אלא בדברים, צריך לפייסו; שאלה: אם יודע שזה שהוא פגע בו, מחל לו בלי שבקשו, האם צריך בכל זאת לילך לבקש ממנו מחילה?

תשובה: כן, דכך תיקנו חז"ל שילך לפייסו.

שאלה: מה הדין אם חבירו נפגע ממנו ללא שנתכוין לזה כלל?

תשובה: בכל זאת שילך ויפייסו, כיון דסוף סוף חבירו נצטער על ידו.

כבר אמרנו דהמנהג שמבקשים מחילה בעיו"כ, אבל ממי שבאמת צריכים לבקש, לא מבקשים, וממי שלא צריך ממנו מבקשים. (כ' צדיק כתמר יפרח)

רחיצת פיו

סי' תרי"ג סעי' ד' אסור לרחוץ פיו ביו"כ, וכתב המ"ב בס"ק יא דהטעם, שמא יבלע קצת בגרונו; והעירו מה צריך לזה, תיפוק דעובר באיסור רחיצה, וכי בתוך פיו אין איסור רחיצה?

ויש לפרש דהנה הטעם שרוחץ פיו כיון דפיו מלוכלך מריר וכדו', וזהו כדן שמותר לרחוץ לכלוך, דכל האיסור רק רחיצה של תענוג, וא"כ באמת אף בתוך פיו איכא איסור רחיצה, אלא דמצד רחיצה היה אפשר להיתיר מפני לכלוך, לכך כתב המ"ב הטעם שמא יבלע קצת. (כ' צדיק כתמר יפרח)

אין לגוים יוה"כ

במדרש (ילקוט תהלים ט"ו) שהגוים טענו עם ישראל חטאו ואנחנו חטאנו, השיב להם שישאל יו"כ, ויש עדיין להבין היא גופא מה שלעם ישראל יש יו"כ, ולמה לגוים אין, אלא צ"ל שמגודל קדושת יו"כ, לא שייך שיהי' לגוים, לגוי אין שייך קדושה כזאת. (כ' צדיק כתמר יפרח וע"ע בימלא פי תהלתך ימים נוראים עמ' ריז)

המלך המשפט

הנה נחלקו השו"ע והרמ"א סי' תקפ"ב סעי' א' אם הזכרת המלך המשפט מעב או לא, ובב"י הביא להסביר שיטתו דמה שאומר כל השנה מלך אוהב צדקה ומשפט פי' הדבר שהקב"ה אוהב שישראל עושים צדקה ומשפט, משא"כ בעש"ת שאומרים שהקב"ה מלך המשפט.

והנה בשעה שאומרים מלך אוהב וכו' כבר כלול בזה נמי שהקב"ה גם עושה משפט, דאם הוא אוהב שעם ישראל יעשו משפט, הוא ודאי עושה, ואפ"ה ס"ל להשו"ע שזה מעב או לא אמר.

ולפ"ז לכאן בשאר ימות השנה אם יאמר בטעות המלך המשפט יצטרך לחזור כיון דבהמלך המשפט אינו כלול שעדיין הוא אוהב שישראל עושים משפט, ובמ"ב בס"ק קיח כתב דאם אמר כל השנה המלך המשפט אינו חוזר, ולכאן לשו"ע יצטרך לחזור. (כ' צדיק כתמר יפרח)

דין הש"ץ

שאלה: מעשה שהיה בש"ץ ספרדי שהתפלל במנין אשכנזי ואמר בטעות מלך אוהב צדקה ומשפט, כבכל השנה, ונזכר לאחר שכבר אמר כמה ברכות ורצה שוב לחזור, וגערו בו הציבור שלא יחזור כמנהגם, האם צודקים?

תשובה: הש"ץ דינו כהציבור, ואם סבור הציבור שיצא, הש"ץ נמי יצא ואינו חוזר, דהש"ץ נגרר אחר הציבור.

שאלה: א"כ מה הדין להיפך חזן אשכנזי בבית הכנסת ספרדי, ואמר בטעות מלך אוהב צדקה ומשפט, כבכל השנה, והציבור חוזר שיחזור האם הכא נמי יגרר אחר הציבור ויחזור?

תשובה: הכא אפשר דכיון דהוא לעצמו א"צ לחזור, אף שלהם לא יהיה חזרת הש"ץ אז שיקחו חזן אחר, אבל הוא לא יכול לחזור כיון דלעצמו הוא יצא כבר וצ"ל. (כ' צדיק כתמר יפרח)

יוה"כ לדעת רבי

יש לעי' לשיטת רבי ביומא דף פה, ב דעיצומו של יום מכפר אף ללא תשובה, אם עבד תשובה יש איזה נפק"מ בדבר בכפרת היו"כ שלו, האם מוסיף הדבר לכפרתו, או דילמא כיון דנתכפר לו כבר אין נפק"מ בדבר,

[היו שרצו לומר אף דלרבי דיש כפרה מ"מ חסר בטרתו, אמנם הדבר אינו מסתבר דהא מקרא מלא דיבר הכתוב ויקרא טז ל כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. הרי מבואר דכפרה וטהרה תלוי' זה בזה, ולא מסתבר דכפרה איכא, וטהרה ליכא לרבי] (כ' צדיק כתמר יפרח)

בענין הדלקת נר של יוה"כ

בשו"ע סי' תרי הובא ב' שיטות אי נוהגים להדליק נר ביוה"כ ובמ"ב ס"ק א כתב דשני המקומות נתכוננו לדבר אחד דהיינו לבטל תשמיש דהמדליק כוונתו שאסור לשמש נגד אור הנר, ומאן דלא מדליק כוונתו שלא יראה אותה ויתאוה לה ויוכל לבוא לידי תשמיש ואפילו היא נדה דאסור לו בלא"ה לבוא עליה מ"מ מידי הרהור לא יצא. ויבטל מחשבתו הטהורה ביום זה:

ובשער הציון בסק"ה דשי' הגר"א שלא לברך כיון דתלוי במנהג לא תקנו רבנן לברך על זה. ע"ש.

ויש להסתפק דאפשר דוקא שהאשה בבית מדליקה, א"כ שתנהג כמנהג כל העולם ותברך, [דלהדליק בלי ברכה היא מרגישה שלא עושה בזה כלום] אבל מי שאין לו עכשיו אשה שפיר יתכן שלא יברך על הדלקת נר של יוה"כ.

וכן נמי יש לדון מי שאין לו עכשיו אשה דלכאן תלוי בב' הטעמים, אבל בהיפוך הסברות, דלטעם הא' א"צ להדליק, אבל לטעם ב' הכא ליכא האי חששא ושפיר ידליק.

ובמ"ב סק"א כת' דאין עושין נרות [הנקרא נר חיים] אלא לנשוי, ויש להסתפק מי שאין לו עכשיו אשה אי דינו כנשוי לענין זה או לא?

והלכה למעשה רבנו מדליק בברכה, ומדליק נר חיים. (כ' צדיק כתמר יפרח)

טיהר ר' ישמעאל עצמו, וכר

ויש להבין איך הותר להשתמש בשם, וי"ל דקודם בדרו אם יהי' באם ישתמשו בהשם, כדי להציל עצמם, וזה מותר להשתמש בהשם לצורך הצלה, ואחר שנתברר שלא יהי' להציל עצמם, לא נשתמשו בזה. (כ' צדיק כתמר יפרח)

גדר מצות יוה"כ

רש"י ר"ה יא א' ד"ה דתקף במצות. שופר יוה"כ וסוכה לולב וערבה וניסוך המים (וערבה); ויש להבין דבשלמא שופר סוכה ולולב הוי מצוה אבל מהו שכתב רש"י יוה"כ איזה מצוה זה יוה"כ, ניחא אם הוי כתב צום יוה"כ דזהו המצוה אבל מהו יוה"כ.

ואפשר לומר דהנה יש להסתפק מהו המצוה של יוה"כ האם לעשות תשובה, או להיות מכופר, אלא כדי שיהיה לו כפרה הוא צריך לעשות תשובה. ואם נימא דהעיקר המצוה הוא שיהיה לו כפרה א"ש מה דכתב רש"י יוה"כ, דזהו המצוה של יוה"כ להיות מכופר [וחזינון זה מהא דעבירות של בין

אדם לחבירו אינו יוה"כ מרצה עד שיפייס את חבירו. אף שיעשה תשובה. הרי דהעיקר שיהיה לו כפרה]. (כ' צדיק כתמר יפרח)

מרבינו מרן בעל "אילת השחר" שליט"א

לעילוי נשמת הבחור היקר חיים בן ציון ז"ל בן יבלחטיא זרהיג ר' אברהם צבי טוב שליט"א

ש"ה תשע"ו

בעמדינו לקראת סיום שנת תשע"ו, עלינו להודות ולהלל ולשבח לבוראינו ית"ש ויתעלה, על כל החסדים שעשה ועושה עמנו וכל בית ישראל בכל עת ובכל שעה ובכל רגע ורגע, ובפרט בהותיר לנו ברחמיו המרובים את זקני שארית עמך בית ישראל, רבותינו הגדולים זקני הדור, המעריפים עלינו תורה וטל חיים, וכמאמר חז"ל עה"פ ולא מאסתים שהנחתי להם רבי וחכמי הדורות, הממשיכים את מסירת התורה מדור לדור, נשמתינו וחיותינו וקיומנו, והם הם הכנפים הנושאים את העם כמבואר בחז"ל הק'.

אילו פינו מלא שירה כים וכו' אין אנו מספיקין להודות לבוראינו ית"ש על אחת מאלף אלפי אלפים וכו', ואין לנו אלא להמשיך ולזעוק לאבינו שבמרומים, כשם שעד הנה עזרנו רחמיך ולא עזבונו חסדיך, נא אל תטשינו לנצח!
ונזכה כולנו בשנה הזאת לקבל פני משיח צדקנו, כשעמודי האש הולכים לפני המחנה, ועטרת תפארתינו רבינו מרן שליט"א בראשינו, אמן.

שתמליכוני עליכם

שאל ידידנו היקר ממקורבי רבינו הר"ר ישראל פרידמן שליט"א מה הביאור הפשוט, במה שאמרו חז"ל בראש השנה דף ט"ז ע"א אמרו לפני מלכיות כדי "שתמליכוני עליכם", כיצד מפרשים באופן מעשי ופשוט "שממליך על עצמו את הקב"ה".

והשיב רבינו "שלא יחטאו..." והוסיף ואמר - הקב"ה הרי מלך גם בלי זה, אלא האדם מצידו צריך להראות, שהוא רוצה את הקב"ה למלך. ע"כ.

ומדי עלה דף ט"ז הזכיר רבינו את דברי התוס' שם בסוף עמוד ב', שכת' דגם אחרי שכבר נידונו אחר מיתתן בגן עדן או בגיהנם, עדיין יהי' דין אחר אם יזכו לחיי עולם הבא ע"ש. ובדרך צחות אמר רבינו שבכריסק רגילים להשתמש במושג "צווי דינים" פי' שתי דינים, וכאן תוס' משתמשים במושג זה.

ההכנות לראש השנה

בריש עבודה זרה דף ד' ע"ב אמר רב יוסף לא ליצלי איניש צלותא דמוספי בתלת שעי קמייתא דיומא ביומא קמא דריש שתא ביחיד, דלמא כיון דמפקיד דינא דלמא מעייני בעובדיה ודחפו ליה מידחי, שואלת הגמ' אי הכי דצבור נמי, מתרצת הגמ' דצבור נפישא זכותיה. והעיר רבינו דצריך להבין תירוץ הגמ' דציבור נפיש זכותיה, דאמנם בציבור יש הרבה זכויות, אך מצד שני הרי גם מתרבה הצד השני, ולמה עדיף בציבור.

עוד מביא רבינו גודל מעלת מזכה את הרבים, שהביאה הגמ' ביומא דף פ"ז ע"א, שאין חטא בא על ידו. וידוע שעל ידי זה זוכה ג"כ בדין, כיון שרבים צריכין לו. והרבה העלה רבינו את גודל מעלת זיכוי הרבים שאין לשער, וגם בנסיעות לקברי גדולי עולם כששואלין מה להתפלל עליו, אומר בדרך כלל שיזכה "לזכות את הרבים". [זולת בשבוע האחרון לפני שנסע המשגיח הגה"צ רבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א עם המשלחת החשובה של "דרשו" להתפלל על קברו של קדוש ישראל מרן החפץ חיים זצוק"ל ושאל את רבינו מה להתפלל עליו, השיב "שיזכה להיות תלמיד חכם..."].

ובימים אלו כשבא ידידנו הנעלה מזכה את הרבים הרב הצדיק רבי יוסף פוגל שליט"א, אמר לו רבינו דמה שאחז"ל "צדקה תציל ממות" מיירי בגשמיות, אך כל שכן ברוחניות, דכשמזכה את אחרים ברוחניות, זוהי הצדקה האמיתית, ומצלת את האדם ממות.

זיכוי הרבים אומר רבינו ששייך בכל אחד ואחד שנמצא בין הרבים, כי כשבחור מגיע לסדר בזמן, ויושב ולומד בהתמדה, זה מיד משפיע על אחרים שימשכו אחריו, וכן בתפילה ובשאר הדברים הטובים, והלואי ונזכה לכך.

וישמעו רחוקים ויבואו...

כאשר נשלחתי ע"י רבינו בענין המקואות למקום נידח באחת המדינות בגבולות רוסיה. וכשחזרתי סיפרתי לרבינו על גודל העזובה שישנם שם "עמי הארץ" כפשוטו, כמבואר בגמ' ובחז"ל שאינם יודעים אפילו פרי חיים ש"צ

להתפלל, ובאים לבית הכנסת לשמוע את השליח ציבור, נאנח מאד, אך מיד אמר לי "הם מסתמא יהיו בגן עדן..." ולא פירש, אך אח"כ ביאר דבריו שלא יקבלו גיהנם כי הם בבחינת תינוק שנשבה. אך בכל זאת צערו גבר על המסכנות שלהם שאינם יודעים כלום עד שהיו בעיניו דמעות ממש.

ושאל רבינו הרי הקב"ה הגלה אותם לשם, וידע מתחילה שכך יהי' המצב שלהם, ולמה עשה כן. והרבה זמן הי' קשה לו קושיא זו, עד שלבסוף אמר הרי בקרוב תהי' הגאולה, ויקבץ הקב"ה את כל נדחי ישראל, מארבע כנפות הארץ, ואם היו נשאים כולם בארץ ישראל, לא היו מרגישים את הטעם של הגאולה מספיק. [א"ה ולאחר ששמעתי דברי רבינו כשקראו בשב"ק את ההפטרה של פר' כי תבוא, האירו לנגד עיני הפסוקים שאי סביב עיניך וראי כולם נקבצו באו לך, בניך מרחוק יבואו ובנותיך וגו', אז תראי ונהרת וגו' וכן המשך הפסוקים שם.]

~ ~ ~ יְרִידַת הַדּוֹרוֹת ...

מספר רבינו שפעם אחת הלך ברחוב א' מפשוטי העיר בבריסק שהי' מוכר חלב וגבינות וכדו', כשהוא בוכה במר נפש, ופגשו הגאון רבי משה ראובן זצ"ל חתנו של הגאון רבי שמחה זליג זצוק"ל ושאל אותו מה קרה, ולא רצה לספר, עד שבסוף גילה לו שבוכה בצער על שנכשל ונכנס בטעות לבית הכסא, כשסידור תפילה בכיסו...

~ ~ ~ הַקַּב"ה מַעֲהֵר אֶת יִשְׂרָאֵל

במה שהבאנו בגליון הקודם לדון לדעת הראב"ד דפוסל בנתן סאה מים שאובין ונטל סאה, ביותר מרובו, אם אפשר לחזור ולהכשיר את המקוה ע"י שיוסיף מי גשמים, או שנפסל לגמרי כדין כולו שאוב, ב"ה איתברר שמעתתא. ראשית גילה לי רבינו דעתו דפשוט שלא יועיל להוסיף מי גשמים. [ובמאמר המוסגר בימים אלו שמעתי מפי מקור נאמן מוה"ק כפר סבא, שבבוא רבינו בשנת תש"ו לגור שם, דאג מיד למקוואות, והי' הדבר פלא האיך אברך צעיר בקי בכל פרט ופרט שכתוב בספר חזון איש על מקוואות.] וכן הראה לי מקור ת"ח א' בדברי הרי"ף גיאור שהובא בליקוט המופלא קובץ שיטות קמאי שחיבר הגאון רבי שלום מאיר יונגרמן זצ"ל ביבמות דף פ"ב ע"ב, דלא מהני.

ואחרון חביב שלח לן הנגיד הנכבד הרה"ג ר' אלי' ענגלענדער שליט"א מלונדון את דברי התשב"ץ שהביא הלחם ושמלה בסי' ר"א ס"ק ע"ה דמבואר מדבריו להדיא דלא מהני להוסיף מי גשמים. וכן רצה להוכיח מדברי הראב"ד בבעלי הנפש שהביא הב"י בסוגית צבע וז"ל ולמדנו עוד כי פיסול מראה חוזר להכשירו, משא"כ בשאובה עכ"ל. ומסרתי הדברים לרבינו והגיב "זייער שייך", פי' יפה מאד. וסיפר לי בנו הגאון רבי יעקב יהושע שליט"א שהרבה שעות עמל אביו לברר דבר זה. ויישר כוחו להגדיל תורה ולהאדירה.

ובימים אלו עלתה שאלה חדשה לענין מקוה כלים שחסר בו ארבעים סאה, ורוצים להוסיף עליו מי גשמים כדין, אלא שבתחתית המקוה נמצאים כלים מכלים שונים שנפלו שם במשך השנים, והרבה מהם יש להם בית קיבול [כגון כוסות וקערות וכדו'], האם יכולים להוסיף עליהם כך מי גשמים, כיון שלא ניתנו שם לקבלה, דומיא דמתני' דעציץ ששכח הסייד במקוה, או דילמא כיון שממלא כעת "על גביהם" הוי לי' כממלא לתוך הכלים, ונעשו המים שאובין. ושאלתי לרבינו וחשש לסברא זו, ואמר לרוקן את המקוה ולהוציא את הכלים, ואח"כ למלאות.

~ ~ ~ לֹא יֵצֵא יְדֵי חוּבָתוֹ

באשר עוסקים בימים אלו בישיבות רבינו במס' סוכה, העלה הגאון המופלג רבי נחום לבה שליט"א מראשי ישיבת ארחות תורה קושיא ששמע בילדותו מסביו הגדול רבי דוד דז'מיטרובסקי זצ"ל בשם סביו הגאון רבי מיכל יאנושקער זצ"ל בעמח"ס שפת הים, ששאל מה הביאור במתני' ריש פרק שני הישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו, מה שייך לומר "לא יצא ידי חובתו", היכן יש חיוב שינה שיהא צריך לחזור ולישן פעם שניה, היכן מצינו כזה דין.

ואמר רבינו ששמע פעם קושיא זו ותירצו על זה לדעת הראשונים שיש חיוב שינה בלילה הראשון, דאם ישן תחת המטה צריך לחזור ולישון. ושאלתי את רבינו מהו השיעור שינה בלילה הראשון וכי צריך לישון כמה שעות, ואמר דכמדומה לו שהשיעור הוא שמונה עשרה רגעים כשיעור מיל.

~ ~ ~

לֹא נוֹכַח לְשִׁכּוּחַ אֶת יְדִידָנוּ הַנֶּעֱלָה מֵאֵד הַרְה"ג ר' יִצְחָק לִוְנֶשְׁמִיץ זצ"ל שֹׁכֵחַ לְשִׁמּוֹשׁ אֶת רַבֵּינוּ יִבְלַחמ"א הַרְבֵּה שָׁנִים, וְהִירְבֵּה תוֹרָה וּמִצְוֹת וְחֶסֶד לְאִין שִׁיעוֹר. נִלְב"ע עַר"ה תִּשְׁעָה תַּנְצַב"ה

~ ~ ~

בְּבִרְכַּת כְּתִיבָה וְחִתּוּמָה טוֹבָה בְּסִפְרָן שֶׁל צְדִיקִים לְכָל אַחֵינוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל

נשיה בחוקיך

עלון שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו **נסים קרליץ שליט"א**
גליון מס' 137 • וילך - י"כ תשע"ז

הדרכות והכוונות הליכות והלכות בדיני פיוס ומחילה ממרו פוסק הדור רבינו נסים קרליץ שליט"א

מה משמעות הדין של בקשת מחילה לפני יום הכיפורים מחברו, וכי כל השנה אין חובה להתפייס איש עם רעהו?
מרן הגר"נ שליט"א מצטט את דברי הב"ח. הב"ח מבאר את דברי הרא"ש ואז כותב וזה לשונו: שאל יאמר היום או למחר אפייסנו אלא בערב יום הכיפורים יפייסנו ולא יעבור, משא"כ בשאר ימות השנה שאע"פ שראוי לכל אדם לפייס תיכף למי שפשע כנגדו מכל מקום יכול הוא להניח הענין ליום אחר, עכ"ד, והמשנה ברורה כתב עוד כי בערב יום הכיפורים מחויב לתקן הכל כדי שיטהר מכל עוונותיו וכל שכן אם יש בידו מן הגזול והאונאה וכל דבר הנוגע בממון יראה לתקן. אם כן זו תשובה לשאלתכם.

מי שאמר לחברו כי מוחל לו בלב שלם אך רימה את עצמו ואת חברו ובאמת אינו מוחל לו, האם נאמר שהמחילה תועיל בכל זאת כיון שאמר שמוחל, וידוע גם הדין שדברים שבלב אינם דברים וא"כ כיון שאמר בפיו כי מוחל תועיל המחילה?
מרן הגר"נ שליט"א: בענין דברים שבלב מרן החזון איש זצוק"ל אמר פעם כי יסוד ושורש המחילה שצריך לקבל מאותו אחד שחטאו כנגדו הוא בלב, היינו שימחה את הקפידא מלבו, וגם אז התייחס לנושא הנ"ל כי אם יאמר בפיו ולא בליבו, לא שייך דין 'דברים שבלב אינן דברים' בעניין שצריך להוסיף ולחלל. כי עיקר מחילה הוא למחול בלב.

אבל אפשר, שמי שלא נעים לו מבקשתו של השני ולמעשה מחמת בוש החליט למחול לו, ואמר שמוחל, בכל זאת נחשב הדבר כמחילה. והרי יש במחילה דרגות שונות, וממון הרי כבר לא יהא לו אפשרות לתבוע אחרי כאלו מילים, ואם כן, כיון שיש לו סיבה מסוימת שעל כורחה הוא מעדיף למחול לו באמת, ומחל מחמת הסיבה הזו, יש בכך דרגה ניכרת של מחילה, גם אם הקפידא לא חלפה לגמרי.

מרן הגר"נ שליט"א מוסיף לומר: שמעתי ממרן החזון איש זצוק"ל כי עיקר הפיוס שמפייס לחברו היא ההכנעה שמכניע את עצמו לבקש מחילה, יש צורך לעשות איזו פעולה של תשובה ומעשה של הכנעה, והוא כעין תשובת המשקל להמפייס ע"כ.
ממשיך מרן הגר"נ שליט"א: והדבר שייך גם למתפייס, שבכך שבא להכיר שפגע בו וצריך לפייסו, הוא קיבל כמין תשלום תחת הצער.

ונפקא מינה לגבי קטן שאפילו שכבר שכח מה שפגעו בו או שאינו מבין את המשמעות של הביזוי שעשו לו יכול להיות, שאעפ"כ ראוי וצריך לפייס אותו כיון שהפיוס הוא כעין תשלום תחת מה שציערו אותו או גרמו לו להתבזות גם אם אין לו קפידא שיש לשכחה.

אם אדם עומד ואומר בתוך ביתו אני מוחל מחילה גמורה לפלוני ופלונני שפגע בי, והפוגע לא יודע כלל, האם מועיל?
אם הנפגע מחל מצידו מחילה גמורה והוריד הקפידא למי שציערו, מסתבר שמועיל הדבר כיון שסוף סוף התרצה, ואע"פ שלא היה כאן פיוס מצד הפוגע, ויש להעיר כי 'בתפילה זכה' שאנו מזכירים בה אודות מחילה איש לרעהו, אם סתם אומר כבתוך נוסח התפילה של המחזור שמוחל לכל מי שציערו אין לכך דין מחילה, אבל אם מתעורר באמת למחול וזוכר מה שציערו אותו ובכל זאת מוחל בלב שלם הוי מחילה.

יש אומרים כי מחילת קטן אינה כלום ואם כן מי שבייש ילד קטן חייב לרשום בפנקס את שמו ורק כאשר יגדיל יבקש ממנו מחילה?

דברי מרן הגר"נ שליט"א: אכן בעניני ממון מחילת קטן אינה כלום ואפילו אם מחל יכול לחזור בו, אבל מחילה לסלק את הקפידא שייכת גם בקטן אם יפייסו אותו, שהרי כבר סילק את הקפידא שלו וכבר עבר חלף צערו, ואינו חושב על כך, ולפעמים עם נותן לו משהו כממתק מסוים מתפייס ונרגע, ויותר לא חייבים כאשר עשו כעין תשובת המשקל שנתנו לו משהו ופרח צערו ומחל.

איך המתפייס יתחזק לקבל את הפיוס גם כאשר ציערו אותו מאד?

מרן הגר"נ קרליץ שליט"א מתרגש ואומר לנו: הרי אנו אומרים מידי יום בתפילה ומבקשים "ונפשי כעפר לכל תהיה" הרי שזה רצוננו ומבקשים על כך - להיות כעפר! וכל כך כדאי כל יום לבקש ג' פעמים ביום כל החיים. (נלקט מתוך מוסף שבת קודש יתר נאמן)

שו"ת הלכות יום הכיפורים

ממון פוסק הדור רבינו נסים קרליץ שליט"א

אכילה בעריו"כ

שאלה: האם יש מצוה לאכול כל היום בערב יו"כ?

תשובה: נראה שהמצוה היא להרבות בסעודה יותר ממה שרגיל, אבל אין דין לאכול כל היום.

מצות אכילה בעריו"כ בחולה

שאלה: חולה שיש בו סכנה שצריך לאכול ביו"כ האם יש לו מצוה לאכול בעריו"כ?

תשובה: יש לו מצוה לאכול מכמה טעמים, וגם שע"י שאוכל טוב בעריו"כ, מספיק לו לאכול פחות ביום כיפור.

מחילה באומר תפילה זכה

שאלה: האם האומר בתפילה זכה שמוחל לכולם הוא מחילה גמורה?

תשובה: אם קורא מתוך המחזור ובתוך הדברים אומר שמוחל לכל אדם אין בזה שום מעשה מחילה, דזהו רק סדר התפילה שלו, אמנם אם נתעורר באמת למחול וזוכר מה שציערוהו ובכל זאת מוחל בלב שלם שפיר מהני.

בקשת מחילה בקטן

שאלה: האם שייך בקשת מחילה מילד קטן?

תשובה: מחילת קטן בממון אינה מחילה, אמנם אם ציער את הקטן ופייסו הוא מחילה.

האם מועיל המחילה בפה לבד

שאלה: האומר בפה שמוחל, אבל בלבו לא מחל לגמרי האם נחשב מחילה?

תשובה: חסר במחילה, עד שירגיש שאין לו כלל קפידא על הפוגע ולא מצטער בזכרו את הפגיעה.

מחילה כשפגע בגדול בישראל

שאלה: המזלזל או פוגע בכבודו של גדול בישראל או ת"ח האם מספיק לבקש את סליחתו?

תשובה: אי"ז מספיק מה שמוחל לו וצריך תשובה על זלזול בכבוד התורה, כמו שכתבו חז"ל שהקב"ה תובע מהאדם על כבוד התלמיד חכם.

בקשת מחילה באופן שיגרום צער

שאלה: האם מותר לבקש מחילה באופן שע"כ יגרום צער לזה שמבקש ממנו מחילה?

תשובה: פשוט שאם הוא יצטער אסור לבקש ממנו מחילה שלא הותר לו לעבור על הונאת דברים ולכן בע"כ ישאר עוננו בידו.

עמידת זקן או חולה בידיו

שאלה: מי שקשה לו לעמוד כל הדין האם יכול לסמוך?

תשובה: מספיק שיעמוד כשאומר "אבל אנחנו חטאנו" שהוא עיקר הדין, ואם גם זה קשה לו יכול לסמוך.

עמידה בידיו שבתפילה זכה

שאלה: בתפילה זכה האם יעמוד כשאומר את חלקי הדין?

תשובה: אם אומר זאת לשם וידוי יעמוד.

הכאה בידיו למי שקשה לו

שאלה: מי שקשה לו להכות על הלב כשאומר הדין כיצד ינהג?

תשובה: פשוט שאי"ז מעכב וינהג לפי מצבו.

אמירת י"ג מדות באמצע וידוי

שאלה: מי שנמצא באמצע וידוי לאחר תפילת י"ח קודם "אלקי נצור", האם יאמר הי"ג מדות עם הציבור או לא?

תשובה: יש לומר י"ג מדות ביחד עם הציבור שזהו כמו דבר שבקדושה, מכיון שצריך לאומרו בציבור.

פתיחת הארון לפזמון

שאלה: האם מותר לעבור לפני המתפלל כדי לפתוח את הארון הקודש לאחר הפזמונים?

תשובה: בשו"ת יד אליהו (סי' ו) הסתפק אם צריך להגיע לביהכ"נ להתפלל במנין, אם מותר לעבור לפני המתפלל להגיע לזה, הרי מבואר שאפילו לתפילה בציבור שהוא חיוב אפשר שאסור לעבור, א"כ בודאי אסור לעבור לפני המתפלל כדי לפתוח את ארון הקודש לצורך אמירת הפזמונים.

בר מצוה בימים נוראים

שאלה: נעשה בר מצוה ביום כיפור, האם דוחה לשאר אנשים מכובדים שבד"כ מקבלים עליות בימים אלו?
תשובה: יש לתת לו לעלות לתורה, והוא דוחה לשאר אנשים מכובדים שבדרך כלל מקבלים עליה בימים אלו.

קנה מפטיר יונה ונרדם

שאלה: מכרו מפטיר יונה בביהכ"נ, והגיע האחרון לסכום של אלף דולר. בהפסקה הלך לישון ונרדם עד לאחר מנחה. הגבאי ראה שהאחרון שקנהו לא נמצא, כיבד לזה שהיה לפניו שרצה לשלם עבורו תשע מאות דולר. האם במוצאי יום"כ יכול הגבאי לתבוע ממנו תשע מאות דולר?

תשובה: זה שקיבל מפטיר יונה, מכיון שגילה דעתו בבוקר שמעונין לשלם עבורו, חייב לשלם את תשע מאות הדולר. וזה שקנה המפטיר ולא הגיע אינו צריך להוסיף עוד מאה דולר, אע"פ שכבר קנהו בבוקר, והם גם מצידם היו מוכנים למכרו, היות שנאנס, דהרי מותר לו לישון בהפסקה.

לרחוץ ידיו כשמטפל בחולה

שאלה: המטפל בחולה וצריך לרחוץ ידיו קודם הטיפול האם מותר לעשות כן שלא ינזק החולה?
תשובה: ודאי מותר.

מריחת משחה

שאלה: האם מותר למרוח משחה על הגוף לפני יום"כ ובמשך יום"כ המשחה תיספג לתוך הגוף?
תשובה: איסור סיכה ביום"כ הוא רק כשמורח את המשחה וסך גופו ביום"כ עצמו, אבל מה שמורח לפני כן, ומעצמו נספג, אין בו שום איסור כלל, וכעין שמצינו לגבי אכילה שאסור לאכול ביום"כ, אבל האוכל הנמצא כבר בתוך הגוף אין בו איסור כלל.

נתינת בושם לריח טוב על גופו

שאלה: כשיש ריח על הגוף, האם מותר ליתן בושם על גופו לסלק הריח?
תשובה: אם נשאר על הגוף הריח בכולל סיכה אע"פ שהוא נוזלי, ואסור ביו"כ.

שורכים של עור

שאלה: האם מותר לנעול נעלי בד שיש בהם שורכים של עור?
תשובה: אסור, משום שזהו חלק מהנעל, ונחשב כאילו לובש נעלים שיש בהם עור, וכעין מה שמבואר בהל' שבת (מ"ב שי"ז ס"ק י"ח), שאסור ליתן רצועה חדשה בתוך המנעל משום תיקון מנא והיינו משום שהוא חלק מהנעל.

נעלי בית נוחות מאוד

שאלה: נעלי בית שנוח מאוד ללכת בהם ואפי' יותר מנעל רגילה האם מותרים ביו"כ?
תשובה: מעיקר הדין מותר, ויש מחמירין. ונעלים מעור סנטטי אפשר שאסורים מדינא.

האם נעלים ביו"כ הם מוקצה

שאלה: נעלים רגילות ביו"כ האם הם מוקצה?
תשובה: אין זה מוקצה כי יש אופנים שמותרים כגון לחולה או במקום שיש טיט.

תענית שעות לקטנים

שאלה: קטן בן תשע שמחנכים אותו לתענית שעות האם זה מתחיל מליל יו"כ או מהיום?
תשובה: החינוך לשעות מתחיל מהבוקר, שבבוקר מתחיל הצורך באכילה, וצריך לאחר את אכילתו שעה או שתיים אחרי הזמן שרגיל לאכול בכל יום, ונכלל בזה שאינו אוכל ושותה בלילה.

חינוך בקטן פחות מבן תשע שנים

שאלה: האם שייך חינוך בתענית בקטנים פחות מבן תשע שנים?
תשובה: לא מחנכים אותם לזה, ואסור לענות אותם, ואף אלו שנהגו לא לתת להם לשתות בלילה, אם מבקשים חייבים ליתן להם.

להאכיל את הקטנים יותר משצריכים

שאלה: האם צריך לזהר שלא לתת לקטנים אוכל יותר ממה שרגילים?
תשובה: אין בזה איסור כלל, ויכולים לתת להם לאכול יותר, וכן בקטן בן ט' אחר שצם השעות שצריך.

לתת לקטנים ממתקים

שאלה: האם ראוי שלא לתת לקטנים ממתקים?
תשובה: אפשר לתת להם לכתחילה.

אכילת דבש

שאלה: חולה שאוכל דבש ביוה"כ, האם הדבש דינו כאוכל או כמשקה?
תשובה: אם הוא דבש גושי (שלא נשפך) יש לו דין אוכל ומותר לו לאכול רק שיעור 30 סמ"ק נפח, אבל אם הוא נשפך (אפילו הוא קצת סמיך ונשפך לאט) יש לו דין נוזל.

ש"ץ שאוכל ביו"כ

שאלה: מי שמוכרח לאכול ביו"כ, האם יכול להיות שליח ציבור או כמו בשאר תעניות שמי שאוכל לא יכול להיות ש"ץ?
תשובה: אם הוא אוכל פחות מכשיעור עדיין נחשב כצם, ובודאי יכול להיות ש"ץ, ולא צריך לגלות כלל שאוכל פחות מכשיעור, אמנם אם אוכל כשיעור, היות שלא מוזכר כלל בעצם התפילות שהוא יום התענית, יכול להיות ש"ץ, ולא דמי לשאר תעניות שבתוך הברכה מוזכר שעניינו "ביום צום תעניתנו", ומ"מ יש לו לגלות להם וזכותם לומר שמעדיפים מי שצם.

לקבל תוספת יוה"כ קודם אמירת כל נדרי

שאלה: האם אפשר לומר כל נדרי אחר שקיבל על עצמו תוספת יוה"כ?
תשובה: איסור התרת נדרים בשבת ויו"ט זה על המתירים, אבל הקהל הניתרים יכולים לקבל תוספת יו"כ גם קודם אמירת כל נדרי, והמתירים מספיק שיאמרו פ"א כל נדרי ואח"כ יקבלו תוספת יוה"כ, וע"כ יזהרו המתירים שלא לומר קבלת יוה"כ בתפילה זכה קודם על נדרי, ומ"מ אף כשקיבל יו"ט, יכול לאומרו.

נשיאת כפים בנעילה

שאלה: האם נוהגים לשאת כפים בתפילת נעילה?
תשובה: אצל מרן החזו"א זצ"ל התחילו תפילת נעילה כארבעים דקות לפני השקיעה ולא היו נושאים כפים בנעילה.

תקנה למי ששקוע בחטא

נשאל רבינו: אדם שיש לו תאוה חזקה ובלתי מוסברת לעברה, ונכשל שוב ושוב, והקבלות שקבל כמעט ולא הועילו – מה תקנתו? תשובה: בודאי הכי טוב היה שלא יחטא כלל. אבל במצבו נתן להמליץ, שיקבל על עצמו שבמיוחד בשעות שבהן הוא רגיל להכשל הוא ישמר באופן מיוחד, ולמשך אותן שעות הוא יהיה בעל תשובה. בכך יש לקוות שכיון שהתחיל להשתפר, בהמשך כבר לא יכשל כלל. (הליכות שני)

מה לומר לנער שסטה

אחיו של נער שסטה מדרך התורה כאב את מצבו של האח ובא לבקש עצה מרבנו, מה לומר לאח כדי להשפיע עליו שיחזור למוטב. השיב רבינו ואמר: "תאמר לו שהרי בסוף הוא יהיה מוכרח לחזור, אם כן עדיף שיעשה זאת כמה שיותר מהר!". (שם)

באיזו צורה להורות לזקנה לאכל ביום כפור שיעורין?

רבנו נשאל לגבי אשה זקנה במצב מסוים, והורה שהיא חייבת לאכול ביום כפור. את ההוראה העביר דרך נכדה והריו אין לומר לה זאת. וכן אמר: "קודם כל תאמר לה, שמותר לה לאכול ביום כיפור. היא בודאי תסרב לכך נחרצות. ואז תאמר לה שלפחות תאכל בשעורים..." (שם)

לבירורים בנושא כשרות הדגים: 0722722360

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

272

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • שבת שובה, וילך תשע"ז

כמבואר במדרשים אך שנהג ברחמים אפילו עם בעלי חיים, ובזכות זה זכה לזכות את הרבים, שקיבל תורה מסיני ומסרה לכלל ישראל. זכות הרבים תלוי בו, היינו שכל התורה והמעשים הטובים של כלל ישראל במשך הדורות נזקפים לזכותו של משה רבינו, מפני שעוסקים בזה מכוחו ובזכותו, והנו עושים בזה חסד עם משה רבינו שמזכים אותו בזכויות נוספות.

אין גבול לעולם הבא

ובאמת זה פלא, וכי משה רבינו חסר לו זכויות, ולשם מה הוא זקוק לתוספת הזכויות שלנו? אבל האמת היא כי תענוגי העולם הבא אין להם גבול, ואין לנו מושג מה הם תענוגי העולם הבא, שעליהם נאמר (ישעיה סד, ג) עין לא ראתה אלוקים וזולתך יעשה למחכה לו, ואין אלו תענוגים כמו תענוגי העולם הזה, שאחרי שאדם מתרגל כבר אינו נהנה מהם, אלא התענוג מתחדש כל הזמן, ונוסף עליו יותר ויותר תענוג.

ולכן למרות דרגתו העצומה של משה רבינו, שאין לשער העולם הבא שיש לו, מכל מקום הרי אין לזה גבול, וככל שאנו מוסיפים יותר זכויות מכוחו של משה רבינו, נזקפות הזכויות לזכותו ומקבל תוספת עולם הבא, כידוע שמי שמזכה את הרבים בתורה ובמעשים טובים, כל מה שהמושפעים עושים מכוחו עד סוף כל הדורות נזקף לזכותו, ואף שהוא כבר נמצא בעולם הבא הוא מקבל עוד ועוד תענוגי העולם הבא שאין לשער.

וכל זה בתנאי שהוא בעצמו זכה וראוי לכך, אבל אם לא זכה, וכגון **אם באלול נמצאים באותה המדרגה כמו בשנה שעברה ולא מתעלים, הרי זה חיסרון ב"זכה"**, וצריכים להתבונן כיצד להתעלות ולהמשיך את ה"זכה" שלא תהיה ירידה מן המדרגה לאחר יום כיפור.

סקבא דשתא ריגלא

וכבר אמרו (תנחומא אמור כב) שיום הראשון של סוכות הוא ראשון לחשבון עוונות, היינו מפני שקודם לזה בין יום כיפור לסוכות טרודים במצוות וצרכי החג, ואין פנאי להיכשל בעבירות, אבל אחר כך בחג עצמו עלולים להיכשל, ואמרו (קידושין פא, א) סקבא דשתא ריגלא, היינו שהחג הוא זמן שנכשלים בו יותר מכל השנה.

ובמשנה ברורה סימן תק"ל הביא מדברי הירושלמי "כלום אסרו לעשות מלאכה בחול המועד אלא כדי שיהיו אוכלים ושותים ויגיעים בתורה ועבשיו אוכלים ושותים ופוחזים", היינו שהמועדים ניתנו כדי שיעסקו בהם בתורה, אבל יש כאלה שאוכלים ושותים ופוחזים, ומרשים לעצמם קלות ראש, ביטול תורה וטיולים בימי המועד. אמנם בודאי צריכים שתהיה אהבת הבריות, לבקר את הקרובים ובני המשפחה מתוך אהבת הבריות, אבל בלי פריקת עול, רק מתוך רצינות עם שלמות האמונה.

החיים על פי האמונה

החיים על פי האמונה, שוית השם לנגדי תמיד, זה כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים כמו שכתב הרמ"א באו"ח סימן א'.

ומה נקרא 'שוית': לזכור ולהאמין שהכל בידי שמים, כל הצלחה וכל קושי הם מן השמים, וממילא על כל הצלחה או קושי עושים חשבון למה נגזר כך מן השמים, ומה הסיבה לזה מידה כנגד מידה.

כמו שאמרו (ברכות ה, א) אם רואה אדם שייסורים באים עליו יפשפש במעשיו, פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה, ולכאורה הרי מצא ביטול תורה, ומהו פשפש "ולא מצא"? וביאר בזה הנפש החיים (שער ד' פרק כ"ט) כי הכוונה היא שלא מצא מידה כנגד מידה, אז יתלה בביטול תורה, שכל הייסורים שייכים על ביטול תורה, שעל התורה נאמר לכל בשרו מרפא, וכך גם להיפך העונש על ביטול תורה שייך 'לכל בשרו'.

ומי שפשפש ולא מצא ביטול תורה לתלות בו, יתכן שהייסורים הם ייסורים של אהבה להגדיל שכרו בעולם הבא.

עלייה תמידית

בכל שנה באלול יש התעוררות, ובראש השנה ובעשרת ימי תשובה יותר מתחזקים, ואחר כך יש ירידה, ובשנה הבאה באלול שוב חוזרים לאותה המדרגה, עם אותה הירידה ואותה העלייה, בלי להתעלות יותר מהשנה שעברה, ונתבונן, האם כך צריך להיות? הרי אדם צריך להיות כל הזמן בעלייה, יש פתגם "אם אינך עולה דע שאתה יורד", אדם הוא מהלך ואינו עומד, רק המלאכים הם עומדים, אבל אדם צריך תמיד להתעלות, ואם אינו עולה יש עליו תביעה, שאינו לוקח ברצינות את חובתו בעולמו, שיש עולם הבא ויש גיהנום בעולם הזה ובעולם הבא, על כל דבר יש חשבון ומשפט, ואם אינו עולה, מה יהא עם המשפט!!

יתכן שאסור לי לדבר על זה בזמן שאינני במדרגה הראויה של יראה ואימת הדין, אבל ידוע מרבי ישראל סלנטר שכדאי לדבר דברי חיזוק לאלף אנשים, גם אם השומעים לא יושפעו מזה, רק המדבר בעצמו יושפע, שאינו עומד במדרגה שהוא מדבר עליה, וכשמדבר בפני הציבור זה מעורר אותו להתחזק באותם הדברים, ולשם כך כדאי לדבר.

שכר זיכוי הרבים

ואם גם אחרים מושפעים מדברי החיזוק, זוכים בזה לסייעתא דשמיא, כמאמרם (תענית ז, א) מתלמידי יותר מכולם, וזהו בהשגחה, כיון שהוא מזכה את התלמידים בתורה, מגיע לו גם כן הצלחה בתורה מידה כנגד מידה, וכך גם בכל העניינים, מי שמזכה את הרבים ביראת שמים יש לו סייעתא דשמיא להוסיף יראת שמים, ומי שמזכה את הרבים במידות טובות מוסיף מידות טובות, כל דבר שאדם מזכה בו את הרבים, גם הוא זוכה לסייעתא דשמיא להתעלות באותו הדבר.

ואפילו אם לא הייתה כוונתו לכך, כפי שכבר סיפרתי מהגאון רבי יששכר מאיר זצ"ל ראש ישיבת הנגב, שהיה נוסע לחוץ לארץ לאסוף כסף לישיבתו, והיו נדבנים שריחמו עליו, מפני שהיה אדם חולה וחלש, וכשראו איך שהוא טורח ובא אליהם במסירות נפש למרות חולשתו, תרמו לו מתוך רחמנות, לא מתוך אהבת תורה אלא מתוך רחמנות ואהבת חסד, וסיפר לי רבי יששכר זצ"ל כי הסוף היה שהם קיבלו גם אהבת תורה, כיון שזיכו את הרבים בתורה, שנתנו כסף לישיבה, ועל ידי זה עסקו בתורה, וזו בעצמם לאהבת תורה, מידה כנגד מידה בזכות התורה.

וגם זוכים בזה ללמוד תורה בעולם הבא, כפי שסיפר הגה"צ רבי בן ציון במברגר זצ"ל מעשה באדם אחד שנפטר, והשאיר אחריו עיזבון, וציווה לתת ממנו בשביל תורה, אך הירשים התמהמהו בזה, והנפטר הגיע בחלום כשפניו עצובות, והבינו כי זהו מחמת שלא קיימו עדיין את צוואתו, ומיד הזדרזו והעבירו סכום כסף גדול לרבי בן ציון, וקנה בזה ארון עם הרבה ספרים לישיבה, וכעבור זמן שוב הגיע הנפטר בחלום, ואמר בעל פה מדברי הרשב"א בגיטין – למרות שבחייו לא למד ולא ידע רשב"א, כיון שבכספו קנו רשב"א ולמדו בזה [ובאותו הזמן למדו בישיבה מסכת גיטין] זכה גם הוא ללמוד את דברי הרשב"א במתיבתא דרקינא!

זכה וזיכה

זהו הענין של זיכוי הרבים, ורק מי שיש לו זכויות בעצמו יכול לזכות את הרבים, כמו שאמרו (אבות ה, יח) משה זכה וזיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו, קודם זכה ואחר כך זיכה את הרבים, וכן גם להיפך, אם יש ירידה ב"זכה" מפסידים את הזיכוי הרבים, וידועות לי עובדות במזכה הרבים שהייתה אצלו ירידה ב"זכה" ומחמת זה נפסק הזיכוי הרבים, וכשחזר בתשובה ונעשה "זכה", שוב זיכה את הרבים ביתר שאת. זה בדוק ומנוסה שכך המציאות. אם מזלזלים בזיכוי הרבים מפסידים זיכוי הרבים, ואם יש חיזוק בזיכוי הרבים זוכים יותר לזכות את הרבים.

"משה זכה וזיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו", משה רבינו זכה עם כל הזכויות שהיו לו, מעלת הענוה שהיה עניו מכל האדם, ואהבת הבריות,

מסופר על הגאון רבי ברוך בער זצ"ל שבזמנו עדיין לא היה סדר מוסר קבוע בכל הישיבות, ובישיבתו של רבי ברוך בער "כנסת בית יצחק" עדיין לא הונהג סדר קבוע ללימוד המוסר, ופעם אחת דיבר מישהו עם רבי ברוך בער על חשיבות לימוד המוסר, ורבי ברוך בער הסכים לזה כי מוסר מוסיף יראת שמים, והתחיל ולמד מוסר פעם אחת, אך למחרת אמר שהוא רואה שאסור לו ללמוד מוסר, כי באותו הלילה לאחר שלמד מוסר לא ישן כל הלילה, ובאמת רבי ברוך בער לפי דרגתו לא היה צריך ללמוד מוסר, שגם בלי זה הוא לא היה מסיח דעתו מן האמונה.

ושמעתי בשם הסבא מקלם זצ"ל שאמר מפני מה לא מצינו בראשונים שהיה להם קביעות ללמוד מוסר, אמנם יש ספרי מוסר מהראשונים, ובשערי תשובה לרבינו יונה (ב, טו) גם כן כתב שצריך בכל יום לעסוק בחשבון הנפש, אבל לא היה קביעות לזה בציבור כפי שנהוג בימינו, ואמר הסבא מקלם כי אצל הראשונים התפילה השפיעה כמו לימוד המוסר, כי תפילתם הייתה כראוי עם כל הלב, וכפי שביאר בספר הכוזרי את ענין התפילה, שהתפילה משפיעה חיזוק האמונה וטהרת הנפש.

ובשולחן ערוך הלכות תפילה (צח, א) כתב שחסידי הראשונים היו מגיעים בתפילתם להתפשטות הגשמיות וקרוב למעלת הנבואה, וידוע שהחזון איש כשעמד בתפילה לא שמע כלל מה שמדברים אליו, ופעם אחת היו צריכים לדבר עימו בענין של פיקוח נפש, ודיברו אליו ולא שמע, עד שהוצרכו לנענעו מעט, כדי שיפסיק לרגע מהריכוז בתפילתו.

רבי ברוך בער

וכעין זה מסופר על דבקותו בתורה של רבי ברוך בער, שפעם אחת כשבאו לשאול אותו באיזה ענין, שמע שוב ושוב, ולא הצליח להבין את השאלה מרוב שהייתה מחשבתו תפוסה בתורה, ולא היה יכול להסיח דעת מזה, ולבסוף אמר לחתנו הגאון רבי ראובן שישמע את השאלה וישיב עליה במקומו, כי הוא לא מצליח להסיח דעתו מלימודו.

וכיצד היה העולם הזה של רבי ברוך בער? ידוע שהגרמנים ימ"ש בכל מקום שנכנסו הרגו את כולם, ואילו כשהגיעו לקמניץ מקום מגוריו של רבי ברוך בער, לא נגעו לרעה ביהודים שם, ולהיפך הם כיבדו את רבי ברוך בער ואמרו שיעזרו לו בכל מה שהוא מבקש, וזה היה שלא כדרך הטבע שהגרמנים ימ"ש עם כל אכזריותם הנוראה כיבדו את רבי ברוך בער, כי מן השמים שמרו עליו, ותורתו הגנה על כל העיר.

וכשהוצרך לעזוב את קמניץ ולנסוע לווילנא, לא הייתה לו אפשרות לקחת עימו את ספריו, ושמעתי מאחד שהיה נוכח שם איך שרבי ברוך בער ניגש אל הספרים ודיבר אליהם, ובקושי גדול נפרד מהם.

ולאחר פטירתו התבטא החזון איש ואמר שאם רבי ברוך בער היה חי לא הייתה השואה, כי דבקותו בתורה הייתה מגינה על הדור למנוע את החורבן, אך הצדיק אבד, ומפני הרעה נאסף הצדיק (ישעיה נז, א).

דבקות בתורה

ובדורנו גם כן רואים את כוח התורה אצל גדולי הדור שדבוקים בתורה בלי היסח הדעת, והתורה נותנת להם השפעה, מלכות וממשלה וחקיקור דין ושאר המעלות המבוארות באבות פרק ששי.

וזוהו הדבר הראשון שבידינו לתקן, דבקות בתורה, שהקשר עם התורה יהיה יותר ממה שהיה בשנה שעברה, אפשר להתרגל בזה, וכפי שמבקשים שתרגילנו בתורתך, שההרגל נעשה טבע, ויש ערבות ומתיקות בדברי תורה, ואפילו אם בתחילה זה קשה, כל ההתחלות קשות, ואחר כך יערב לכם (רש"י שמות יט, ה), אם מתחילים זוכים לסייעתא דשמיא, כמאמרם (יומא ל, ב) הבא ליטהר מסייעים אותו. יהי רצון שנוכח כולנו להיות באים ליטהר בעצמנו ולטהר אחרים, ונזכה לסייעתא דשמיא!

ומצינו בגמרא (שם בע"ב) על רב הונא, שהחמיצו לו ארבע מאות חביות יין, ואמרו לו רבנן שיפשפש במעשיו, לידע על מה אירע לו ככה, ומה צריך לתקן, ואמר להם רב הונא שהוא כבר פשפש ולא מצא, אלא מאי, יתלה בביטול תורה? לרב הונא לא היה שום ביטול תורה שיכול היה לתלות בו, ואמר להם רב הונא כי אדרבה, אם ידוע להם איזה דבר שהוא צריך לתקן שיגידו לו, ואמרו לו כי יש ארסי שעובד אצלו בכרם, והאריס לא קיבל את חלקו מהזמורות [הענפים היבשים שבכרם].

אמר להם רב הונא, הרי האריס הזה גונב ממני הרבה יותר ממה שמגיע לו, ואינני חייב לו כלום, אמרו לו רבנן, אף על פי כן אתה רב הונא לפי דרגתך, ראוי לך לנהוג במידת חסידות, ולתת לאריס מהזמורות אף על פי שאין זה מגיע לו, וכפי הנראה שרב הונא בענוותנותו לא החשיב את עצמו לבעל מדרגה שתובעים ממנו עד כדי כך, אבל רבנן אמרו לו כי לפי מדרגתו יש עליו תביעה בזה, ומיד שמע לדבריהם, ונתן לאריס חלק גם בזמורות, ותיכף אחר כך נעשה לו נס שחזר החומץ להיות יין, או שנתייקר ונמכר בדמי יין. בזכות תיקון החטא נתבטל העונש.

ולא רק בזמן האמוראים היו דברים כאלה, ידוע העובדא מהגר"ח מוואלוז'ין זצ"ל שהיה פעם בדרך ולא היה לו ספר תורה לקרות בו, והיה איתו רב מבוגר שהכריע כי אינם צריכים לטרוח לחפש אחר ספר תורה. וכשחזר הגר"ח לביתו ראה שנגנב ממנו ספר תורה, והבין מיד כי זהו עונש מידה כנגד מידה על זלזול בקריאת התורה בציבור, למרות שעשה על פי הוראת אותו הרב שהיה בר סמכא, אף על פי כן לפי דרגתו של רבי חיים הייתה עליו תביעה בזה, ומיד נסתגר בחדר והתוודה ועשה תשובה על כך, ותיכף אחר כך הוחזר אליו ספר התורה הגנוב.

זוהי עובדא מהדורות האחרונים, וגם בדורנו ידוע לי על מעשים כאלו כפי שהזכרתי, שהיה חיסרון ב"זכא" ומחמת זה הפסיד את הזיכוי הרבים, וכשחזר ה"זכא" שוב חזר הזיכוי הרבים. כך המציאות.

ביקורת עצמית

כל אחד יכול להתעלות בתשובה, שתהיה מדרגה גבוהה יותר מאשר באלול הקודם, ולהמשיך את המדרגה גם אחר כך בסוכות ובכל השנה, והעצה לזה היא לימוד המוסר וביקורת עצמית.

ביקורת עצמית זה הדבר החשוב ביותר! יש אנשים שלא יודעים מה היא ביקורת עצמית, וכבר נאמר (משלי כא, ב) כל דרך איש ישר בעיניו, ונאמר (שם כו, יב) ראית איש חכם בעיניו תקווה לכסיל ממנו, היינו שאם אדם בטוח שהוא חכם, וסבור שכל מעשיו הם בחכמה ואין לו מה לתקן, ומחמת זה אינו עוסק בביקורת עצמית, אין לו תקווה, וכפי שהיה אומר מרן הגר"ד פוברסקי בשם הגה"צ רבי ירוחם זצ"ל כי **אדם שחושב על עצמו שהוא מושלם (א פארטיגער) ואינו עוסק בביקורת עצמית, זה הכי גרוע שיכול להיות, והוא אבוד, ואין מה לעשות איתו.**

יש לעסוק תמיד בביקורת עצמית, כמו שכתב בשערי תשובה (ב, ט) "והנה אנשים צדיקים וישרים בלבבותם, שאגה להם כלביא תמיד במחשבותם, וינהמו על חטאיהם כנהמת ים, ועל אשר קצור קצרה ידם בעבודת השם", היינו אפילו אם אין חטאים במעשה, יתכן שבשב ואל תעשה מקצרים בעבודת השם, וגם שב ואל תעשה הוא דבר חמור מאד.

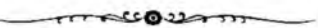
ובשערי תשובה שער א' מבואר ששייך להיות מומר לדבר אחד גם על עבירות שבשב ואל תעשה כגון ביטול תורה.

עד כמה החיוב

ועד כמה הוא החיוב של תורה, ושל אמונה, שויתי השם לגדי "תמיד", וכן לתלמוד תורה הוא מהדברים שאין להם שיעור, וצריכים ליהזר שלא יהיה אפילו משהו ביטול תורה, אמנם לפעמים קשה וצריכים לנוח, אבל גם כשלא יושבים ליד הגמרא אפשר לחשוב בדברי תורה.

ומבקשים בהנני מכוון לפני הנחת תפילין שיהיו לנו "מחשבות קדושות", היינו לא רק שלא יהיו מחשבות אסורות, אלא גם מחשבות בטלות שלא יהיו, רק מחשבות קדושות של תורה ושל אמונה.

וזוהי באמת דרגה גבוהה מאד, שלא כל אחד מסוגל לכך, וכבר דיברנו שאי אפשר בבת אחת להגיע לזה, אלא מתקדמים לפי הכוחות, ובמשך הזמן מתרגלים, עד שהמחשבה מעצמה נמשכת לדברי תורה, מרוב ההתעניינות והמתיקות שיש בזה. ורק מי שיכול ומזלזל יש עליו תביעה, אבל מה שאדם אינו יכול לא תובעים ממנו.

לעילוי נשמת האשה הצדקנית
מרת **אלישבע שכטר** ע"ה
בת הגאון רבי **אורי שרגא קלרמן** זצ"ל
נלב"ע י"ב תשרי תש"נ - תנצב"ה

הכנה ליום הדין

שיחת מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א

בהיכל בית המדרש "הליכות משה" – כ"ה אלול תשע"ו

זכות התורה

שמחה גדולה היא לראות בני תורה, ציבור גדול של בני תורה ברוך השם, שיושבים ועוסקים בתורה. זוהי זכות גדולה לכל אחד ואחד שעוסק בתורה, וגם לזכות את הרבים בתורה. זכות התורה היא זכות גדולה מאד, שמגינה על כל הדור.

בפרט עכשיו בעמדתנו לפני ראש השנה, לפני יום הדין, צריכים להרבות בזכויות, ולהוסיף זכויות של תורה.

בין אדם לחברו

גם יש להתחזק בעניינים שבין אדם לחברו, ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה (ירושלמי נדרים ט, ד), מידות טובות הם כלל גדול בתורה, וזה נוגע למעשה בהרבה מקרים.

וכגון כשיש איזה חשש בענייני גשמיים, על ידי שכנים, או אחרים, חושבים שהשני יכול להשפיע ולקבוע משהו, ומחמת זה רוצים למנוע ממנו שלא יקבל את מה שהוא צריך, מה שהוא רוצה או מה שהוא צריך – אין נפקא מינה בזה.

מעביר על מידותיו

הכלל ידוע, שמי שמעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו (ר"ה יז, א), בפרט בענייני גשמיים שאמרו חז"ל (ביצה טז, א) כל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה, ולא שייך לקבל יותר ממה שנקצב עליו (רש"י שם).

מי שמתנהג במידות טובות ומעביר על מידותיו, זוהי זכות גדולה מאד, וזוכה מידה כנגד מידה, שמעבירין לו על כל פשעיו. יש שלוש דרגות: חטא, עוון, ופשע. חטא הוא בשוגג, ועוון הוא במזיד, ופשע הוא הכי גרוע, והמעביר על מידותיו זוכה מידה כנגד מידה שמעבירין לו אפילו על הפשעים החמורים!

חשוב מאד לידע ענין זה, הנוגע הרבה למעשה, לוותר ולוותר ולוותר! הן בענייני גשמיים, והן בכבוד, אשר זהו גם כן דבר שקשה מאד, לוותר על הכבוד, טבע האדם שרוצה את הכבוד, וחשוב מאד לדעת לוותר ולמחול על כבודו.

הקשיים מן השמים

ולחיות עם אמונה, שכל החיים יהיו עם האמונה, כשיש איזה קשיים בחיים, קשיים על עצמו, או קשיים במשפחה, דברים שגורמים צער, צריך לדעת שהכל בידי שמים, ואם מן השמים גזרו עליו צער, סימן שיש איזה סיבה שמגיע לו הצער, יתכן שהצער הוא לכפרת עוונות, והייסורים ממרקים, או שזה ייסורים של אהבה להגדיל שכרו בעולם הבא, וצריך לשמוח בהם.

ואם מבקשים לברוח מן הצער, לא תמיד זה שייך, אמנם אם זה צער שאפשר בקלות לסלק אותו, למה לסבול, הרי כתוב (שמות כא, יט) ורפא ירפא, צריך להשתדל להתרפאות, ומדוע לסבול, אבל יש קשיים שאי אפשר לברוח מהם, ומסתבר שהם מן השמים לכפרת עוונות, ועל פי רוב זה במידה כנגד מידה.

זכה וזיכה את הרבים

והנה יש דבר ידוע, שבני תורה רוצים להיות מזכי הרבים בתורה ומרביצי תורה, ובאמת זו זכות גדולה מאד לזכות את הרבים בתורה, והמרביץ תורה זוכה בעצמו להצלחה בתורה מידה כנגד מידה, כמאמרם (תענית ז, א) מתלמידי יותר מכולם, לכן משתדלים ומחפשים איזה עצות כיצד להיות מזכי הרבים, בהרצת תורה, או בהרצת יראת שמים ומידות טובות, להשפיע רוחניות ולזכות את הרבים, אך לא תמיד מצליחים בזה.

ויש לדעת מה שאמרו באבות (ה, יח) "משה זכה וזיכה את הרבים", משה רבינו זיכה את הרבים בקבלת התורה, כל התורה שיש לכלל ישראל היא משה רבינו, התורה שבכתב והתורה שבעל פה, אך כל זה הוא בזכות שהיו לו זכויות קודמות, קודם "זכה" בעצמו, ואחר כך "זיכה את הרבים", בלי זכויות קודמות לא היה שייך שמשה רבינו יקבל תורה ויתן תורה.

הזכויות - מידות טובות

ומה הן הזכויות הקודמות שמצינו שהיו למשה רבינו קודם מתן תורה? חסד ומידות טובות, היה הולך בשליחות הקב"ה אל פרעה, עבור בני ישראל, ולא חשש שהוא מסכן את עצמו, וכבר קודם לכן כשגדל בבית פרעה כתוב (שמות ב, יא) ויצא אל אחיו וירא בסבלותם, ופירש רש"י נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם, היינו שהיה משתתף עמם בצערם, והיה טורח לעזור להם בעבודתם עבודת פרך כמבואר במדרשים.

ועוד מובא במדרש (שמות רבה ב, ב) "כשהיה משה רועה צאנו של יתרו במדבר, ברח ממנו גדי ורץ אחריו, כיון שהגיע לחסות נזדמנה לו בריכה של מים ועמד הגדי לשתות, כיון שהגיע משה אצלו אמר: אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני צמא, עיף אתה, הרכיבו על כתפו והיה מהלך. אמר הקב"ה: יש לך רחמים לנהוג צאנו של בשר ודם כך, חייך אתה תרעה צאני ישראל".

היינו שבזכות מידותיו הטובות, שהיה מרחם אפילו על בעלי חיים, ונהג בהם בחמלה, בזכות זה זכה ונעשה מנהיג ישראל. אלו הן הזכויות הקודמות שבזכותן זכה לזכות את הרבים.

וכך מובא במדרש שם גם על דוד המלך שהקב"ה בדק אותו כיצד הייתה הנהגתו עם הצאן: "היה מונע הגדולים מפני הקטנים,

והיה מוציא הקטנים לרעות כדי שירעו עשב הרך, ואחר כך מוציא הזקנים כדי שירעו עשב הבינוני, ואחר כך מוציא הבחורים שיהיו אוכלין עשב הקשה. אמר הקב"ה: מי שהוא יודע לרעות הצאן איש לפי כוחו יבוא וירעה בעמי". היינו שבזכות מידותיו הטובות של דוד, שנהג בחסד עם הצאן, בזכות זה נהיה מלך ישראל, וזכה למלכות בית דוד עד סוף כל הדורות.

זהו הענין של אהבת חסד ומידות טובות, שהם כלל גדול בתורה, ובזה זוכים להיות מזכי הרבים כמו משה רבינו.

ימי רצון והתעלות

אנו עומדים בימי האלול. אלול ראשי תיבות "אני לדודי ודודי לי" כמבואר בקדמונים (מובא במשנה ברורה סימן תרפ"א). והם ימי רצון שיותר קל בהם להתעלות בכל המעלות הרוחניות, בתורה, במידות טובות, וביראת שמים, בחודש אלול שייך להצליח יותר בכל המעלות הטובות, והבא ליטור מסייעים אותו (יומא לח, ב), רק צריכים באמת להיות באים ליטור.

אימת הדין

בפרט כאשר קרובים יותר לראש השנה, הנה בדרך הטבע המציאות היא שבתחילת אלול יש חיזוק, ואחר כך ככל שעובר הזמן החיזוק נחלש, וזה נגד השכל! כי אדרבה, ככל שמתקרבים יותר ליום הדין, צריכים לחשוש יותר מאימת הדין.

ידוע שיש מגדולי ישראל, שהיו להם שאלות להלכה שצריכים לענות עליהם, ולא היה להם פנאי לזה בחודש אלול, מפני שהיו עסוקים בהכנה ליום הדין, ולא היה להם זמן להיכנס בעיון גדול להשיב להלכה, רק בערב סוכות התפנו לכתוב את התשובה, והתנצלו בדבריהם שקודם לכן לא היה להם יישוב הדעת, מרוב אימת הדין (עין שו"ת אבני מילואים סוף חלק א', ובשו"ת נודע ביהודה מהדו"ת חו"מ סימן כ"ה). כל מי שהוא יותר גדול, מרגיש יותר את אימת הדין, כל אחד לפי מדרגתו.

בא ליטור

ההצלחה ברוחניות תלויה בעיקר בהנהגת האדם, כמו שאמרו "בא ליטור" מסייעים אותו – צריך לבוא ליטור.

ראשית בתורה, שיהיה מה שיותר שייכות לתורה, יש הרבה דרגות בדבקות בתורה, עד כמה הזמן מנוצל, וגם כוח המחשבה, אפשר לחשוב בדברי תורה, וכן לחשוב על אמונה, ועל מידות טובות, לחשוב כיצד אפשר להיטיב עם זולתו, יש הרבה דברים טובים שאפשר לחשוב עליהם, מחשבות קדושות, כפי שמזכירים בהנני מכון שלפני הנחת תפילין.

השפעת לימוד המוסר

והדרך להגיע לכל זה היא על ידי לימוד המוסר. המשנה ברורה בסימן א' כתב שתבלין היצר הרע הוא תוכחת מאמרי חז"ל, והיינו ספרי המוסר. אמנם כל לימוד תורה הוא תבלין ליצר הרע, אך בפרט לימוד תורת היראה מועיל ביותר נגד היצר, וכן כתב רבי ישראל סלנטר באיגרת המוסר. כי ספרי המוסר נותנים לאדם דרך לדעת מה שהוא חייב ומה צריך לתקן.

וכמו בענייני הגוף, שאם יש לאדם בעיה רפואית, הוא הולך לרופא, וכשהרופא נותן לו תרופה הוא כבר שמח, וכשלוקח את התרופה הוא יותר שמח, כי הוא בדרך להתרפא ממחלתו, כך גם ברוחניות יש תרופות, וספרי המוסר נותנים את התרופות, עצות מעשיות כיצד להתקדם במעלות הרוחניות.

יש הרבה ספרי מוסר המשפיעים מאד, וצריך ללמוד בספר מוסר שמעניין ומושך אותו, כל אחד לפי טבעו, כי מה שלומדים מתוך שעמום אינו מביא שום תועלת, רק לימוד שמעניין משפיע על הלומד, וגם אם אינו מרגיש מיד את ההשפעה, במשך הזמן זה ישפיע, ויראו עליו את ההשפעה.

אשריך בעולם הזה

רבים סיפרו לי, שהתחילו ללמוד בקביעות בספרי מוסר, וכל חייהם השתנו לגמרי, יותר רגועים ושמחים, והאווירה בבית יותר שמחה, כל החיים יותר מאושרים, אשריך בעולם הזה, על ידי עסק התורה יחד עם לימוד תורת היראה.

שינוי באבות (ו, ד) כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, וחדש התנא כי אף שיש לאדם כל כך הרבה קשיים, פת במלח, ומים במשורה, ושינה על הארץ, ועוד חיים של צער, למרות הכל, עם עמל התורה אשריך בעולם הזה.

זוהי המציאות, שאדם שעמל בתורה [עמל נקרא לפי הכוחות ולא יותר מן הכוחות] הוא המאושר בעולם הזה, וככל שדבוק יותר בתורה זוכה לחיים יותר מאושרים.

אך כאמור יחד עם זה צריך גם לעסוק בתורת היראה, שתהיה קביעות כל שהיא בספרי המוסר, לא משנה כמה זמן, כל אחד לפי טבעו, בזה זוכים לחיים טובים ומאושרים.

מסייעין אותו

וכבר סיפרתי מעשה שהיה בבחור צעיר בגיל ישיבה קטנה, שהיה אנוס ונמנע ממנו ללמוד בישיבה, והיה מגיע רק בסוף היום לסדר המוסר בפוניבז', ושאלתי אותו: למה הוא בא דווקא ללימוד המוסר, ומדוע אינו לומד באותו הזמן גמרא.

ואמר כי הוא מרגיש שלימוד המוסר נותן לו כוחות לכל היום, ומשפיע עליו יותר מלימוד גמרא, ומאחר שיש לו רק חצי שעה פנויה הוא בא ללימוד המוסר. ובאמת ספרי המוסר הם גם תורה, שמביאים הרבה פסוקים ומאמרי חז"ל.

וסוף המעשה היה, שזכה לסייעתא דשמיא שנסתלק האונס, וקיבלו אותו ללמוד בישיבת פוניבז' לצעירים, והמשיך אחר כך ללמוד בישיבה גדולה, והשתדך עם משפחה חשובה מאד, ועכשיו הוא מרביץ תורה במקום מפורסם. כל זה זכה בסייעתא דשמיא בזכות ה"בא ליטור" של לימוד המוסר.

כבר הארכנו בדברים, ובעזרת השם בזכות שכל אחד ואחד מאיתנו, וגם אני בכלל, נתחזק בדברים האלה, להמשיך לקיים אותם, נזכה לכתיבה וחתימה טובה בכל העניינים!

☆☆☆

גמר התימה טובה

גליון קא, פ' וילך
ו' תשרי ה'תשע"ז
רמת - השרון

רבי יעקב אלכסטיין שליט"א

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

ובחרת בַּחַיִּים

משיחות מו"ר שליט"א בעשי"ת תשס"ב (נרשם
ע"י הרב יוסף ישראל הלר שליט"א) ח"ב

בפרשת השבוע פ' וילך, ישנן שתי המצוות האחרונות של תרי"ג מצוות, דהיינו הקהל, וכתבת ספר תורה, ובדרשות הר"ן מבאר את הגמרא^א: שש מאות ושלש עשרה מצוות ניתנו למשה מסיני, והגמרא שם מבארת שהנביאים הפחיתו ואמרו, בא דוד והעמידן על י"א וכו', ישעיהו על שש, בא מיכה והעמידן על שלש, עד שבא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר "וצדיק באמונתו יחיה". ומבאר הר"ן שאין הפשט שהנביאים הורידו מצוות ואמרו שצריך לקיים פחות מ-613 מצוות, דהא זאת התורה לא תהא מוחלפת. אלא, הם לימדו את עם ישראל, שיש רשימה של מצוות, שהן פתח שבהן היצר נמצא כדי להפריע ולכן דוקא בהן יש צורך להתחזק יותר בהידור ובדקדוק, ככתוב לפתח חטאת רובץ (והתבאר בשבוע שעבר).

והנה, בד"כ מפרשים שכונת הפסוק "וצדיק באמונתו יחיה" היא על מצות האמונה בה'. וכידוע, הרמב"ם יסד י"ג עיקרים של אמונה, ובעל ספר העיקרים כתב שהאמונה כוללת ג' יסודות: אמונה במציאות ה', אמונה בתורה מן השמים ושהיא מחייבת, אמונה בשכר ועונש. ושניהם כותבים על כך שאלו ידיעות חשובות ויסודיות שכל עם ישראל חייב לדעת אותן. אבל יש לדייק בלשון הפסוק, כי הנביא לא אמר צדיק באמונתו יאומן אלא באמונתו יחיה ודבר זה כולל ב' עניינים:

הענין הראשון במעשיו הוא שהאדם, לא רק בדעת ידע בשכלו את האמונה, אלא גם יחיה אותה! שהאמונה תהיה שיחיה ויתנהג למעשה במציאות כזו, שברורים לו הדברים האלה. אני מאמין באמונה שלימה שהבורא יתברך שמו יודע כל מעשי בני אדם וכל מחשבותם. לחיות חיים שכאלה, זה אומר לחיות כמו אותה הברכה שברך ריב"ז את תלמידיו^ב: יה"ר שיהיה מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם (כמו במעשה הח"ח עם העגלון) ולזה התכוון הנביא "באמונתו יחיה" – יחיה ויתנהג כך.

הענין השני במחשבתו שכלול ב"חיה": להרגיש כל רגע. כי הרי יש אדם שהוא בטוח בשכל שלו, במוח שהוא מאמין, אבל באמת, האמונה קבורה אצלו באיזה מקום אע"פ שלא עושה עבירות. ולא כך צריך להיות, כי האמונה צריכה להיות חיה אצלו! בהרגשתו כל הזמן קרבת אלקים. וזה פתח לכל המצוות. "והעמידן על אחת" פירושו שמצוה זאת מעמידה ומחזקת את התורה כולה ותהיה כבנין אצלו על יסוד איתן, במעשיו ומחשבותיו.

והנה כל מה שאמרנו הוא לפי מה שרגילים לומר לשון 'אמונה' על מה שמאמין שהוא כך האמת. אבל בלשון המקרא בתנ"ך, אנו רואים שאיש אמונה, הוא מלשון 'נאמן' שמתרחק משקר וחי את האמת ואף נזהר שלא לרמות אחרים. וכמו בשירת האזינו^ג "אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עֵל צִדִּיק וְיֵשׁוּר הוּא", וכן בס' ירמיה'^ד - "אֵם יֵשׁ עֲשֵׂה מִשְׁפָּט מִבְּקֶשׁ אֱמוּנָה". וכן אומרים בתפילה - "וּמְקִיָּם אֱמוּנָתוֹ לִישׁוֹן עֶפְרָיִם", וכן כאן צדיק באמונתו יחי', היינו שהולך ביושר, בלי רמיה. אבל הדבר הכי גרוע הוא, כשהאדם מרמה את עצמו, יש אחד המדמה עצמו במימדים גבוהים, ואז יש לאדם נסיון שאם היה אמיתי, הוא לא היה מצדיק את עצמו, ויש גם שהוא בונה סברות להצדיק את מעשיו הרעים, וכל זה עצת היצר הרובץ בפתח.

אם נפרש כך - "נאמן" זה מי שמקיים הבטחותיו. "באמונתו" ומה זה "באמונתו יחיה" - מי שמקיים את הבטחותיו לקב"ה.

והנה, בימים אלה של עשרת ימי תשובה עלינו להרבות במעשים טובים לקראת יוה"כ הקרב ובא. בשם הגרש"ז מקלם, התפרסמה עצה נפלאה איך בשעה אחת להספיק לעשות הרבה מעשים כדי שכף המאזניים תכריע לכף זכות. וזאת ע"י דבר אחד שמכוחו אפשר להרויח אלפי זכויות והוא: מי שיקבל על עצמו לעשות מעשים טובים. והסיבה לכך היא, בגלל שהדבר נחשב לו שעשה. וכמ"ש הר' יונה בשער השני עהפ"ס: "וילכו ויעשו בני ישראל"^ה. וכי מיד עשו? והלא בראש חודש נצטוו לקחת את הכבש לקרבן פסח בעשירי לחדש. אלא בזה שקיבלו עליהם בני"י לעשות את מה שה' ציוה – נחשב להם כאילו כבר עשאוהו. ההכרה של עמ"י שזה

בס"ד, לפרשת וילך תשרי תשע"ז

'תחל שנה וברכותיה'

טף למה באו'

דברים פרק ל"א, יב: 'הקהל את העם האנשים והנשים והטף'. ופי' רש"י (והוא מגמרא חגיגה ג'), אנשים ללמוד, נשים לשמוע, טף למה באו, ליתן שכר למביאיהם (כלומר, אבא ואמא יקבלו שכר על מה שמביאים אותם).

והפירוש של 'טף' הוא אפי' אלה שרק עתה נולדו, ואינם מבינים כלום, ובפשטות מפרשים שהשכר הוא לעוה"ב. כמו כל עושה ציווי ה', אבל מה ששמעתי ממוריניו הגאון מפוניבז', יש כאן שכר חשוב מאד, שהילדים האלה, כשיגדלו יהיו טובים. כי אפילו בגיל צעיר כזה הם סופגים לתוך המוח את מה ששומעים. וכמו שעשתה אמו של ר' יהושע בן חנניה שהכניסה עריסתו לביהמ"ד.

שאלני אדם יר"ש שאוהב מצוות, האם מומלץ להזמין בחור או את מישהו, שילמד תורה בנוכחות העריסה עם התינוק בביתם, כדי שישמע ויספוג תורה.

והנראה בזה, כי הרי בדברים שהם סגולות, אין עושים היקש, ולימוד דבר מתוך דבר, ושם אצל ר"י בן חנניה, הביאה את התינוק, ולא להיפך, כי יש להרגיל את התינוק והוריו, שצריך לטרוח כדי להצליח בתורה וביר"ש ככתוב בפרשה, ובניהם וכו' **ישמעו, ולמדו, ליראה** את ה', וגם מסתבר שלימוד בביהמ"ד מעולה יותר ממה שבבית.

ויה"ר מלפני השי"ת שלימוד פרשה זו, יעלה לרצון, להצלחה שלנו ושל ילדינו, ונזכה לשנה טובה ומבורכת לגו"נ אמך.

רצון ה' ועליהם לעשות את המצוה, היתה כ"כ חזקה שזה נחשב להם כאילו עשו ממש^א.

ולגבי עשרת ימי תשובה, המקבל על עצמו לעשות מעשים, גם לגבי ה'שכר מצוה' זה נחשב שעשה, ובדיני שמים מחשבים את הגורם, כאילו

^א דברים לב, ד'^ב ירמיה ה', א'^ג שמות יב, כח^ד מכות כ"ג, ע"ב^ה ברכות כח, ע"ב^א ראה גאון יעקב גליון מ"ג, שופטים תשע"ה

לעילוי נשמת: פואד בן מזלי, נאור בת חנה, נפתלי בן נחמה, נאמי יצחק בן רבקה, פארי זאדה, נורי בן נזימה, לטיף בן נדימה, אבנר בן רפאל, הילדה בת זראדה, עובדיה בן גורגיה, בריטין בת רחל, בן ציון בן בנימין, שרה בת מנחם, סימה שמחה בת משה, שמעון בן ר' אברהם, שמואל דני בן נח משה, יהודה בן אליס, מעמי בת רומיה, חי בן יעקב בובה מימון, ניסים סופר, לאומה סופר, יעקב בן בובה, אסתר בת לאומה, שמאי בן צבי, איטה בת רחל, עובדיה בן חיים, דליה בת אסתר ז"ל

ובאגרת הרמב"ן כתב כמה חשוב שאדם יחשוב על כל אדם שהוא בר מעלה יותר ממני. ולדון את כלל ישראל לכף זכות, וכמו שאמר המלאך לגדעון "לך בלך זה יהושע את ישראל", ואף על פי שלא מצאנו שגדעון היה בעל כח פזי גדול כמו שמשון הגיבור, ומה זה שאמר לו המלאך ה' עמך גיבור החיל, והלא הוא היה חובט חטים בגת, שאז שלטו בארץ ישראל המדיינים שבאו מסעודיה ומירדן, (ובימינו קוראים להם בדואים), והם פרסו ופשטו בכל רחבי ארץ ישראל לשדוד רכוש, עד שפחדו מהם, ובזמנם חפרו מערות גדולות ונחבאו שם, וגדעון נתחבא במערה בגת לדוש את החטים, אלא ודאי כוחו של גדעון היה שלימד זכות על עם ישראל^ח, שאע"פ שהיו עובדים עבודה זרה, מ"מ לימד זכות עליהם שעם כל העבירות שלהם מאמינים בהקב"ה.

וכבר כתב המשך חכמה בפרשת וילך, בדרך מליצה, על הפסוק "לך את ספר התורה הזה ושמעם אתו מצד ארון ברית ה' אלקיכם ויהי שם בך לעד", ואח"כ כתוב "כי אנכי נדעתי את מך ואת צרפך הקשה" וכו', "פי נדעתי את מותי כי השתתף שחתך" וכו', וקשה והלא העד שהוא ספר התורה שנמצא בארון ברית ה', הלא הוא עד קטיגור, שהרי הם עושים הפך התורה, ותירץ המשך חכמה על דרך החידוד, שספר התורה מעיד שגם כשאתם עובדים עבודה זרה, אתם מכבדים את התורה, וכמו שכתוב ממרים הייתם עם ה' ולא כתוב על ה' או בה', אלא עם ה' שגם כשאתם ממרים ועובדים עבודה זרה, הלב שלכם נמצא עם השם.

וכן מצינו באחאב^ט הרשע שעבד עבודה זרה, ובא מלך ארם האדיר ושלח שליח, תן לי את כל האוצרות, אמר אחאב קח את הכל, אך הוסיף ואמר שאת הספר תורה לא אתן להם, לא אתן ספר תורה לגוי, והיה מוכן ללכת למלחמה על זה, וזהו העדות של הספר תורה.

ובאמת זוהי זכות גדולה על עם ישראל שכל מקום שיש הכנסת ספר תורה באים אנשים ונשים וטף ושמחים עם התורה. ולכאור' על מה שמחים, לקחו קלף וכתבו עליו כמה שורות, אלא שהלב של עם ישראל דבוק עם התורה, גם מי שלא מקיים את התורה, וזו העדות שהתורה מעידה על כבוד התורה.

זהו אנו צריכים ללמוד ולדעת ללמד זכות על עם ישראל, ומי שמלמד זכות זוכה שמלמדים עליו זכות מן השמים מידה כנגד מידה. וגם כאן הפירוש כפי שנתבאר מהרב דסלר, איך יזכה, אלא שמן השמים יתנו לו סיעתא דשמיא שיוכל לשפר את עצמו, ומן השמים אומרים שהאדם הזה לא אבוד, ומיד מזמנים לו סיבות חיוביות שיוכל לשפר את עצמו, ויחזור בתשובה. וכן יתן הקב"ה את חלקנו עם הזוכים לס"ד מרובה, ותחל שנה וברכותיה, אמן.

אלא מה יעשה אדם בימינו? יעשה כפי שכתב רבינו יונה בשערי תשובה אחד מעשרים עיקרי התשובה, "הצער במעשה", ואע"כ כתב אח"כ העיקר התשיעי "שבירת התאוה הגשמית", וזה אינו מצד הצער והייסורים, לדעת עד כמה לא טובה העבירה, שהלא זה כבר נכלל בעיקר שקודם לכן שהוא "הצער במעשה", אלא הכונה לעשות מעשים להרגיל את עצמו להכניע דברים שבדרך כלל נמשך אליהם.

ובאמת אפשר ע"י הרגלים לשנות את הטבע, ובני אדם שיש להם הנאת אכילה של מאכל או משקה מסוים יכולים להגביל את עצמם למאכל או המשקה ההוא, וכפי שאומר הרמב"ם, התיקון הגדול הוא במאכל שאוהב אותו מאד, שמדי פעם ימשוך ידיו ממנו לכבוד הכבוד יתברך. כדי שיהיה מורגל שכשיצר הרע מתגבר עליו יהיה קל לאדם להתגבר עליו. וכך שיהיה רגיל לסגור את פיו בשעה שמאוד רוצה להגיד איזה דבר, וזה יועיל לו לשמור את פיו מלדבר דברים אסורים, וזה כמו אנשי הצבא שעושים תרגילים, אימונים, כדי שבזמן מלחמה ידעו לרוץ מהר. וזה אומר המסילת ישרים, שאדם צריך להרגיל את עצמו כמוהם במעשי זריזות, במעשי גבורה, וההרגלים האלה חשובים מאד. אלו הם המעשים שהגוף מבין אותם, ובזה אפשר לחנך את הגוף.

ושמענו פעם מהמשגיח רבי אבא זצ"ל ששמע בשם רבותיו, שלקראת ימי הדין, בנוסף ללימוד המוסר הרגיל, ולחיזוק הרגיל, יש לחפש בכל דבר שיש אצלו רפיון לבדוק את עצמו, כגון אם לשפר את התפילות, או את הדיבור, או את המידות, או את השבת. ובנוסף לכך יש גם דברים שאמרו חז"ל, שהם כמין סגולות לעורר את מידת הרחמים, ולקרוע גזר דין, ולדוגמא, בקלם היו אומרים "אמן יהא שמיה רבא" בקול רם באלול, יותר מאשר בכל השנה. וכמו שאמרו חז"ל, כל העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כוחו קורעין לו גזר דינו, ונאמרו בזה שני פירושים, או בקול רם, וברשי"י פירש בכל כוונתו.

ועלינו להכין זאת, וכי בשביל מצוה אחת יבטלו לו גזירות, והלא מדובר על אדם שנגזרו עליו גזירות, והיתה לו סכנה, אז איך הוא תיקן את עצמו, ולאן הלכו כל הקיטרוגים שהיו מחמת הדברים האלו שהוא לא היה בסדר, ע"י מצוה אחת של עניית אמן יהא שמיה רבא בקול רם? והסביר לנו מורינו הרב דסלר זצ"ל, שכל העניינים האלו הם סיבות שגורמות לסייעתא דשמיא כדי לשפר את כל האישיות שלו, ועל ידי כך זוכה שהקב"ה עוזר לו יותר לשמור שבת, ויותר להיזהר מלשון הרע, והזכות שלו היא שעושה דבר אחד, שעל ידי כך יודע שהקב"ה גדול, וממילא הרצונות שלי הם קטנים, והאגו שלי לא תופס מקום, "יהא שמיה רבא... לעלם ולעלמי עלמיא", אז כשיהודי אומר את זה, הוא זוכה לסייעתא דשמיא ועולה למדרגה רוחנית גבוהה יותר בקרבת אלקים.

יש עוד דבר שכתוב בס' תנא דבי אליהו, ונמצא גם בגמרא^י, משום שדנת את חברך לכף זכות, המקום ידונך לכף זכות, - לדון לכף זכות -

הוא עשה את התוצאה של המעשה, וכמ"ש בגמרא לגבי דיני מזיק על ידי גרמא "פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים", בדיני שמים אין פטור של גרמא, וירבעם שעבדו עמ"י ע"ז בדורו ובדורות שאחריו, יקבל עונש על כל הע"ז שעמ"י עבד ואע"פ שהם עשו מעצמם. ולפי החשבון הזה, כל שכן וקל וחומר שמקבלים שכר על גרמא, שהרי מדה טובה מרובה ממדת פורענות. דאם הקבלה גורמת להרבה מצוות, הרי הוא זוכה, ואם מקבל קבלה כאמת הרי שב"אמונתו" - יחיה גם חיי עוה"ב כי היא חיך ימצא חיים, זה עוה"ב, כי הם חיינו - בעוה"ב ואורך ימינו בעוה"ז.

ומצינו שהגדולים נהגו לקבל על עצמם קבלות בימים אלו. והגר"ע, אחרי פטירתו מצאו אצלו פתק שקיבל ע"ע קבלות בל"ע לשנת תרצ"א: לעשות סדר בכספי הצדקה (היו הרבה שבאו אליו, עניים ועד השייכות ועוד) להתאמץ יותר להתפלל בכוונה, היו אומרים שהיו רואים עיגולים עיגולים אדומים על מצחו כשעמד בשמונה עשרה (כי היה יכול לעסוק בהמון נושאים בבי"ד). כמו כן הוא קיבל על עצמו להתגבר בסבלנות יותר, אע"פ שהיה סבלן גדול.

כיום מצוי שאנשים מקבלים קבלה בלי לחשוב האם יוכלו לעמוד בה לאורך כל השנה והם בעצם עושים כמו נזיר חוטא, שמקבלים ברגע של התלהבות וסופו שלא מקיים. קבלה צריכה להיות דבר שלא יפסק אף פעם! לבנו של האדמו"ר מרודין היתה קופסת טבק של כסף על שולחנו, והיה דופק עליה לפעמים, והתברר שהוא קיבל על עצמו שלפני שכועס ידפוק ג"פ על הקופסא. ומי שרוצה לקבל על עצמו דברים, אפשר לקבל על ענייני תורה, תפלה ושבת. ואם אדם "נאמן", כך הוא יחיה ויזכה לזכרנו לחיים.

תיקונים לכפרה

חלק משיחה שנאמרה במוצ"ק נצבים וילך,
שבת שובה תשס"ט, נאות יוסף.

בימי קדם כשהיה אדם רוצה לתקן את נפשו, כדי להמחיש את הצער של העבירה, שלא יחזור על המעשה ויתכפר לו, ויתוקן, אמרו שיצום, ארבעים צומות ועל עבירות חמורות צריך יותר. אך גדולי הדורות אמרו שבזמנינו נשתנה הדבר וביטלו את הצורך של הרבה צומות מכמה סיבות, גם משום שהדורות נחלשו, אך יתירה מכך, לא רק שהגופים נחלשו, אלא גם השכל נחלש, שהרי אדם מסוגל לצום ארבעים צומות, ואח"כ יחזור לסורו, שלא כבימי קדם שהשכל עשה קישור בין התיקון לעבירה, וצריך לדעת עד כמה קשה העבירה.

^ח שופטים ו', יד

^ט רש"י שם והוא מתנחומא שופטים ד'

^י דברים לא, כו

^{יא} מלכים א-כ, ו' וברשי"י שם ד"ה 'כל מחמד עינק'

^י שבת קכ"ז, ע"ב

זקניך ויאמרו לך

גליון מס' 15

ישמח לב מבקשי ה', לכל החפץ להתחמם לאורם של רבותינו שליט"א, גליון נושא, יום הכפורים,

בשדות הזוללים האומרים אכל ושתה, ואין בינו לבין רשעים גמורים ולא כלום.

אם מי שאפשר לו לעסוק בתורה שעה אחת ואינו עוסק, גוף העבירה במעשה קל, וענינו לעומק סוד הנשמה - אפיקורסות, מה שפלה היא ההסכמה להשאר בחיים זוללים כל הימים, עכ"ל מרן החזו"א זל"ה, והדברים מבהילים, ללמדנו כמה חשובה היא ההסתכלות הנכונה, וכמה מוטל על האדם לקבוע בדעתו את האמת האחת כי הוא נוצר ומצווה, ובכל חייו הינו עבד נאמן, ומשועבד להיות שקוד על התורה ועל המצוה ללא הרף, הדברים הללו צריכים להשמע באזני כל יהודי באשר הוא, זה מעיקרי הדת.

על חטא שחטאנו לפניך בביטול תורה, בכלל זה מונח עניות בתורה, כל אחד יכול וחייב לדעת הרבה יותר, בכמות, ובאיכות, לא להיות בור שואלים אותו שאלה ממסכת אחרת הוא לא יודע כלום, הוא לא מכיר את הנושא, איך אתה לא מתבייש, לפחות תדע על מה מדובר תכיר את העינינים, למה אתה מסתפק במועט, התורה כ"כ גדולה למה טוב לך במה שאתה יודע, אתה יכול הרבה יותר, גם זה נקרא אפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, העניות בדעת, ההסתפקות במועט בדברי תורה, תחיה עם המושגים, תזכור את המדרש כי כשאדם בא לדין הקב"ה לא מוותר לו, והוא תובע מהאדם לדעת כסא כבודי היאך הוא עומד, הוא לא מסתפק בש"ס ובתנ"ך, לפחות תשאף לדעת את הכל.

ענינו של יום הכיפורים הוא תשובה, כי ההלכה שיוהכ"פ מכפר רק עם תשובה, פעמים רבות עיקר התשובה היא להשתפר, לא תשובה על עבירות בקום ועשה, אלא כמו שכתב רבינו יונה זיע"א בשער ג' אות י"ז, וז"ל ודע כי המעלות העליונות נמסרו במצות עשה, כמו מעלת הבחירה שנאמר ובחרת בחיים, ומעלת תלמוד תורה שנאמר ודברת בם, ומעלת לכת בדרכי ה' שנאמר' והלכת בדרכיו, ומעלת התבונן בגדולת ה' שנאמר' וידעת היום והשבות אל לבבך וגו', ומעלת זכרון חסדיו והתבונן בהם שנאמר' וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו וגו', ומעלת הקדושה שנאמר' והתקדשתם והייתם קדושים, ומעלת העבודה שנאמר' אותו תעבוד, ומעלת היראה שנאמר' את ה' אלוקיך תירא, ומעלת האהבה שנאמר' ואהבת את ה', ומעלת הדביקות שנאמר' ובו תדבק, לכל אחת מהנה

בהתקרב יום הכיפורים היום המיוחד בשנה, היום המאושר ביותר בחיי כל יהודי, כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם, איזה אושר עילאי, הקב"ה ביום הזה מטוהר את עם ישראל, איזה תחושה מרוממת, יהודי התלכלך כל השנה בחטאים, והקב"ה בכבודו ובעצמו מנקהו ומטהרו, היש חץ מתוק מכך, כל יהודי חייב לדעת ולהאמין באמת הזאת, כי אחרי יום הכיפורים הוא אדם נקי, טהור, איזה תחושה נפלאה, רק תדאג לשמר את זה, אל תחזור להתלכלך, הכפרה היא מתנה הרבה מעבר למה שחושבים, אבל זה האמת, וכאשר חיים עם האמת הזו אז מה הפלא אם אח"כ בסוכות השמחה מתפרצת באהבה רבה להקב"ה.

לכבוד היום הגדול והנורא, רדיתי כמה ככרות דבש מהספר הק' ימלא פי תהילתך עבור בני הישיבות הקדושות, אוהבי האמת בכל ליבם, ומטים אוזן קשבת לשמוע דברי אלהקים חיים, ועבור כל בר לבב, הנה הדברים לפניכם ללא כחל ושרק.

רבינו הגראי"ל שליט"א אומר כי בכלל עבודת המלכיות שתמליכוני עליכם, מונח גם, לראות דברים בעינים של תורה ולא בעיני עם הארץ, להבין מה רצון המלך ולחיות לפי הרצון, לחיות עם האמת, לחיות עם התחושה כי מטרת החיים היא עבודת ה', וחיים שאין בהם עבודת ה' הם לא חיים, זה כמו במקום לחיות כבן אדם לחיות כמו בע"ח, זה להחטיא את מטרת החיים, כך צריך להיות המבט, לחיות בתחושה כי להשאר עם הארץ זה הדבר הכי נורא שיש, להכניס היטב לראש את הידיעה כי כל יהודי נדרש ללמוד ולדעת את כל התורה כולה, כך תקבל עול מלכות שמים, כאשר תחיה כל הזמן בתחושה הנכונה תחיה כל הזמן את מטרת החיים.

ובהזדמנות אחרת דיבר רבינו שליט"א בלהט ליבו כי לפעמים דנים על אדם אם יוכל להיות עבד ה' או ח"ו לא, וזה הדבר הכי נורא שיש, כי אם אתה לא יכול להיות עבד ה' אז למה לך חיים, מה שוה חיים כאלו.

להשלמת הדברים נביא מש"כ מרן החזו"א זל"ה באגרות ח"א איגרת י"א, וז"ל נתינת מקום במחשבה לחיות כל הימים חיי הדיוטות של יושבי קרנות בקורת רוח וחלומות נעימים, הוא נתינת רשות למינות בחדרי המחשבה והעלם מכל מצוות ה', ומכניס את עצמו

כמה מדרגות, ובעבור המעלות האלה נברא האדם, שנאמר' כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו, ומה תקות הנברא אם לא ישים עמל נפשו ועיקר עיסקו בדברים שנברא עבורם.

העיקר הוא להתקדם, להתרומם, וזה דורש עבודה, אבל זה ודאי לכו"ע כי אין שום ענין לחיות עם התחושה שאתה לא בסדר, אתה לא לומד כמו שצריך אתה לא מתפלל כמו שצריך וכדו', התחושה הזו היא לא נכונה, לא כך הקב"ה רוצה שתסתובב, זה מחשבה של יאוש, זה לא מחשבה בונה, רק הורסת, אדרבה רק מנקודה של חוזק משם אפשר להתחזק, רק בדבר שהאדם יודע שבו הוא בסדר לפחות בחלקו משם הוא יכול להשתפר.

במאמר המוסגר צריך לדעת כי גם אצל ילדים זה חשוב, חבל שילד יסתובב עם תחושה שהוא לא בסדר, ובדרך כלל אצל רוב הילדים זה התחושה, הילד מטבעו יודע כי הוא לא מושלם, הוא לא יודע כ"כ מה צריך לעשות, וההורים הם בשבילו הכל, ופעמים רבות הוא חי בתחושה שהוא לא בסדר, וחבל כי הילד שומע ביקורת ומילים טובות הוא לא שומע מספיק, וברוב המקרים הוא מסתובב עם תחושה רעה, וגם כי יזקין לא יסור ממנה, לא זו הדרך, אלא הילד צריך לשמוע כל הזמן שהוא בסדר, וגם אם יש ביקורת הוא צריך לשמוע כי הוא בסדר, רק כדאי שיהיה טוב יותר .

גם לימדנו רבותינו, כי במבט של אמת כמו שכל משהו של חטא הוא נורא, גם כל משהו של הכרה בחטא הוא נורא, מה החשיבות של מחשבה אחת של תשובה, בגמ' מבואר כי שמא הרהר תשובה בליבו כבר נעשה צדיק גמור, גם מבואר כי עשה מצוה אחת הכריע את עצמו ואת העולם כולו לכף זכות, הוה אומר כי כל משהו חשוב.

עשרת ימי תשובה איזה ימים נפלאים, בתורה הם מכונים ימי קירבה, קראוהו בהיותו קרוב, ואמרו חז"ל אלו עשרה ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ, אז תדע שהימים האלה הם ימים נחמדים, מיוחדים, אתה יכול לקבל בימים האלו מה שלא תקבל כל השנה אבל רק תבקש, אל תישן, תנצל את ההזדמנות שלא תחזור כל כך מהר, זה הימים שהקב"ה קרוב אליך, והמציאות היא כי בימים האלה יש בד"כ בלבול, זה עצת היצר, אבל אתה אל תסיח דעת, תזכור כי כעת הקב"ה הוא קרוב, זה כתוב מפורש, אם הוא קרוב זה אומר שכעת זה הזמן להתפלל ולבקש, תשקיע כוחות מיוחדים לתפילה, הוא מתקרב לקוראיו, ועוד כי בימים שהוא קרוב אפשר להתקרב אליו לקנות קנינים מיוחדים באהבת ה' ביראת ה'.

וכמובן לא לשכוח כי הקב"ה טוב ומטיב מוחל וסולח, אבל בין אדם לחבירו אין יוהכ"פ מכפר, זה נורא, אמרת איזה מילה פוגעת, זהו, זה לא ניתן לכפרה, הקב"ה סולח על הכל עבירה כמה גדולה שתהיה

יוהכ"פ מכפר, אבל על הפגיעה הכי קטנה בשני זה אבוד, אין סליחה אין מחילה.

בהספד על הגר"מ סאלאבייזיק זצ"ל אמר מרן שליט"א כי ר"מ היה נשמה כללית, לא אדם שחי עבור עצמו כלל, רק עבור האחרים, זה שורש וסיבת הכל, האדם מנסה למשוך הכל לעצמו, ואדם גדול חושב רק על אחרים, ונאים הדברים למי שאמרם, זה ממש התיאור של החובת הלבבות על החסיד, שהוא כמו שמש שמאירה לכולם, וכולם נהנים ממנו, הוא יכול לכוון את כולם ולהדריכם לעבודת ה', כי הוא מסור אליהם לטובתם, וכולם מאמינים לו וחפצים בקרבתו.

בשיחתו בפני בני הישיבה אמר רבינו כי מבני תורה שחיים בעומקה של סוגיא נדרש לגשת לעבודת ה' בעמקות, להבין את עומק החטא, ולהכנע להקב"ה לגמרי, כאשר יהודי מסתכל בעינים נכונות הוא יודע כי החטא מזהם, והכפרה מטהרת, הוא משיג כמה זה נורא עם עבירות וכמה זה טוב להיות נקי להיות קרוב להקב"ה, ואיך נפעל הטהרה ע"י קרבת ה', ביום הזה יש את שיא הקורבה, ואז נימוח כל הרע כל טימטום הלב כי נהיים קרובים להקב"ה.

ועוד אמר רבינו הגראי"ל שליט"א דברים כדרבנות, כי שקיעות בעוה"ז משכיח את השימת לב והרצינות, היום בדור נהנתן צריך להפנים היטב את הדברים, כן, גם על זה צריך לחזור בתשובה.

פעמים רבות אמר רבינו שליט"א כי לצעירים קל להשתנות, בגמ' הרי למדנו כמה קשה לאדם שנה בחטא, כבר הותרה לו, ככל שעובר השנים זה מעמיק ונהיה טבע שני, ולך תשנה הרגלים, אבל אדם צעיר עוד הכל פתוח, קל יותר לרכוש הרגלים טובים, השינוי הזה הוא מבורך גם בעשה טוב ולא רק בסור מרע, אלמלא ההרגל היה אפשר להתרומם הרבה, לצאת מהכלים לשאוף ולהגיע לשיאים חדשים, אבל ההרגל הוא השולט.

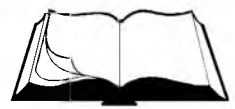
בן תורה יכול יותר ונתבע יותר, אתה עבד נוקב מרגליות, הזמן של עבד כזה הוא יקר, כי בכל שעה הוא בתפוקה מלאה, הוא מייצר תוצרת חשובה לאין מונים, אז חבל על הזמן שלך, כל רגע הוא יקר, אתה לא יכול להרשות לעצמך לבזבז זמן.

בעיקר יש להתרומם בתורה כנגד כולם, ובמידות טובות, מעביר על מידותיו, לא גאווה לא כבוד. ולסיום עצה טובה קמ"ל, לחשוב על קבלה מעשית, מועט המחזיק את המרובה, לדוגמא להתרגל לריכוז בלימוד, לכל הפחות באיזה זמן קצוב ביום, זה מרומם את כל הלימוד, או קבלה ללמוד מוסר, או לעשות חשבון נפש אבל העיקר כי מה שאתה מקבל על עצמך תהיה עקבי ועקשן, וכך תצליח.

כתיבה וחתמה טובה

מִי יֵרֵם הָיִים

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה לבד" (ברכות ח').

תשרי תשע"ז

לייל יום הכיפורים

גליון 298

ההלכות זערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי שליט"א - רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

ערב יום הכיפורים

קלי צום

▲ יש סוברים כיון שאיסור אכילה הוא כדי לקיים מצות "וענייתם את נפשותיכם", אין נכון לעשות סגולות שונות בכדי להקל צער הצום (ספר "שדה חמד", מערכת יוה"כ, סו"ס א' בשם גאון אחד, ועי' "דרך שיחה" פר' אמור).
אולם כבר הרבה אחרונים חולקים, ואדרבה הטעם שהתורה צוה לאכול בעיוה"כ, ואפילו סמוך לחשכה, כדי להקל עליו התענית, וכמבאר ברש"י (יומא פ"א:), ואין איסור לקחת גולות מיוחדות שגורמות להרגשת שובע לזמן ממושך (שו"ת "חלקת יעקב" ח"ב סי' נ"ח, "ציץ אליעזר" ח"ז סי' ל"ב, ושו"ת "משנה הלכות" ח"ז סי' ס"ב).

טבילה

▲ בערב יום כיפור הטבילה במקוה היא לכתחילה (רמ"א סי' תר"ו) ואפילו אלה שאינם טובלים במשך השנה צריכים לטבול בערב יום כיפור משום קדושת היום ("ביאור הלכה" שם). לכתחילה יש לטבול שלוש פעמים (משנ"ב סי' כ"א), ולדקדק בהסרת החציצות יותר מאשר בטבילות של כל השנה (כדמשמע במשנ"ב שם סקכו"י, ועי' "ביאור הלכה" סו"ס פ"ח ו"מטה אפרים" סי' תר"ו סעיף ח').

בקשת מחילה

▲ עבירות שבין אדם לחברו, אין יוה"כ מכפר עד שיפייסנו, ואפילו לא הקניטו אלא בדברים, צריך לפייסו (שו"ע סי' תר"ו, א').
▲ יש סוברים שחייב אדם לפייס את חברו, אפילו אם חברו מקפיד עליו שלא בצדק ("שפת אמת", יומא פ"ז: ד"ה איקפיד).
▲ המבזה את חברו בפני רבים צריך לפייסו בפני רבים ("מקור חיים", לבעל "חיות יאיר").
▲ וכל אדם צריך לבקש מחילה מהוריו, מאשתו, ומרבותיו שמה ביזה אותם או ציערם ("בן איש חי", פי' וילך' אות ו').
▲ מי שיועד בחברו שמחלו לו לגמרי, אעפ"כ צריך לבקש מחילה מחברו משום שצריך הכנעת בקשת המחילה כחלק מכפרתו ("פלא יועץ", מחלקת התשובה, "כוכבי אור" להגר"י בלאזר זצ"ל, ספר "מועדים וזמנים" ח"א סי' נ"ד).

▲ בשעת בקשת הסליחה, צריך לפרט מה שחטא לחברו, אפילו חברו לא יודע מזה כלל, צריך לגלות לו (ספר "חפץ חיים" הל' לשון הרע, כלל ד' סעיף י"ב). אם לא שיועד שחברו יתבייש מזה (משנ"ב סי' תר"ו סי' ג'), וכן דעת הגר"י ישראל סלנטר זצ"ל שלפעמים ע"י שמפרט העבירה ומבקש מחילה בזה גופא עובר עבירה שמצער חברו וגורמו עגמת נפש, ובכה"ג ראוי לבקש מחילה סתם באופן כללי כנהוג שמבקשים זה מזה סליחה, מובא ב"מועדים וזמנים" שם).

▲ אם יודע שחטא לאדם יחיד באופן פרטי, אין מועיל שיבקש מחילה מרבים בצורה כללית אף שאותו יחיד נמצא שם, אלא צריך לפייסו באופן אישי.

בקשת מחילה מקטן

▲ **שאלה:** האם שייך בקשת מחילה מילד קטן?

תשובה: מחילת קטן בממון אינה מחילה, אבל אם ציער את הקטן ופייסו הוה מחילה (הגר"נ קרליץ שליט"א).

החזרת ממון בלי ידיעת הבעלים

▲ **שאלה:** אדם המתבייש מאוד במעשיו, האם יכול להחזיר את הגזילה לנגזל מבלי להודיע לו על כך, כגון ע"י הפקדת הממון בחשבון הבנק של הנגזל מבלי להודיעו, או במכתב לביתו?
תשובה: אם הנגזל לא ידע מגזילה ולא היה לו צער מכך, אפשר לעשות כן, ולא חייב להודיעו, ולא לפייסו בשביל מצות תשובה (שו"ת "אגרות משה" חו"מ ח"א סי' פ"ח אות ט"ו, והגר"י אלישיב זצ"ל, "אשרי האיש" ח"ג פרק כ' אות ח').

ויש סוברים שמי"מ צריך לפייסו בזה שמנע ממנו רווח ממון בזמן שהממון לא היה אצלו, וכעין הירושלמי, דמי שביטל כיסו של חברו, יש לו תערומת עליו ("כף החיים" סי' תר"ו סי' ק"ג ז' בשם "פתחי תשובה").

מצות אכילה בערב יוה"כ

▲ **שאלה:** חולה שיש בו סכנה שצריך לאכול ביוה"כ, האם יש לו

מצוה לאכול בערב יוה"כ?

תשובה: יש לו מצוה לאכול מכמה טעמים. ועוד, שע"י שאוכל טוב בערב יוה"כ, מספיק לו לאכול פחות ביוה"כ (הגר"נ קרליץ שליט"א).

שתיית מים לאחר סעודה מפסקת

▲ מצוי שלאחר שאכל סעודה מפסקת והוא כבר "מלא וגדוש" ולא צמא כלל, ובכל זאת רוצה לשתות מים בכדי שמחר לקראת סוף הצום לא יהא צמא, בכה"ג לא מברך לא לפני ולא לאחריו, כיון שאינו שותה המים לצמאון של עכשיו (עי' "דעת תורה" או"ח סי' ר"ב סעיף ז', ב' דעות בזה, וספק ברכות להקל). אא"כ שותה דבר מתוק שהחיד נהנה ממנו, שאז מברך עליו.

הדלקת נרות בבית הורים

▲ אשה האוכלת סעודה מפסקת בבית ההורים ואין לה מספיק זמן לחזור לביתה ולהדליק שם נרות, בשבתות בכל השנה יכולה להדליק שם משום שהוא מקום אכילה, אבל בנרות יוה"כ לא שייך הדלקה משום כבוד יו"ט, שהרי הם לא גרים שם, וכן לא שייך שם הדלקה משום שלום בית שלא ישלש שהרי כבר יש נרות שם, לכן לכל היותר תדליק שם בלא ברכה (בעל "שבט הלוי" זצ"ל).

הדלקת נרות לבחורי ישיבה

▲ בחורי ישיבה שמדליקים כל שבת בחדר אוכל עם ברכה (ואסור להם להדליק בחדריהם משום חשש דליקה) ביוה"כ שלא אוכלים כלל, א"כ לא משתמשים כלל בחדר אוכל, וא"כ לא יברכו על נרות אלו רק ידליקו בלא ברכה.

הדלקת "נר הבריא"

▲ נוהגים שכל אדם נשוי ומדליק נר לכל היממה (24 שעות), והוא נקרא "נר הבריא", ומספיק נר אחד לכל המשפחה, ומדליק נר נוסף לאביו ואמו שנפטרו לכפר עליהם (רמ"א סי' תר"י סעיף ד'). ומלבד נרות אלו, כדאי להדליק נר נוסף שממנו ייקח אש להבדלה (משנ"ב סי' תרכ"ד סי' ק"ג).

▲ אם כבר נרות אלו ביום כיפור, אין לחשוש, לפי שאינו סימן רע, רק מסתמא כבה מחמת רוח, חום, או שאר סיבות טבעיות, ועכ"פ יחזור וידליקנו במוצאי יוה"כ, ומכיוון שיש מקפידים, יש שנהגו להניח נרותיהם עם נרות אנשים אחרים בביהכ"נ (רמ"א שם, ומשנ"ב סי' ק"ד, בשם "חיי אדם").

תפילות יום הכיפורים

טעה בסיום הברכה

▲ אם טעה בסיום הברכה, ואמר "מקדש ישראל והזמנים" לא יצא ("מטה אפרים" סי' תקפ"ב סעיף י"ח), ואם נזכר מיד יחזור ויחזרו כדון ("אלף למטה" שם). ואם התחיל "רצה", יחזור ל"קדשנו" ("מחזור המפורש" בשם הגר"ש איועבך זצ"ל) ואם עקר רגליו חוזר לראש התפילה.

תפילה בכוונה

▲ בק"ש אומרים כל הציבור ביחד "שמע ישראל" בקול רם, ואח"כ החזן וכל הציבור עמו "בשכמל"ו" בקול רם. וכן יתר התפילה מתפלל בכוונה גדולה ובקול, ובפרט ברכת "השכיבונו" שכולה בקשות עצומות, והיא שעת רחמים ועת רצון. וכל המכוון לבו מובטח לו שאין תפילתו חוזרת ריקם ("מטה אפרים" סי' תר"ט סעיף ט"ו).

▲ וכן בשחרית ראוי לזרז עצמו בפסוד"ז וברכות ק"ש כדי שיאמר "שמע" ו"ברוך שם" וכו' עם הציבור ("מטה אפרים" שם סעיף מ').

פירוט העבירות

▲ מי שיועד איזו עבירה עשה במשך השנה, לכתחילה יש להתוודות עליה בפירוט, ומ"מ אפילו מי שיועד כמה פעמים עשה עבירה מסוימת, אינו צריך לפרט את מספר הפעמים שעשה את העבירה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

יודוי בלא כוונה

▲ האומר יודוי בלא כוונה דומה לאדם שפגש בחברו ברחובה של עיר, ואמר לו אני מבקש את סליחתך, אותו חבר שלא הבין במה דברים אמורים, הביט בו בתימהון ושאל על מה ולמה. השיבו הלה ואמר סתם אומרים שצריך לבקש סליחה. כך אותו אדם שמגיע לסליחות ולוידוי.

הגרש"ז אויערבך זצ"ל, מובא בשש"כ לייט, ל"א, הגרש"ש אלישיב זצ"ל ושוי"ת "שבט הלוי" ח"ח סי' קל"ט, וכ"כ "כף החיים" סי' תקנ"ד סי' ק"ג לענין ת"ב).

לחם משנה ביוה"כ

◀ **שאלה:** חולה שאוכל ביוה"כ האם צריך לחם משנה?
תשובה: יש סוברים שצריך לבצוע על לחם משנה ("מגן אברהם" בשם "כנסת הגדולה"). והטעם שהרי ירד מן כפול בערב יו"כ, גם לצורך מוצאי התענית או לצורך הקטנים (וכ"כ ב"כף החיים" סי' ק"ג בשם היעב"ץ, וב"מטה אפרים" סעיף י"ז).
אולם יש סוברים שלא תקנו חכמים דין לחם משנה ביוה"כ (דעת ה"מגן אברהם" עצמו) והטעם כיון שהוא תענית לא הצריכו לחם משנה ליו"כ עצמו, וכן לא תקנו כנגד מה שירד לצורך חולים או קטנים ("מחצית השקל" שם).

האכלת קטנים יותר משצריכים

◀ **שאלה:** האם צריך להיזהר שלא לתת לקטנים אוכל יותר ממה שהם רגילים?
תשובה: אין בזה איסור כלל, ויכולים לתת לחם לאכול יותר, וכן בקטן בן ט' אחר שצם השעות שצריך יכול לאכול בלי הגבלה (הגר"נ קרליץ שליט"א).

נתינת ממתקים לקטנים

◀ **שאלה:** האם ראוי שלא לתת ממתקים לקטנים ביום כיפור?
תשובה: אפשר לתת להם לכתחילה (הגר"נ קרליץ שליט"א).

לרחוץ ידיו כשמתפל בחולה

◀ **שאלה:** המטפל בחולה וצריך לרחוץ ידיו קודם הטיפול, האם מותר לעשות כן, שלא ינזק החולה?
תשובה: פשיטא שמותר (הגר"נ קרליץ שליט"א).

נעילת הסנדל לקטנים

◀ **איתא בשו"ע** (סי' תרס"ז, א') "התנינוק מותרים בכל אלו חוץ מנעילת הסנדל שאין חוששים כל כך אם לא ינעלו". וכוונת השו"ע שלענין אכילה ושתייה, גיל הקטן לתענית שעות הוא מגיל תשע והלאה, אבל לענין נעילת הסנדל הוא פחות מכך.
ויש לחנך הקטן מגיל שהוא בר הבנה דהיינו מגיל שנתיים או שלוש (שו"ת "שבט הלוי" ח"ד סי' ר"ח) ופחות מגיל זה מותר להנעילו נעלי עור (ספר "חנך לנער" להגר"י בלוי פ' כ"ג הערה ה'). ומ"מ עדיף נעלי גומי אם יש לו, אבל אינו חייב לקנותם עבורו (הגר"ש אלישיב זצ"ל).
אולם יש סוברים דכיון שמבואר בשו"ע שאין חוששין כ"כ אם קטנים לא ינעלו, אסור להלביש אפילו לקטן בן יומו דנחשב לספינן בידיים (הגר"נ קרליץ שליט"א).

מוצאי יום הכיפורים

טעות במעריב של מוצאי יום כיפור

◀ אמר "המלך הקדוש" במעריב של מוצאי יום כיפור אינו צריך לחזור. ("פרי מגדים" ועי' שו"ת "שבט הלוי" ח"ד, ועי' "באר היטב" סי' ק"ח ס"א).

שתיה לפני הבדלה

◀ מותר (כל שבוע) לכתחילה לשתות מים לפני הבדלה (שו"ע סי' רצ"ט). ולכן אשה אינה צריכה לחכות ולצום עד שבאים להבדיל עבורה אלא יכולה לומר מיד במוצאי יום כיפור "ברוך המבדיל" ולשתות מים ובדרך כלל לאחר שתית מים לא קשה לחכות עד שיחזרו מבית הכנסת. ואם בכל זאת קשה לה בלי לאכול - יכולה להבדיל לעצמה ולשתות את היין (שו"ת "שבט הלוי" ח"ד סי' נ"ד אות ו').

כיסויי הפת בהבדלה

◀ כתוב בשו"ע (סי' רצ"ט ס"ט) שלא להניח את הפת על השולחן בשעת ההבדלה, אם דעתו לאכול מיד, ואם היא כבר מונחת - יכסוה בשעת ההבדלה משום בזיון הפת שמקדים ברכת הגפן לפני "המוציא" ו"מזונות" (משנ"ב).

דינים הנוהגים באכילה שאחר הבדלה

◀ יזהר באכילה במוצאי יו"כ כי עקב הבהילות המצויה בעת הזאת עלולים להיכשל בלא שימת לב בברכות לבטלה ח"ו.
◀ המבדיל על היין ובדעתו אח"כ לשתות שאר משקין, אין מברך עליהם "שהכל" ו"בורא נפשות", כי יין פוטר כל מיני משקין מברכה ראשונה ואחרונה (שו"ע סי' קע"ד סעיף ב').
◀ אלו היוצאים י"ח בהבדלה ואין שותים מהיין, צריכים לברך על שאר משקין, ואם טעמו מעט מהיין יש להסתפק אם זה פוטר או לא ("ביאור הלכה" שם).
◀ יזהר לברך "מעין שלוש" על היין לפני שהולך ליטול ידיו על הפת (משנ"ב סי' קע"ד ס"ק ט"ו), ואם נטל ידיו לסעודה ולא בירך ברכה אחרונה לפני כן, שוב לא יברך ברכה אחרונה, ויכוון לפטור בברמה"ז את ה"מעין שלוש" על יין ההבדלה.
◀ אם שותה יין בתוך סעודתו, לא יברך על היין ברכה ראשונה, אא"כ כיוון בהדיא בעת ברכת ההבדלה שאינו רוצה לפטור את היין שבתוך הסעודה (עי' שו"ע סי' קע"ד ב', ומשנ"ב סי' רצ"ט כ"ו).

ללא הכנה מוקדמת ללא מחשבה תחילה ואומר אל ד': אני מבקש סליחה כי כך כתוב במחזור, הרי זו חוצפה מאין כמוה בפני הקב"ה שאומר וידוי מן השפה לחוץ (ספר "רבי הירש פלאי" עמ' 872).

אמירת י"ג מדות באמצע וידוי

◀ **שאלה:** מי שנמצא באמצע וידוי לאחר תפילת י"ח קודם "אלקי נצור", האם יאמר הי"ג מדות עם הציבור או לא?
תשובה: מותר לענות "קדיש" ו"ברכו" באמצע "אלקי נצור" (רמ"א סי' קכ"ב, א'), וה"ה באמצע וידוי (משנ"ב סי' תר"י י"א). ולכתחילה יש לומר "יהיו לרצון" לפני כן (משנ"ב סי' קכ"ב), וכן כל דבר שבקדושה כגון אמון ד"המלך הקדוש" ו"שומע תפילה", וכן יש לומר י"ג מדות ביחד עם הציבור שזהו כמו דבר שבקדושה, מכיון שצריך לאומרו בציבור (הגר"נ קרליץ שליט"א).

בר מצוה בימים הנוראים

◀ מעשה בכולל "חזון איש" שילד נעשה בר מצוה בראש השנה. והורו שצריך ליתן לו עליה לתורה, והוא דוחה לשאר אנשים מכובדים שבדרך כלל מקבלים עליה בימים אלו (הגר"נ קרליץ שליט"א).

קנה מפטיר יונה ומכרו לחברו

◀ **שאלה:** קנה מפטיר יונה במאה שקל, האם יכול למכרו לחברו בחמש מאות שקלים?
יסוד השאלה הוא, א. האם הוא בעלים למכור את העלייה. ב. האם יש בזה משום אונאה.
תשובה:

א. איתא בשו"ע (סי' קנ"ג י"ב) מי שקיבל מצוה מהקהל לא יכול למכרה לאחר, עי' שם. וכתב הט"ז שזה מיירי שהקהל כיבדו בחינם, אבל אם קנה מהם בדמים, הרי זה ככל קנין בעלמא ויכול למכור את הזכות לאחר (משנ"ב שם סי' ע"ו), ולפי"ז בנד"ד אם קיבל מפטיר יונה בתור הכרת הטוב מהקהל, כגון שהיה ש"ץ או דבר אחר, לא יכול למכרו אבל בנד"ד שקנה מפטיר יונה, יכול למכרו לאחר.

ב. בנדון אונאה לגבי מצוות לא שייך אונאה כלל, שהרי אין לזה מחיר כלל, שהרי יש בתי כנסיות שמוכרים מפטיר יונה במאה ש", ויש שמוכרים בחמשת אלפים דולרים או יותר, וא"כ לא שייך בזה אונאה.

מאה ברכות

◀ ביום כיפור חסרות ברכות רבות להשלמת מאה ברכות, שכן בתפילת הלחש יש רק שבע, וכן חסר את ברכת המזון. בשעת הדחק אפשר לצאת אם מכוונים בשמיעת ברכות מאחרים, כגון: ברכות התורה וההפטרה ולענות אחריהן אמון ("מטה אפרים" סי' תרכ"ב סעיף ג'). אם יעשה את כל אלה, יחסרו לו עוד שלוש ברכות. במג"א כתוב שישלים את הברכות החסרות בברכת הריח או "אשר יצר" אם תזדמן לו.

◀ בשעת הדחק אפשר לצאת ידי חובה בשמיעת הברכות מהש"ץ (משנ"ב סי' מ"ו סק"ד).

ברית ביוה"כ

◀ נוהגים לעשות הברית מיד לאחר יזכור.
◀ מוהל שיש לו ב' בריתות ביוה"כ יכול לעשות מציצה דרך חתיכת גזה כדי שלא ללכלך את פיו, ויכול לעשות עוד ברית ("ארחות רבינו" ח"ב עמ' ר"ב), ומעיקר הדין יכול לרחוץ פיו בין ילד לילד, שאין זה רחיצה של תענוג (הגר"ח קניבסקי שליט"א), וכפוף פיו ויטה שלא יבלע מים (שעה"צ סימן תקנ"ג סק"ח).

טעות בנעילה

◀ אמר בתפילת נעילה "כתבנו" במקום "חתמנו" אין צריך לחזור, כיוון שגם אם לא אמר כלל - אינו מעכב (הגה"ת מהרש"ם סי' תרכ"ג).

נעלי בית

◀ **שאלה:** נעלי בית שנוח מאוד ללכת בהם, ואפילו יותר מנעל רגילה, האם מותרים ביוה"כ?

תשובה: מעיקר הדין מותר, ויש מחמירין, נעלים מעור סינטטי אפשר שאסורים מדינא (הגר"נ קרליץ שליט"א).

דינים הנוגעים לאכילה לקטנים ולחולים

להישאר בבית

◀ מי שמרגיש חלש, או אשה בהריון וכד' שיש חשש שע"י שיבואו לביהכ"נ, זה יגרום שיצטרכו לאכול ביוה"כ, אסור להם לבוא לביהכ"נ אלא שישארו בביתם שע"י יש צד שיכולים לצום.

טיפול בילדים

◀ אשה שמרגישה חולשה, והיא גם מטפלת בילדים בביתה, ויש חשש שלא תוכל לצום בגלל שהיא מטפלת בילדים, חייב הבעל להישאר בבית ולשמור על הילדים בכדי שאשתו תוכל לצום, או שיביא אדם אחר לטפל בהם.

ילדים או חולים שאוכלים ביוה"כ

◀ ילדים או חולים שאוכלים פת ביוה"כ יטלו כל ידיהם עד הזרוע כמו כל השנה דס"א אי"ז רחיצה של תענוג (עי' רמ"א סימן תר"יג ס"ג,

ספרים ט"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקשים

הפרשה "במחיצת החפץ חיים". וילך שבת שובה גליון מס' 83

בס"ד

'תורה תבלין'

וַעֲתָה כְּתַבּוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת... כִּי יִדְעַתִּי אֶת יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה הַיּוֹם (לא, יט-כא)

מצוה זו היא מצוות עשה, שכל אחד מישראל חייב לכתוב לו ספר תורה (סה"מ הק' עשין טו). וכתב הרא"ש (הל' ס"ת סי' א), שמצוה זו נאמרה בכדי שילמד בספר התורה. ולכן, בימי חז"ל שהיו לומדים מתוך ספר התורה, מצוה לכתוב ספר תורה, אבל בימינו שספר התורה משמש רק לקריאת התורה בציבור בבית הכנסת ולומדים מתוך ספרים אחרים [חומשים, משניות וגמרות], חייב אדם לכתוב ספרים אלו בכדי שיוכל ללמוד בהם הוא ובניו. ורבנו הוסיף, שכיום מקיימים את המצוה על ידי קניית הספרים.

רבנו (ח"ח עה"ת) מציין, שמצוה זו היא המצוה האחרונה בתרי"ג המצוות, והיא נכתבה לאחר הפסוק (פסו' יח) "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא" וגו'. ללמדנו, שכוחו של לימוד התורה להגן ולהציל מכל צרה ויגון, הוא גם במצב של הסתר פנים. ואף בדורנו זה, באור התורה נסע ונלך, וכפי שדרשו חז"ל (סוטה כא, א) על הפסוק (משלי ו, כג) "כי נר מצוה ותורה אור": 'מה אור מגין לעולם אף תורה מגינה לעולם'.

בפסוקים אלו מבוארת עוד מעלה גדולה של לימוד התורה, שהיא התרופה כנגד היצר הרע, וכפי שאמרו חז"ל (קידושין ל, ב) 'כך הקב"ה אמר להם לישראל, בני בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו'. וביאר רבנו (הח"ח חיו ופעלו עמ' פב), שהיצר הרע חכם גדול הוא להרע, ויודע לרמות את האדם. ואף שחז"ל (קה"ר פ"ד יג) קראו לו 'מלך זקן וכסיל' אין כוונתם שהוא בעצמו כסיל, אלא שמלאכתו היא לעשות את בני האדם כסילים, כשם שאדם שמלאכתו בזוגיות קוראים לו 'זוגי'. ולכן, צריך האדם לעמוד על המשמר שלא יצליח היצר הרע לרמותו, כפי שאמרו חז"ל (ברכות ה, א) 'לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע'. והנשק היעיל ביותר כנגדו הוא לימוד התורה והחזקתה, שהתורה היא כיס המוות בעבורו.

מוסיף רבנו (שם עולם ח"ב פ"ג) לבאר, שעל התורה נאמר (תהלים יט, ט) "מצות ה' ברה מאירת עינים", התורה מאירה את עיניו של האדם. היצר יכול לרמות אדם בכל מיני תחבולות רק אם עיניו אינם מאירות, אולם אינו יכול לרמות אדם שעניו פקוחות ורואות נכוחה. הלומד תורה שסגולתה היא 'מאור העינים' הרוחני, אינו מתפתה אחרי שקרי היצר ורמאותו. על כן, עלינו להתחזק בקביעת עיתים לתורה בכל יום, שאורה הבהיר יצילנו מכל החטאים.

על פי זה הסביר רבנו (הח"ח חיו ופעלו שם), מדוע כל כך קשה להשיג כספים למימון לימוד התורה, החזקת הישיבות וסיוע לתלמידי חכמים. נקל לאדם, להתגבר על יצרו בכדי להניח ב' זוגות תפילין [של רש"י ושל ר"ת], לטבול יום יום במקוה טהרה, ולסיים את ספר התהילים בכל יום. אין היצר נלחם כל כך נגד דברים כאלו. סבלנותו פוקעת בבוא האדם ללמוד תורה ולהחזיקה, הוא יהפוך עולמות ולא יניח לאדם לעשות זאת, ירא הוא מפני יסם המוות הזה, ובכל כוחו ימנע את האדם מכך.

בעומדנו בימי התשובה והסליחות, עלינו לשון זאת, ישנה רק דרך אחת להינצל ממלכודת היצר - לימוד התורה והחזקתה.

אורחות חיים במחיצת רבינו. הנה חז"ל אמרו (ברכות טו, ב): למה נסמכו אהלים לנחלים, דכתיב (במדבר כד, ו) "כנחלים נטיו וגו' כאהלים נטע ה'", לומר לך, מה נחל מעלה האדם מטומאה לטהרה, אף אהלים - דהיינו בית מדרשות - מעלים את האדם מכף חובה לכף זכות. וביאור הענין, דהיינו אם יכנס לבית המדרש ולומד תורה הוא מתבונן במעשיו ובא לידי תשובה, וממילא נכנס לכף זכות. תורת הבית,

לע"נ ה"ה שלמה בן מרים. ולהצלחת ה"ה דניאל בן שלמה. דן אליהו בן לאה

ספרים טיול

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקשים

פנינים ליום הכפורים מתוך הספר הימים הנוראים "במחיצת החפץ חיים"

אנו מתירין להתפלל עם העבריינים

שאל פעם ה'חפץ חיים' זיע"א: מהו ההיתר להתפלל ביום הכיפורים ביחד עם מי שממשיך להיות עברין? והלא כך אנו מכריזים לפני אמירת 'כל נדרי': "על דעת המקום וכו' אנו מתירין להתפלל עם העבריינים", דהיינו אפילו שהם עוד עתה עבריינים?

דבר זה שמע פעם הרב הגאון רבי פרץ אריאל זצ"ל, הרב ד'מגדאל, מפי מרן ה'חזון איש' זצ"ל, שהוסיף כי ה'חפץ חיים' אמר, שמן הדין היה דווקא לעשות ההיפך, לקחת מקל ולסלק מבית הכנסת את אותם שבאו וממשיכים להיות עבריינים!...

אלא מאי? - הטעים ה'חפץ חיים' במתק לשונו - כל זה שוה אם אפילו רק אחד מן העבריינים ישאר וימשיך להתפלל בכל ימות השנה, ובשבילו כדאי להתפלל עמם גם כאשר הם עדיין כמות שהם!...

שאל אביך ויגדך

ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה. "מעבירין את הרוע שבגזירה"

זהו הדבר שאמרו "ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה", ר"ל אפילו היכא שנגזרה הגזירה כבר, אבל תפילה ותשובה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה, והגזירה תתקיים בלא רוע ומכאובים, רק טוב ובחסד.

חשבון הנפש של רבינו

כן הרגישו בו בזמן שהתגורר ברוסיה בימי המלחמה הראשונה בעיר סנובסק, שבערב יום הכיפורים התייחד בחדר כמה שעות, ושמעו שהוא עושה חשבון מפורט מכל מעשיו, החל מימי נעוריו עד אותו יום, ומביע חרטתו על כל דבר שהוא מוצא אותו ללא הוגן.

פעם בליל יום הכיפורים, בשעה שכל באי בית המדרש כבר הלכו לבתיהם, נשאר ה'חפץ חיים' יושב מהורהר בפינתו מבלי שיבחין בהם. שמעוהו היושבים לצידו עורך חשבון נפש בינו לבין עצמו, מפרט כל מה שעשה במשך השנה שחלפה, כל חודש כל שבוע כל יום, ולאחר מכן כל שעה, והנה חסרה לו שעה אחת של יום מסויים שנבצר ממנו להיזכר מה דבר חשוב פעל בה.

פרץ בבכי: "ישראל מאיר, ישראל מאיר, אויח, מה יהא עליך? במה בילית שעה אחת מחייך? יש קונה עולמו בשעה אחת. רבנו של עולם העניק לך שנת חיים, נתן לך בני חיי ומזוני, מן הסתם יש לך אשראי בידו. הלא עתה שעת החשבון, שעת הפירעון. מי שהוא שומט מקצת מחובותיו, הרי אף הוא 'פושט רגל' ייקרא". והמשיך לבכות

ויאמר ה' סלחתי כדברך

וכדאיתא בתנא דבי אליהו, שבשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שהיה כותב "ארך אפיים", אמר לו: תינח לצדיקים, לרשעים למה? - אמר לו: חייך שתצטרך לכך. ובשעה שיצא הקצף מלפני ה' על מעשה מרגלים, התפלל משה לפני ה' ואמר "ועתה יגדל נא כח ה' כאשר דיברת לאמר ה' ארך אפיים וגו' [היינו שביקש שיהיה ארך אפים לשניהם כאשר דיבר ה']. מה כתיב אחריו, - "ויאמר ה' סלחתי", אבל "כדברך" הוא [הכוונה שהשיבו, שאף שעתה אני סולח, אבל יהיה כדברך].

מכאן אמרו, כל המכיר בדברי תורה ועובר עליהן הרי זה רשע גמור. עד כאן דברי התנודב"א. [דהיינו שנעשתה הכרעה בין דברי ה' לדברי משה, שעל עבירות שאין מכיר האדם כל כך, יהיה ארך אפים אף לרשעים]

מעמד נורא שקרה במוצאי יום הכיפורים דשנת תש"ע בביתו של מרן פוסק הדור הגר"ש אלישיב ז"ע

לאחר ארבעים דקות נשמע רחש מכיון מיטתו. התקרבותי לחדר לראות מה קורה, והנה אני רואה את רבנו קם ממיתתו.

שאלתי: "וואס איז געשעהן?" ("מה קרה?")
התשובה הייתה: אני רואה שאיני מצליח להירדם, אולי אלמד מעט. התיישב רבנו על מקומו והחל ללמוד. לפתע קיבל כוחות חדשים והחל ללמוד בהתלהבות כילד צעיר שכוחו במתניי.

בניתיים התקשרו בני המשפחה המודאגים לברר מה שלום הסבא הגדול. סיפרתי לכולם שאיני יודע מה עושים במצב כזה.

הזהירוני כולם ואמרו שאני חייב לגשת לסבא ולומר לו שזו סכנת נפשות ממש לנהוג כך אחרי צום ובגיל מופלג כזה.

אמרתי להם: נכון הדבר, אבל אין לי ההעזה לגשת אליו ולהפסיק את לימודו. אחכה שירים את עיניו ויסתכל החוצה, ואז אגש אליו ואבקש ממנו לחזור למיטה.

לא יאומן כי יסופר!

חיכיתי שש שעות (!!!) להזדמנות הזאת, לגשת אליו ולנסות לשכנעו לשוב למיטתו, אך ההזדמנות לא הגיעה! רבנו למד בשיא ההתלהבות בשמחה ובחיוניות, בעמל וביגיעה, כמו לא היה קרוב לגיל מאה וכמו לא היה שרוי בצום ובאפיסת כוח.

רק לאחר שש שעות, בשעה 3:00 בלילה, העזתי פני, ניגשתי לסבא ושאלתי אותו: אולי אכין לסבא כוס קפה?

תשובת רבנו הדהימה אותי כליל: "איך פארשטיי ניט, פריער האט מען גיענדיקט די פליישיגע סעודה" ("איני מבין, הלא מקודם סיימנו לאכול את הסעודה הבשרית"). נשימתי נעצרה מהשתוממות. כל כך שקוע רבנו בלימודו בהתלהבות, עד שלא חש שעברו עליו שש שעות שלמות מאז התיישב ללמוד.

אמרתי לו: הלא כבר עברו שש שעות. הציץ רבנו בשעונו וראה שאכן השעה היא כבר 3:00 בלילה והרשה להכין כוס קפה.

הפצרתי בו שלכל הפחות עתה יחזור למיטה לנוח מעט, לאחר שלא ישן מתחילת הלילה וכבר למד שש שעות ברציפות ברם, רבנו אמר: אני מצוי כאן באמצע העניין ואיני יכול להפסיק.

שוב שקע בתלמודו לשלוש שעות נוספות, עד שהגיע זמן התפילה.

כדי לצאת ידי חובת ברכת התורה, היו צריכים להעלות בחור שיוציאו בברכת התורה.

תשע שעות לימוד רצופות לאחר צום בגיל מופלג כזה! נורא נוראות!

ועדיין הסיפור לא הסתיים כאן. תפילת שחרית הסתיימה, וחזרתי לביתי מלא וגדוש נקיפות מצפון. חששתי לבריאות רבנו שעניי כל ישראל נשואות אליו, שמא לא עשיתי תפקידי נאמנה ולא שמרתי עליו כהוגן ולא הפצרתי בו מספיק שיחזור לישון ולנוח מעט. לאחר מספר שעות התקשרתי לבית רבנו כדי לברר אם לכל הפחות עכשיו הרשה רבנו לעצמו לתת תנומה לעפעפיו.

מה הופתעתי לשמוע שרבנו יושב זה זמן רכון על הגמרא ולומד כהרגלו ומקיים את סדר יומו כמו לא קרה מאומה וכאילו לא היה ער כל הלילה שלפניו. עד כאן תיאורו של הנכד.

למחרת היום ותהום כל הארץ. דבר המעשה המופלא עשה לו כנפיים, ולא היה מי שלא שח אודותיו.

נרעש נכנסתי לבית רבנו וכשראיתי שהעת עידן חדותא שאלתי בפליאה: רעבע, אגענצע נאכט? (כל הלילה?) הרי הרעבע העיד על עצמו שלא דילג מעולם על שינת לילה, וואס איז געשעהן? (מה קרה?).

רבנו הניף ידו בתנועת ביטול: "איך האב נישט געקענט איינשלאפן, האב איך געלערנט! (לא יכולתי להרדם, אז למדתי!)"

(גדולה שמושה)

נצטט את תיאור נכד רבינו, שהיה עד ראייה למעמד הגדול כלשונו:

כדי להבין מה קרה באותו לילה מופלא, יש להקדים ולתאר איך היה נראה לילה רגיל בחדר רבינו בשנות הזיקנה המופלגות.

הייתה תורנות של נכדים לשהות עם הסבא הגדול בלילות, כדי לסייע בידו ולשרתו בכל צרכיו. אנו מגיעים בשעה 10:00 בלילה ופוגשים את הסבא הגדול מותש כליל. קשה לתאר את חולשתו הגדולה ואת אפילות כוחותיו לעת זקנתו המופלגת. בקושי לנשום היה לו כוח. מרוב חולשתו, נרדם באמצע אכילתו.

לשנות ממצב ישיבה למצב עמידה, היה מאמץ עצום בעבורו, אולם חזקה עלינו פקודת הרופאים שיש להשתדל שיעשה רבנו הכל לבדו!

לא היינו מסוגלים לראותו קם ממקומו מרוב רחמנות. רבנו ניסה פעם אחת ולא הצליח... לאחר זמן קצר ניסה פעם נוספת ושוב לא הצליח... לבסוף כשראינו שהדבר אינו בגדר אפשר, היינו באים לסייעו...

המעבר ממצב עמידה למצב שכיבה על המיטה היה מבצע שלם! ואילו להעביר את רבנו ממצב שכיבה למצב ישיבה הצריך מאמץ כפול ומכופל... הגיע מצב שהפסקנו להביא נכדים צעירים, מחשש שיפלו יחד עמו.

לפני השינה לקח רבנו כמויות גדולות של כדורים נגד כאבי ראש שמהם סבל. כל גופו היה מיוסר, ואין אבר אחד שלא היה מלופף במכאובים, שלא לדבר על המצב הנורא ברגליו שהיו מגובסות דרך קבע, שבקושי הצליח לעמוד עליהן.

לאחר כל המאמץ הקשה של העברתו למיטה כדי לישון, הצליח רבנו לישון שעה בלבד ומיד לאחריה התעורר והצמיד עיניו אל השעון ושאל אותנו מה שעה, מחשש שזמן ה"סדר" הקבוע של הלימוד לפנות בוקר כבר הגיע.

לאחר שהנחנו את דעתו שמתחילת שנתו עברה רק שעה או שעה וחצי, בקושי הצליח לחזור לשנתו. לאחר שעה שוב התעורר ובירר אם כבר הגיע זמן ה"סדר".

גם לאחר שקם ל"סדר" לימודו הקבוע לפנות בוקר, לא היה רבנו מדפדף באיזה ספר ולא עיין באיזה ספר שו"ת, גם לא לומד מעט חומש, אלא התחיל ללמוד בעיון.

לפתע הפך רבנו להיות אדם אחר לגמרי. כלל וכלל לא אותו אדם שראינו כאן לפני זמן מועט. בזמן ה"סדר" נראה רבנו כאברך צעיר בשיא כוחו ותפארתו. צלל לתוך הגמרא ולומד בקול עם עצמו כמו היה לומד עם חברותא בעומק העיון.

וכשהגיע רבנו לגיל מאה והחלו הבעיות בראיתו כדי ללמוד, הצמיד רבנו את עיניו לתוך הגמרא ממש, וכך בתנוחה כזאת היה יושב שעות על גבי שעות ועמל בתורה בכל כוחו.

בתקופות מסוימות, גם כשהצמיד את עיניו אל הגמרא לא הצליח רבנו לראות את האותיות, ואז לא היינו מסוגלים לראות את המחזה מרוב רחמנות. רבינו חיפש את המילים, הצמיד עוד יותר את העיניים וניסה לקלוט עוד משהו, עוד מילה מתוך הגמרא, וכך יגע ועמל עד קצה היכולת האנושית. הלילות, מה שראינו בעינינו, קודש ללימוד בעיון ובתכלית ההבנה. פעם ראהו אחד הנכדים עמל ויגע על קטע אחד ב"בעל המאור" לילה שלם מבלי להמשיך עד שהבין את דבריו בתכלית. עתה נתאר אותו מוצאי יום כיפור נורא של שנת תש"ע, כשרבינו בן תשעים ותשע שנים וחצי.

ביום כיפור עצמו היה פחד גדול על בריאותו, הסוכר עלה וירד חליפות, בבית היה "אח" צמוד שבדק כל הזמן את המצב. במשך כל היום שכב במיטתו, מחובר לעירוי נוזלים, כולו מלא שמחה על שהצליח לצום גם ביום כיפורים הזה.

במוצאי יום כיפור לא היה מאושר ממנו עלי אדמות על כך שעבר בשלום את היום הקדוש מבלי לאכול.

נכנסנו לביתו ואמרנו לו: "ויום טוב היה עושה בצאתו מבית קדשי הקדשים בלי פגע". ורבנו עונה לעומתנו: "אין הכי נמי מען דארף א יום טוב" ("אין הכי נמי, צריך לעשות יום טוב").

לאחר שסיים את הסעודה הבשרית של מוצאי יום הכיפורים, הלך רבנו לנוח במיטתו. סבורים היינו שלאחר צום מתיש כזה ועוד בגיל כזה הוא ינוח כל צרכו.

המשגיח הגאון הצדיק רבי שלמה וולבה זי"ע

(שיחה שנמסרה במוצאי יום כיפור)

השלב המסוכן ביותר בטיסת חלל הוא החזרה לתוך האטמוספירה: אם החללית אינה נכנסת לתוכה בזוית מדויקת היא עלולה להשרף מעצמת השפשוף באויר.

מעין זה: השלב המסוכן ביותר ביוה"כ הוא - החזרה לתוך מסלול החיים. הרי כל אחד התרומם כפי כחו ביום הקדוש, התקרב לרוחניות ועורר מחשבות והרגשות עדינות, הרבה יותר עילאיות מאשר חושבים ומרגישים במשך כל השנה, אך יוה"כ אינו יום לעצמו: תכליתו ועבודתו הוא שנקח אתנו מאורו לתוך כל השנה, חיזוק בעבודה, עלי' לסוג-עבודה יותר נעלה, עזיבת חטאים. והנה במוצאי יוה"כ, כשאנו חוזרים שוב לתוך ה"אטמוספירה" של ימות-חול - עלול ח"ו כל יוה"כ "להשרף" מהשפשוף החזק של האוירה החילונית. עבודה גדולה היא, שנדע להכנס "בזוית הנכונה" לתוך האטמוספירה...

הוא אשר מצינו שהחסידיים הראשונים היו ממתנים שעה לפני התפלה ושעה אחרי התפלה; שהתכוונו שעה לתפלה אנו מבינים עוד, אבל מה עשו שעה אחר התפלה, עד שנכנסו לחיי היום? ומהו הטעם של "אך צדיקים יודו לשמך, ישבו ישרים את פניך"? אלא החסידיים הראשונים ידעו מהסכנה של ה"חזרה אל האטמוספירה", וידעו מהי "הזוית הנכונה" של החזרה לתוכה - ישבו שעה אחת והתבוננו והתכוונו לחיי יום-יום.

כן הוא בשבת: ממצות "זכור" הוא הקידוש בליל ש"ק וההבדלה במוצש"ק. גם משבת קדש צריך לדעת באיזו "זוית" לחזור לתוך ה"אטמוספירה"! ויסד הסבא קדישא דקלם זצלה"ה כלל גדול בעבודה, כי באותה מדה שהתעלו לקראת מדרגה, באותה מדה של מאמץ צריכים לרדת מההתעלות לתוך מסלול החיים הרגילים.

"שלחו מהם איזהו בן עוה"ב - שייף עייל שייף נפיק, גרס באורייתא תדירא" וכו' (סנהדרין פח:). "שייף עייל" - הוא ההולך להגיד חידושי תורה, והולך בהכנעה גדולה כיאות לאדם גדול. והנה "שייף נפיק" הוא כשגמר להגיד את החידוש יוצא באותה הכנעה כמו שבא, וזה הרבה יותר קשה, כי הרגיש בדברים גדולים שאמר, והרגיש התפעלות השומעים, ובכ"ז גם עתה יוצא בהכנעה ואינו מחזיק טובה לעצמו. וזה ברור, שאם יהי' "שייף עייל" ולא "שייף נפיק" עדיין עלולה תורתו ח"ו להשרף בחזרתו ל"אטמוספירה" של "מדות" וזוהי עבודה גדולה להשמר מזה.

מה רבה עבודת מוצאי יוה"כ! ומה נואלו העוזבים הישיבה תיכף, "כתינוק הבורח מבית הספר", וח"ו עלול יוה"כ שלהם לעלות באש החיכוך עם "האטמוספירה"!

כל ההצלחה במשך השנה ברוחניות תלוי' בזה שנצליח להמשיך את יוה"כ לתוך כל השנה בבחינות מסוימות. הרי רבותינו ע"ה קבעו באמת כל חודש "יום כפור קטן", זכר ליום כפור גדול. הסבא ק' מקלם קבע לתלמידיו קבלה מיוחדת לעשות מעשה מסוים או לקבוע קביעות מסוימת על-דעת המשך יו"כ כלומר לכוון תמיד בעשיית אותו מעשה או בלמוד אותו סדר שזה יהי' על דעת קבלת יוה"כ.

נהירנא שפעם נסעתי מבית חיינו ישיבת מיר ביום אחרי יוה"כ הביתה, וחזרתי קרוב לחנוכה, וכאשר נכנסתי לאולם הישיבה הי' מרחף באויר המצב של הימים הנוראים. כי איך באמת הולכים ימים כאלה לאיבוד ואובדים בתהום הנשי' תיכף אחרי ה"תקיעה הגדולה"!

הבה נתחזקה לקיים "ישבו ישרים את פניך" ולא ניתן למה שהשגנו כל אחד ביום הקדוש - שיאבד ח"ו בהתנקשות עם ימות החול! וישיבת כל אחד עצות בנפשו כיצד להחיות לעצמו בחינת יום-כפור למשך כל השנה, ותהי' בזה הצלחה גדולה בע"ה.

נפשו גחלים תלהט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל

גליון 113 וילך יוה"כ תשע"ו

לתרומות והנצחות, הוספת מנויים, הצעות והערות יש לפנות בטלפון: 0527697944 או בדוא"ל shneiderav1@gmail.com

דבר המערכת

מרגניטא טבא מוגשת בזה לפני ציבור הקוראים הנכבד. רבינו זצ"ל צמצם במאמרו זה את כל הסוגיות העמוקות של היום הקדוש לקו מעשי ממש [חלק מהדברים הובאו כבר בגלויות הקודמים אך כאן באו בתוספת מרובה ודבר בעתו מה טוב]. המתבונן בדברים לאור המאמרים הקודמים שהבאנו במסגרת זאת יראה זאת בחוש.

שמענו שבאחת הישיבות הקטנות המפורסמות לא נחה דעתו של המשגיח עד שצילם את המאמר לכל בחור כדי שיוכלו להכנס ליום הקדוש מוכנים. נדגיש שהמאמר נכתב ע"י נאמן ביתו הר"ר יוסף חיים אוחיון זצ"ל שהתמסר לרבינו ביותר והיה ידוע מאוד בדקדוק בשמועות רבינו ואף רבינו סמך ידו עליו לגמרי [המאמר לקוח מתוך הספר החדש חיי יוסף].

אחרי ההודאה על העבר נבקש על העתיד להמשיך להעביר את דברי תורתו של רבינו זצ"ל בצורה מדויקת ובכך להרבות דעת בקרב מבקשי ה' וכן להודות לכל אחד ואחד שזוכה להשתתף בזכוי הרבים של הפצת תורת רבינו בהדפסה ובמייל.

נאחל לכל ציבור הקוראים ולכל בית ישראל גמור חתימה טובה שתהא השנה הבאה עלינו לטובה שנת עליה וצמיחה רוחנית, שנת גאולה וישועה לכלל ישראל.

המערכת

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא שי"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך.

נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

כן הוא ג"כ בעבודת התשובה והם הדברים. [יש והטיפול הוא באופן פרטי בכל חטא וחטא להכנס לשורשו ולהפקיעו ולנקותו לגמרי, ומאידך יש] שבנין הגישה בזה הוא דווקא על הדרך הב' שע"י שינוי השקפת החיים משתנה כל רמת החיים לגובה אחר לגמרי, ואז גם אם עדיין לא טיפל בפרטות המעשים אבל הרי הוא כבר חי ברקע כזה שכבר לא יעשה מה שעשה קודם. דבר זה נקרא שינוי האדם ושאותו שעבר את העבירה אינו אותו אחד. ובזה יפה כח דרך זו שיש כאן השתלטות כללית על כל מהלך החיים, משא"כ אילו אינו מטפל אלא רק בפרט אחד להשרישו. (ונרחיב הדברים באופן מעשי ממש).

מודים אנחנו לך

במערכת החיים ישנם דברים קטנים אשר דרך בנ"א לדרוס אותם, אך למעשה הינם בבחינת 'עלית על כולנה' בחשיבותם. וזה מחמת אשר בכוחם לשנות את כל מהות האדם מן הקצה אל הקצה. דוגמא לדבר האדם מסתובב בעולם עם הרגשה פשוטה של "חזקת חיים" שאע"פ שעניינו הרואות שכל יום יש מתים רח"ל, אך האדם חושב שאין זה נוגע אליו, ובפרט בשנים הצעירות יותר, שחושב, אשר אין זה דרך העולם וכו' ו"חברת המתים" זה חבורה סגורה לעצמה שאין ה"חיים" קשורים לה. וכן על זה הדרך מחשבות של הבל שהאדם ממש חי אותם ומבלי משים חייו

מאמר הדרכה מעשית לעבודה

התשובה

הדיבורים כעת יהיו לבנות מבט הגישה הפרקטית לעבודת כל המ' ימים הללו (מן ר"ח אלול ועד מוצאי יו"כ) בכדי לתת ידיעה והדרכה היאך לנצל זמן נעלה זה באופן היותר טוב (מבלי להיכנס לדמיונות).

פתחו לי פתח כפתחו של מחט

נביא תחילה את אימרת חז"ל (שהש"ר ה) "פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם כפתחו של אולם שעגלות וקרוניות יכולין לעבור בו". מבואר שבפעולה זו שהאדם פותח אפילו כחודו של מחט זו סיבה להמשכת סייעתא דשמיא כזו נוראה אשר היא שלא לפי המידה כלל ואין לנו אפשרות אפילו לאמוד זאת.

נכנס לברר ענין זה, כי באימרה זו נמצא פתח-הגישה לכל מהלך הימים הנוראים (ולענין מהלך התשובה בכל עת).

אופן קביעת הקבלות

הנה המתבונן בפנקס הקבלות של הסבא מקלם זצ"ל יראה ענין הטעון בירור, כי במחשבה ראשונית היינו אומרים שעיקר קוטב עבודת התשובה היא טיפול בחטאים פרט אחר פרט וכפי המפורט בכל הוידוי הארוך (בה"אשמנו" וה"על חטא") וכך, בסדר הזה, חרטה וכו' כלפי כל דבר ודבר. ונדמה, שבלי זה א"א לגשת לזכות ביו"כ. אבל רואים שכמעט שלא דיבר מזה כלום (חוץ מ"תמהון לבב" לא דיבר על שום חטא מהרשימה) והעמיד את עיקר ריכוז כוחות הנפש בעבודת התשובה בכל מיני קבלות קטנות שלכאורה בשטחיות נדמה שהם שוליים לגמרי בסוגית התשובה. אך באמת שיש כאן גישה נפלאה עפ"י הבנה עמוקה מאוד בכוחות ונבכי הנפש, ובעצם, עיקר השיטה ייסדה ר' ישראל סלנטער זצ"ל והסבא ז"ל פיתח אותה לפי רוחב בינתו. הנוני יגשים לברר את הענין.

כתב הרמב"ם פ"ב מהל' תשובה, מדרכי התשובה כו' ומשנה שמו כלומר אני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים. והדבר טעון בירור היאך זה מתחייב מצד עקרי התשובה. ומה משמעות הדבר, וכי ע"י מחשבה זו כבר יתנתק מן החטא הלא זה שקר לכאורה שיודע הוא בעצמו שהוא כן עבר על החטא?

ביאור הדברים הוא על פי מה שידוע בדרכי הרפואה. מי שהוא חולה בכמה חלאים רח"ל, קיימות ב' גישות איך לרפאות אותו. האחת פשוטה, לגשת ולטפל בכל חולי וחולי ולתת לו את התרופה המיוחדת לו וכך לסלק חולי אחרי חולי. השנית, היא לתת תרופה כללית וחזקה, שגם אם אינה מטפלת באופן מרוכז ופרטי בכל חולי, אך עכ"פ בכוחה הוא לרסן את כל המצב ולהוציא את החולה מכלל סכנה, וממילא יהיה בר סיכוי להתגבר על הכל ולצאת מאפילה לאורה.

ממש מבוססים ע"ז, אמנם מבט זה הרי קובר את האדם ממש, שחי בהרגשה של בעלות ומוחזקות על חייו וממילא אינו זקוק לא ל"רפאינו" ולא ל"ברך עלינו" (אולי ל"אתה חונן") כי הלא הוא מוחזק ומסודר. ובאמת אילו היה האדם משריש מעצמו כל גישה זו הרי בודאי כל חייו היו משתנים מן הקצה אל הקצה.

והנה אופן העבודה בזה הוא דווקא ע"י דבר שנראה קטן מאוד, ולדוגמא אם יקבל על עצמו להתבונן בריכח ומתינות כ"פ בברכת מודים הרי שזה פותח חיים חדשים לגמרי. דבר ראשון, צורינו וכו' אני לא בעלים על החיים שלי! שנית, מי הוא הבעלים? "חיינו המסורים בידך"! וככל שיתבונן אז יקבע בנפשו שהוא ברשותו ית' וממילא זה כבר מחייב להתחשב עם מי שאתה נמצא ברשותו. וכן הלאה ועל נשמותינו הפקודות לך. [הנה לא נקטנו אלא דוגמא לדבר כ"כ יסודי אשר רב כוחו להפוך כל צורת החיים. אמנם על כ"א לקחת נקודה לפי הרגשת ליבו מה שיעשה אצלו את המהפיכה] ובאמת שדבר זה הוא נפק"מ מהותית ויסודית בכל החיים כי הלא נקודה זו היא סיבת כל הנפילות. שהאדם חי בתוך ציורים שבונה במה לעצמו וחי באופן כאילו אינו זקוק להקב"ה וממילא הפתח פתוח לחטא כבר. משא"כ כשחי בבהירות ובידיעה ברורה שאין חייו שייכים לו אלא הוא נמצא ברשות מי שהוא בעלים עליו, אז ממילא חושב על כל צעד איך להתאים חייו לרצון בעליו. ואז גם אם רואה שחייו ממשיכים על אף שחטא לו אין זה אלא מסיבה אחת בלבד "ועל ניסיון שבכל יום עמנו!" (אדם הולך ברחוב מהכא להתם ועולם כהרגלו נוהג אך מאוד יתכן והיה עליו קטרוג נורא והיה צריך להסתלק רח"ל ומ"מ נהג עימו הקב"ה בדרך נס ופדאדו, וזה בכל יום ממש! וכן הלאה "ועל נפלאותיך וטובותיך" וכו').

והרי לנו שבהתבוננות פשוטה ועקבית זה משנה את כל המבט על החיים וממילא האדם הזה חי חיים אחרים לגמרי!

ומעתה מבואר, שזו כוונת זהו הרמב"ם שאינו אותו שחטא, כי היום הרי הוא חי חיים כאלה שלא שייך שם החטא. זוהי גם ההבנה במ"ש במדרש (עי' מדרש שוחר טוב תהלים קב) שמי אשר עובר את הר"ה וי"כ ע"י תשובה זהו תחיית המתים ממש! והם הם הדברים. אמנם פעמים שאי"ז מורגש בחוש (כי לא היה כאן טיפול בהפרטים) אבל עכ"פ היה כאן שינוי קו החיים וממילא הרי זה אדם אחר.

ובאמת שזהו הקו המוביל בכל צורת הקבלות בפנקס שם, ככוונה בברכה ראשונה של שמו"ע - שהרי אינה אלא פרט אחד בתוך כל מאות ההלכות בשו"ע - אבל האמת שריכח בזה, בכוחו לשנות את האדם ואת כל הילוך החיים. והיינו פרישה כללית מכללות החיים הקודמים. זהו מה שיסדר ר' ישראל.

בר סמכא

אלא שיש בזה תנאי והוא מה שהיו מכנים בקלם "בר סמכא" שתהיה הקבלה באופן של בר קיימא ודלא כדרך העולם שמחזיק איזה זמן והלואי חודש. והיינו כי בהיות המדובר הוא על דבר שאמנם קטן אבל בכוחו לשנות את הכל, א"כ אילולי "מעמיד" הרי שיחזור לקדמותו ואין כאן שינוי. כי באמת דברים קטנים

שמובילים את האדם לאוירה אחרת אכן זהו מעמיד וסיבה להמשך מצב השינוי וקיומו.

זו ההבנה בציור שציירו לנו חז"ל באימרתם הנ"ל "פתחו לי פתח כ'חודו של מחט' וכו'" פתח היינו בדבר שהוא סיבה לשינוי הכל וכמחט בדווקא שיהיה כמחט הזו העשויה ברזל וממילא על אף קטנות החוד אבל הרי היא בר קיימא!

עשו תשובה נחתמים לחיים

כתב הרמב"ם הל' תשובה ענין ג' ספרים וכו' בינוניים תלויים ועומדים וכו' עשו תשובה נחתמים לחיים וכו', ונקט בזה כגירסת הירושלמי וכן הוא בר"ח ודלא כהבבלי. ויל"ע בדבר למה יחד דווקא מצות התשובה כדי שיזכה הבינוני שכן לכאורה מספיק בכל מצוה שהיא כדי להכריע את הכף לצד זכות שהרי זה כל עניינו של הבינוני שהוא שוה בשוה וכפשוט גירסת הבבלי.

אך ביאור הדבר כי באמת זה שהבינוני הוא מחצה על מחצה אין זו סיבה לעכב דינו כי גם על מצב כזה שייך הגדרה והריצת דין מצד הדין של ר"ה ומצד מידת הדין היה ליגמור את דינו בר"ה. רק המדובר הוא להאריך אפו שמא יצא מתורת בינוני ולא מצד כמות המצוות אלא שינוי מהות. וזהו רק ע"י תשובה שעניינה הוא היות איש אחר וככל שנתבאר. ובאמת הוא שהדברים כבר יצאו מפורש מפי המאירי ז"ל בחיבור התשובה שלו (עמוד 247) שצדיקים רשעים ובינוניים אין המדובר כאן במעשיהם מצד משקל העוונות והמצוות, אלא היינו מצד הטיפוס והאופי שלו. צדיק, הוא מי שמכיר חובתו בעולמו ומייקר זמנו ועובד ה' ונקרא צדיק גמור (הגם ששייך אצלו מכשול). רשע גמור, הוא ההיפוך, טיפוס הפקר והגם שמקיים מצוות אך הכל הוא בהפקרות וממילא שגם עובר עבירות. ואילו בינוני, הוא טיפוס שקופץ על ב' הצדדים, שמחד יש לו רצונות טובים אבל הוא גם קופץ לצד הב' כשהיצר סוער עליו, ונתנו לו י' ימים כדי להראות שיכול להשתנות לטובה! ואין המדובר כאן להוסיף עוד זכות. ואז, אם יעבור את היו"כ כהוגן סימן שאכן רוצה ויכול להשתנות, וזו סיבה להתחם לחיים. וזהו ע"י כח התשובה דווקא שענינה (כנ"ל) להכנס למהלך של שינוי מהותי, לצאת מגדר בינוני.

זהו קו ההסתכלות המעשית במהלך הימים הללו, להסתכל באופן מעשי ולחפש נקודה שהאדם מכיר בעצמו שאם יתרכז בה תתהפך כל השקפתו לטובה. ואז, עליו לרכז ולהניח את כל כוחותיו בה. וממילא זה פשוט, שאדם שמשתנה לטובה, הנה מלבד מה שזה עצמו כבר יוצר אצלו במידה מסויימת פרישה מחטאיו שהיה מורגל בהם קודם לכן, הרי זה עושה אצלו מהפך שפותח אצלו מה שהיה סתום קודם לכן. ומה שקודם היה טמטום וסתימות שמנעו ממנו להתוודות כעת זה כבר פתוח ובנקל יכול להתוודות ולהרגיש חרטה וכו' (הלב כבר פתוח). ואכן התוצאות ממהלך כזה המה נוראות! גם כשהעיסוק הוא בדברים קטנים.

ונהי בעינינו כחגבים

נצעד לנקודה מעשית נוספת במערכת התשובה. הנה קיים חולי אצל האדם [ומצוי מאוד התגברותה בימים הללו בפרט], והוא שבדרך כלל מודד את ערך עצמו לפי מערכת המושגים המצומצמים שלו. וממילא כל שיקולי החיים כמעט נקבעים עפ"י. ואליבא דאמת אין האדם יודע למדוד במבט של אמת את היות חייו,

עליות, ירידות, נסיונות, ומודד את הכל לפי שכלו הקטן. נדוגמא לדבר. דרך בנ"א למדוד את עצמם יחסית לסובבים ועפי"ז לקבוע הצלחותיו ומחדליו. ובאופן, שאילו היה לבד היה מודד אחרת ומכיר יותר את מעלותיו והצלחותיו. וכגון אברך יושב משך יום שלם ומנסה לייגע עצמו בהבנת הסוגיא אך משום מה לא הולך, ויושב ומנסה עוד ועוד ועדיין הכל סתום, ובסוף היום יוצא מתוך הרגשה, נו היום לא הלך כלום, מה יצא מכל עמלי, שום דבר לא ברור הלזו הצלחה תקרא. הנה הסובבים, הם הצליחו, חידשו, בנו, בררו ויצא להם הכל מחזור. אבל אצלי שום דבר. אבל נתבונן נא בזה מה היא האמת? איך בשמים מתייחסים ליום כזה? ומה המשקל האמיתי כאדם יחידי מבלי למדוד לפי היחסיות לאחרים? כמה עמל, כמה יגיעה, וטוב א' בצער **ממאה!** שלא בצער, כמה עליה וכמה מדריגה. ואדרבה היום הזה הרי הוא מוצלח מכל יום רגיל! והוא סיבה לרקוד משמחה. ההסתכלות צריכה להיות על עצמו בגדר יחידי וגם אם נמצא בסביבה של מאה אחרים שאצלם היה מהלך שונה לא נשתנה ערכו כי הוא זה! וזהו הנברא האדם יחידי ועפי"ז צריכה להיות הסתכלותו. וכאן הטעות שהמדידות שלנו הם בכלי מדידה לא נכונים].

בפרשת המרגלים, בעת שובם מהריגול ורצו אז לשבור רוחם של הציבור, כתיב שם "ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם" (במדבר יד, לג) והתימה כאן ברורה. אך ביאור הדבר, שכל מה ש"היינו בעיניהם כחגבים" זה כתוצאה מה"ונהי בעינינו" - של עצמינו - "כחגבים". וזו היתה עיקר הטעות, באופן המדידה. שנשיא בישראל יהיה חגב? רק בגלל שהשני מלא בעוד כמה מאות קילו בשר ממנו? הלא אין כאן משקל של השוואה בכלל! זוהי מדידה של חוש גשמי גרידא, ולא זה המבט האמיתי, אלא ההסתכלות האמיתית שדרכו הכל צריך להשתקף הוא "טוב ארך אפיים מלוכד עיר" (כבישת כעס פעם אחת היא גבורה מאה פעמים יותר מגיבור אחד שכובש עיר שלימה!) כי במבט של רוחניות אז זה כבר סוג של מדידה אחרת לגמרי. ואכן **על כל בן תורה להחדיר בעצמו, שמה שנראה מצד השיקול החיצוני אין זה קובע כלום.** והמדידה היחידה, היא רק כמה השתדל בהשלמת רצון קונו בהתפקיד שיעד לו כאן בעולמו, ואדרבה אם הולך בקושי ה"ז הצלחה גדולה ואילו השיג בנקל ה"ז הצלחה פחותה יותר. עלינו להסתכל בעינים פתוחות עם מבט אמיתי.

מעלת כל עבודה קטנה בדורנו

היה מעשה ממהרח"ו ז"ל כשבא אצל האריז"ל, דהאריז"ל היה בן ל"ו כשהכירו מהרח"ו ז"ל שהיה בן כ"ה לערך, ובדור ההוא בצפת היה מרכז כל חכמי ישראל ממש, ומהרח"ו ז"ל היה תלמיד הרמ"ק ז"ל ולא הלך להאריז"ל עד שהיה איזה מעשה שם שהתחיל ללמוד אצלו, והאריז"ל נתן לו שרשי כל חכמתו, ושאר תלמידים מבוגרים הרבה ממנו בקשו ממהרח"ו ז"ל שיכניסם ג"כ והאריז"ל לא הסכים, פ"א אמר מהרח"ו ז"ל איזה פנים יש שאני צעיר והם מבוגרים הרבה ומלאו כרסם בש"ס ופסוקים, שקטנם עבה ממתני ורק אני מקבל, אמר האריז"ל דשרש הנשמות א"א לדעת דהוא נמדד לפי גדלות הפנימי ולא לפי המעשים, ואמר

למהרח"ו ז"ל אם היית בזמן רבי עקיבא היית ג"כ גדול מאד, אך ירידת הדורות מונע ממך, אך עכ"פ מעשיך מתאימים לגדלות הפנימי שלך, והשאר אין להם אותו פנימיות. והיינו שמראית מעשה אפי' גדול אי אפשר לקבוע דרגת העושה, ולפעמים אפי' מעשה קטן יכול להיות גדול לפי ההסתרה שיש בדור, לפום גמלא שחנא, ובלי כל זה יכול היה להוציא ממעשיו הרבה יותר.

ומעתה עלינו לדעת שאם כך בדורם (אשר בשבילנו ה"ה גן עדן ממש!) א"כ בדורינו אנו, אשר הם לא יכלו להעלות על דעתם כלל ואפי' בדרך חלום שיתדרדר לכוזה מצב, עאכ"כ ביתר שאת, שאם על אף כל הטיטוש וההסתר והקושיים והנפילות ממשיך ומתאמץ אז מעלת הפירות מי ישורנו. ובמבט שטחי נדמה לאדם שהוא מוציא פירות מקרקע זיבורית, אך האמת היא שהמה מעידית שבעידית! ובאמת כל נקודה שהאדם מקבל על עצמו באופן שמשנה אותו לטוב, מי יודע איזה משקל יש לזה ובפרט כשמגיעים לימי הדין.

בדורינו, גם כדי לקנות דבר קטן נצרכת יגיעה גדולה. אין זה הולך בהסכמה חד פעמית, אלא נצרכת יגיעה רבה ואז לקנות ניסיון בדבר. וכשנקבע הדבר לקנץ בנפשו אז יוצא מאפילה לאורה.

ימים נפלאים למנוע השתקעות בחטאים

ונסיף בענין זה עוד פרט כי קיימת מחשבה אשר נתאזרח בלב רבים, הנה כל שנה עוברים את הימים הנוראים ואכן נכנסים לאוירה מסוימת ויוצאים במצב טוב, אך לאט לאט מעמיא עמיא ואזלא אותה הרגשת רוממות - ובדרך כלל זה מחמת שלא הניח יסוד ומעמיד כנ"ל - אבל עכ"פ הרושם כן נמשך איזה זמן. וממילא ההרגשה היא של יאוש מראש ומה ענין להשקיע כלל. אבל האמת אינו כן, וכמעשה שהיה עם יהודי פקח אשר לפרנסתו היה מנקה הרחוב ולשאלה מה תועלת במעשיו הרי למחר כל הזוהמא תחזור כמו שהיה היום, ענה בפקחות, "אבל בלי עבודתי היום וכן מחר אז כבר ביום הג' יהיה במצב שכבר א"א לנקות!". וכן בעניינינו, הגם שלבסוף נדמה שלא נשאר הרבה מזה, ובפרט שלא השיג את הנקודה הרצויה, אבל רוח גדול יש כאן שהבוץ לא יתקבץ באופן שכבר א"א להתפטר ממנו רח"ל. וצא וחשוב אילו לא היה לנו חלילה את הימים הנוראים (ואף אם הרגלים כן היו) אשר הם הימים שמכריחים את האדם וכופים את האדם להשתנות, הלא היה המצב שהגריעות היתה מתקבצת עד שבלתי היה אפשר לעשות מאומה. ובאופן, שהמבט צריך להיות אשר הימים הללו הם מן החסדים היותר גדולים שעשה עמנו הקב"ה, וממילא שגם אין מקום להרגשה המוטעית הרווחת גם היא, שהימים הם ימים שכובלים את האדם ולוחצים אותו, אך זה טעות, כי אם ח"ו יתקבץ הרע באדם מי יודע אם יזכה לעזה"ב אבל ע"י הגערה השמימית הזו בימים הנוראים, אז אדרבה ה"ז בבחינת רעמים שבאים לפשט עקמומיות שבלב.

לא להתחמק מלהכיר בחטאיו

נציין בזה עוד נקודה מעשית.

דרך האדם שטבעו הוא לתרוץ ולהצדיק את מעשיו גם את הלא טובים. באופן שלכל מעשה יש לו תירוץ וגם בדברים שאלו דאמת אין לו שום אפשרות לשפוט זאת בצורה אמיתית מחמת נגיעותיו. עלינו לדעת, שזהו מן המעכבים היותר גדולים, כי כל עוד יש לו הצטדקות, בעל תשובה אף פעם הוא לא יהיה, כי על אף שיודע שחטא אבל הרי יש סיבה ותירוץ על כך וממילא אינו מעריך את רמת חומרתו וכו'. וזהו ההרס השני לכל דרכי התשובה כי בהעדר הרגשת אשמה או ממילא אין מקום למעשה תשובה, כי אם לא חטא הרי אינו צריך לעשות תשובה. וזה מטבע האדם הגם שפעמים זה ממש טפשות גמורה, שעל מעשה פלוני אומר איני מוחר כי כבר מצאנוהו אצל פלוני ומעשה אחר אצל אלמוני וכן ע"ז הדרך, אבל זה הרי טפשות כי ריכוז של הכל באדם אחד בודאי שזה מוחר (וכאימרת העולם ש"תירוץ" מתקבל חד פעמי אבל לא בקביעות, ואונס תמידי ה"ה כבר מחדל) ובכ"ז אדם חי כך ומשוכנע שהוא בסדר גמור. ובאמת העצה בזה הוא להכיר את האמת שרח"ל חטאנו, וממילא או מסוגלים לידיו שכל עניינו הוא ההכרה שהאדם חייב, כהודאת בעל דין שעניינה שמחייב את עצמו. וזהו "יודיו" מלשון "הודאה". וזה הפירוש "חטאתי" והריני מכיר שמגיע לי כך וכך. וממילא כאשר מגיעים להכרה שמחויבים או כבר קל יותר לקבל את העונש, וכילד שיודע שמגיע לו העונש הרי הוא מקבל זאת בקלות יותר ובלי תרעומת ומשא"כ אם חושב שלא מגיע לו יהי בעל מחלוקת ממש על אביו.

וזה צריך לדעת כי ההצטדקות ומה שהאדם מתרוץ את עצמו זהו מן המפריעים הכי חזקים המונעים את כל היום כיפור [א.ה. עיין במסגרת עומק הענין].

אין שום רודף לאדם רק החטא

נקודה נוספת שצריך האדם לקבוע השקפה ברורה! אשר אין שום דבר בבריאה שרודף את האדם להרע לו אלא רק חטא! הנהגת האדם היא רק שכר ועונש על כל רגע ורגע ועל כל מצב ומצב וכאשר הרחיב בזה הרמב"ן סוף בא, וכאימרת הגמ' בר"ה לרגעים תבחננו. וממילא אין שום כח בעולם שמרע לו אלא רק החטא.

ומה שנראה בחוש שיש מישהו שעושה לו רע אין זה אלא רק משום שמגלגלין חובה ע"י חייב, אבל בפועל, זהו אך ורק החטא! כן היא המציאות. וממילא כשהאדם נכנס למבט זה או באופן טבעי ירגיש מצב של הכרח ליפרד מן החטא. כי בהרגשה שיכול להסתדר עם החטא או אין כאן הכרח, ומשא"כ כשמרגיש נרדף או הרי הוא מוכרח להתפטר מזה כי אינו מסוגל לחיות במצב כזה.

ואז, עי"ז מגיעים לרווח גדול, כי בעת שהאדם נמצא במצב של הכרח או מתחדשים אצלו כוחות חדשים שלא היה מודע שהם ביכלתו ומסוגל להם, וכבר המשיל זאת ר' איצלה בעצל מופלג אשר הזריות היא ממנו והלאה, הנה, בעת שיוטל עליו עול חיים או פתאום יהיה זריז ודייקן נפלא. מסביר ר' איצל שאין זה מחמת שהשתנה טבע העצלות שבו אלא רק שנפתח אצלו כוחות חדשים ע"י הרגשת המוכרחות.

וכמאמר אחד מבעלי עבודה מלפני ששה דורות, אשר העולם אומר שכאשר אדם לא יכול לעבור מצב מסויים עליו לרכך גישתו ולהרכין ראשו עד אשר יעבור הגל, אבל אני אומר שכשיכולים לעבור או עוברים, אבל כשלא יכולים או מוכרחים לעבור! והפירוש הוא כנ"ל, שמה שאתה לא יכול זהו לפי הכוחות המורגלים, אמנם אם תהיה לך הרגשת הכרח או יפתחו אצלך כוחות חדשים מבפנים שא"א אחרת ואז אכן תעבור!

ובאמת בכח זה הוא לפתוח כוחות אדירים, וכפי שהיה במלחמה"ע הב' שהיו בנ"א במצבים שאין שייך להתקיים (לשרוד) אפי' זמן מועט ושרדו כך ב' וג' שנים! והיינו כי ע"י הרגשת ההכרח לחיות זה פתח כוחות אחרים לגמרי.

הצענו בזה השקפה כללית על המ' ימים, וכ"א יקח מזה את הנוגע אליו ומספיק גם בפרט אחד, יש כאן פשוט סידור החיים איך להסתדר בימים הללו באופן שיהיה מזה תועלת (זהו בסגנון שכבר אינו נשמע בישיבות היום) השי"ת יעזור שנתעלה מעלה מעלה.

ביאור עמוק ביסוד החרטה [חלק ממאמר בענין חרטה מאמרי חודש השביעי עמ' קכ"ד]

קודם החטא יש לאדם אפשרות לעמוד פב"פ עמו ית'. ובעת החטא נעשית חציצה וכדכתיב עונותיכם מבדילים ביניכם ובין אלקיכם. ומכיון שנעשה כותל הרי כדי לחזור לעמוד עמו ית' פב"פ בגמירות צריך לעבור דרך כותל זה לעבר השני. דרך החזרה היא לעבור דרך החטא עצמו. המועבר דרך החטא נקרא חרטה שהיא מעיקרי התשובה. וככל אשר מתעמקת החרטה הרי הוא נוקב חור בכותל. שיהי החרטה הוא ההגעה לידי כך שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לחטא זה עוד כדברי הר"מ פ"ג דתשובה. זהו מה שנקרא בספח"ק "מיתוק הדין", היינו שמהמעבר דרך החטא צמח כבוד שמים שכן שבר את המחיצה. והתגלה שגם במחשכים הללו (של החטא) יש חיות של כבודו ית'. ובזה יש עדיפות לבעל תשובה על הצדיק הגמור (שלא חטא וממילא לא צריך לשבור המחיצה שיצר בחטאו), שהרי אצל הצדיק הגמור לא נתברר כבודו ית' גם במחשכים הללו. וזהו מ"ש הרמב"ם פ"ז מתשובה שבע"ת עדיף מצד היתרון שלו בכבישות היצר. אמנם ההכרה באפיסת הישות שיש בהחטא שייכת גם בצ"ג שהרי החשבונות של הר"י בשע"ת בעניני החרטה שייכים גם קודם החטא, אבל שמתוך שליטת הרע יצמח כבוד שמים זה שייך רק לבע"ת. ואז מתברר להדיא בחלל הבריאה ש"אין עוד מלבדו". נעמיק בענין מהות החרטה.

הרע בעצמותו הוא העדר מציאות רק שיש לו גוון של מציאות, נופת תפנה שפתי זרה ואחריתה מרה וכו'. כל זמן שחוש ההבחנה של האדם בריא, הוא מכיר אפיסה זו גם בשכל אנושי בהתבוננות היטב שהרי דבר העדרו הוא מציאות בתוך הבריאה. אבל כשכבר נפגמה כח ההבחנה ונטשטשה ע"י הרגשת מציאות זו או כבר נסחב למצב בו השוחד יעור עיני חכמים, וכבר אין דרך לכתתו מתוך המציאות רק ע"י הרגשת מהותו לא מציאותו. הרגשת מהותו היא הרגשת מרירות החרטה שהיא הרגשת הטעם מיתה והעדר המציאות שיש בחטא וכמ"ש חז"ל דרשעים בחייהם נקראים מתים. ומכיון שהאדם עצמו נתעצם בחטא וחל עליו שם רשע אז חש הרגשת העדר מציאות עצמו. כי כלפי מה שנקרא "רשע" בעת החטא לא יועיל לו אז כל מעשיו הטובים למנוע חלות שם זה עליו.

מהקשיים היותר גדולים בעבודת החרטה הוא מה שהיצר מציע לפני האדם המעלות שלו שיהיו שקולים או שירכבו חסרון האדם ע"י החטא. וזהו השוחד המעורר שלאחר החטא בכדי שלא יראה חסרונו בכחירות גם אחרי ההתבוננות בפחיתות החוטא. ויעוין בשע"ת בביאור ענין החרטה וכל קוטב דבריו הוא להראות איך שכל פרט של קומת האדם הוא במצב של העדר המציאות ע"י החטא עיי"ש. ולענ"ד זהו שרש דבריו הק' שם.

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה - פרשת וילך תשע"ז -

מצות כתיבת ספר תורה

ועתה כתבו לכם את השירה הזאת וגו' (ל"א י"ט)
הנה אמרנו בגמרא סנהדרין (כ"א ב') אמר רבה אע"פ שהניחו לו
אבותיו לאדם ספר תורה, מצוה לכתוב משלו, שנאמר ועתה כתבו לכם
את השירה.

והנה עובדא הוה בחבורה אשר התחילו לכתוב ספר תורה עבור בית
מדרש שלהם, וכבר נכתב חצי, ובנתיים נתפרדה החבילה ומקצתם
התחלקו והלכו להתפלל למקום אחר, ואלו שנפרדו דרשו שיתנו להם
חזרה המעות שנתנו על הכתיבה. והנידון האם הרוב הנשארים
מחויבים להחזיר להם חלקם.

והנה דן בזה בתשובות דובב מישרים (ח"א סי' ע"א אות ב'), וראשית
כל העיר, דהנה דעת תורת חיים (סנהדרין שם) דעיקר מצות כתיבת ספר
תורה היינו שיהא לו את הספר לאחר הכתיבה, נמצא דאם לאחר
הכתיבה הקדיש הספר להציבור הפסיד מצותו.

ואם כן הסברא אומרת שלא מקדישים הספר תורה שיהא להציבור,
דאם היו מקדישים היו מפסידים מצוותם, נמצא דהספר תורה אכתי
שייד לכל אחד ואחד, ואם כן יוכלו לקחתו חלקם בחזרה.

אך יש להעיר על דבריו, דהנה דברי התורת חיים אינם מוסכמים,
דאיכא דסברי דעל ידי שכתב ספר תורה פעם אחת בחייו קיים המצוה,
אע"פ שאחר כך הקדישו או נאבד. [כך כתב בפרדס דוד (פ"י כי תצא,
הובא בגליון הגרע"א סי' ע"ר סעי' א', ובשו"ת באר יצחק יו"ד סי' י"ט), וכך
כתב בקרבן נתנאל (נעה"ת פרשת יתרו)].

אך לכאורה דברי הדובב מישרים הם לכולי עלמא, דנהי דלדידהו
יוכל להקדיש הספר תורה, אך היינו רק לאחר שנכתב כולו, אבל לא
בכגון נידון דידן דנכתב רק חציו, ובהו אם יקדיש חציו הפסיד המצוה
לכולי עלמא.

והנה מהר"ט אלגאזי (אות פ"א סק"ח ד"ה והנה ראיתי) דן בנתן לכהן
זו לפדיון הבן על מנת להחזיר, ואחר כך נתן עוד זו, האם מצטרף
להדידי לכדי נתינת ה' סלעים.

אך אף אם נימא דמצטרף, בספר תורה לא יועיל, דנמצא דלא כתב
ספר תורה שלם אלא הוה ככתב חצי ונאבד ותו כתב חצי, דלא קיים
בוה מצוותו.

קנה לא קיים המצוה

הנה מבואר בשולחן ערוך (או"ח סי' קנ"ד סעי' ט"ו) דהיכא דנתפרדו,
רק אם מתחילה התנו שאם ייצא אחד מהם יחזירו לו חלקו, אז
יחלקו עם הספר תורה וכלי כסף. וכך נקט בט"ז (שם ס"ק י"ב) דבלא
תנאי אין ההולכין יכולים לטבוע.

[אמנם במבי"ט (ח"ב סי' קע"א, מובא במגן אברהם סי' קנ"ד ס"ק כ"ג) מבואר
דיחלוקו גם אם לא התנו. וביאר מהרש"ם (ח"ה סי' י"ט - כ') דתליא אם
הפרידה הוא ברצון שניהם או לא, דהיכא שהנשארים רוצים שלא יפרדו,
שפיר אין צריך להחזיר להם חלקם אם לא התנו, והביא מהרש"ם שכן הוא
בתשובות באר יצחק (או"ח סי' כ"ד)].

ותיקשי, אמאי בעינן להתנות, הרי להנ"ל אמרנו דלא מקדישים
ספר תורה, כדי שלא יבטלו המצוה, ואם כן עדיין הספר תורה שייד
לכל אחד ואחד.

אלא כתב בדובב מישרים דלא איירי בכתבו אלא בקנו, דאז בלאו
הכי אין קיום מצוה, דהרי כתב הרמ"א (יו"ד סי' ע"ר סעי' א') דאינו
יוצא בזה, וכמבואר בגמרא מנחות (ל' א') דהוה כחוטף מצוה מן
השוק, והלכך חייל ההקדש.

א. גם בקנו קיים המצוה

ותיקשי, דאע"פ דכן הוא דעת הרמ"א (יו"ד סי' ע"ר סעי' א') מכל
מקום הרי רבו החולקים על הרמ"א, וסברי דאף הקונה ספר תורה
קיים מצוה אלא כוונת הגמרא במנחות (שם) כמו שפירש רש"י (שם)
שרק אינה מצוה מן המובחר. [והיינו דעת הגר"א שם, וכן הט"ז שם הביא
דברי רש"י].

[הנה בהאי פלוגתא אם יוצא בקונה או לא, נראה דאף אם נימא דלא
יצא בקנה, שפיר יש לומר כהתורת חיים דבנאבד צריך לכתוב שנית,
דהמצוה שיהא לו, אלא שעל ידי כתיבה ולא על ידי קנייה].

ב. כותב על מנת למכור

עוד יש לעיין, דבפתחי תשובה (שם סק"ח) מבואר דהכותב על מנת
למכור, לכולי עלמא הקונה ממנו קיים מצותו, ואם כן בהך דינא הנ"ל
אף אם קנו, יהא תליא ממי קנו.

[עוד עיין בפתחי תשובה (שם סק"ז) דדן בהכותב לחבירו שלא מדעתו
אם קיים המצוה, דיש לומר דניחא ליה למיעבד מצוה בממוניה. וצריך
עיון הא חזינן דהתורם משלו על של חבירו מהני].

ג. רוב פוסקים

יש לדון לבאר דברי הדובב מישרים, דאף אם נימא דבאמת גם בקנה
ספר מקיים המצוה, ואם כן אינו מקדיש, מכל מקום הציבור יכולים
לטעון דדילמא האמת כמיעוט הסוברים דבין כך לא מקיימים מצוה
ואז הקדישו לציבור, והם מוחזקים בהכסף ואם כן לא יחזירו כסף.

ונהי דלגבי מצוות אזלינן בתר רוב הפוסקים, והרי רוב הפוסקים
סברי דבקנה מקיימים מצוה, אך לענין ממון סגי במיעוט, והלכך לא
יחזירו כסף.

וכי תימא הרי מכיון דלרוב הפוסקים בקנה מקיים המצוה, אם כן
הרי למעשה לא הקדיש הספר תורה, אך יש לומר דלא איכפת ליה
להקדיש לצד המיעוט, וכי תימא הרי בזה יפסיד המצוה דהרי הציבור
נחשבים מוחזקים, אינו כן דאף שיהיו מוחזקים לא הפסיד מצוותו,
דלגיסא שיש מצוה לא הקדיש ואכתי הספר תורה דיליה, אף שלדיני
ממונות הוה של הציבור, וכמו שכתב בחזון איש (אה"ע סי' ל"ט סק"ג).
[ובלא הכי כיון דבספיקא דדינא מהני תפיסה אין כאן בעלות ודאית, וכמו
שכתב בחמדת שלמה (או"ח סי' א').]

והעירו, דאם נימא כהנ"ל דהציבור יכולים לטעון דניזיל בתר מיעוט
הפוסקים דבקנו אין מצוה, אם כן אף בלא קנו אלא בכתב בעצמו,
יאמרו דילמא כפרדס דוד הנ"ל דהמצוה בכתביה אף שנאבד אחר כך.
ויפה העירו.

שותפות בספר תורה

אך כתב בדובב מישרים, דבאמת לא יקח הכסף בחזרה, דשפיר יש
לומר דהקדיש אף לדעת התורת חיים שאסר להקדיש, דהתורת חיים
קאמר רק בספר תורה שהוא שלו בלבד, אך אם הוא רק שותף בספר
תורה, בלאו הכי דעת בית אפרים (יו"ד סי' ס"ג) דלא קיים המצוה,
אם כן יכול להקדיש.

ויש לדון בדבריו בכמה אנפי:

א. הוכחת המנחת חינוך

הנה כתב במנחת חינוך (מצוה תרי"ג) דלכאורה יש להוכיח דלא קיים
מצות כתיבת ספר תורה בשותפות, דהרי לפי דברי הר"ן בנדרים (מ"ה
ב') דבדבר שאין בו דין חלוקה כל אחד בשעה שמשמש בו יש לו קנין
הגוף, אם כן ספר תורה אין בו דין חלוקה, וכל אחד בשעה שלומד בו
הוי שלו, אם כן השני מבטל בשעה זו ממצות עשה דהוי כמוכרו בשעה
זו. [לדעת תורת חיים].

ולכאורה יש לדחות דהוה שלו רק היכן שקורא ואם כן עדיין השני שותף. אך העירוני, דמכל מקום כיון דבמקום הקריאה הוה כולו של זה שקורא, אם כן לא יצא השני, דהוה ליה כספר תורה חסר, ולא יועיל שיש לו שותפות בשאר, ויפה אמר.

ב. האם שותף מקיים המצוה

הנה מתבאר מדברי הדובב מישרים, דאם יוצאים בשל שותפות אסור לו להקדיש, דלפני שהקדישו מקיים המצוה, אבל אחרי שיקדיש אינו מקיים המצוה.

אך מצאנו בדברי הגרע"א לא כך, דהנה כתב בתורת חיים דאין לו להקדיש הספר תורה לציבור, דכיון שמקדישה הרי היא של הקדש ולאו שלו ואינו יוצא בזה ידי מצות עשה דכתבו לכם.

וכתב בגליון הגרע"א (גליון יו"ד סי' ע"ר סעי' א') דטעמא שלא יקדיש היינו משום דיהא שותפות, ומפשט פשיטא ליה להתורת חיים דאם יש לו ספר תורה בשותפות אינו יוצא בזה, אך אם נימא דיצא בשותפות, מה איכפת לן שהקדיש הרי אכתי הוה שותף, דהא כשמקדיש לצבור גם הוא שותף בו.

חזינו בדברי הגרע"א דגם אחרי שמקדישו אכתי הוה שותף, ולפי זה לא אתי שפיר הא דמבואר בדברי הדובב מישרים שאם יוצא בשל שותפות אסור להקדיש, ואמאי אסור הרי אכתי הוה שותף.

אך העירו דבאגרות משה (יו"ד ח"א סי' קס"ג עמוד שכ"ט) תמה על הגרע"א, דהקדש לא חשיב שותפות, וטעמא דמילתא דבהקדיש הספר תורה גרע משותף, דאין לו קנין הגוף ואינו יכול למכור חלקו, הלכך מהא דכתב התורת חיים דאסור להקדיש, היינו אף אם יוצא משום שותפות, דהקדש גרע משותפות. ולפי זה נתיישבו היטב דברי הדובב מישרים. [וכן עיין באור שמח (פ"ז מהל' ס"ת ה"א) שחילק בין שותפות ובין ציבור].

ליסלקו בי תרי

הנה אמרין בסוגיא דבבא בתרא (מ"ג א') בני עיר שנגנב ספר תורה שלהן, אין דנין בדייני אותה העיר, ואין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר, דכולם הוו נוגעים בעדותם. ומקשינן בגמרא דאמאי לא נימא דליסלקו ב' אנשים מזכותם בהספר תורה וכבר לא יהיו נוגעים, ואם

כן הם יוכלו לדון.

והקשה בבית אפרים (יו"ד סי' ס"ג) היאך יכולים להסתלק, הא יפסידו מצוות כתיבת ספר תורה. אלא הוכיח כשיטתו דגם קודם לא קיימו המצוה כיון דהיה של שותפות.

ויש לדון לדחות בכמה אנפי:

א. הנה יש לדחות דאיירי בקנה, ולדעת הרמ"א בקנה ליכא מצוה, אך עכ"פ לדעת רש"י דגם בקנה יש מצוה שפיר הוכיח.

ב. הנה ראיית הבית אפרים רק כד נימא כהתורת חיים ולא כפרדס דוד, דלפרדס דוד דאף כשנאבד הספר תורה נשארה המצוה, אם כן שפיר יוכלו להסתלק.

ג. הנה ראייה זו הביא נמי בבאר יצחק (יו"ד סי' י"ט), וכתב לדחות דבהיותה ביד הגנב לא יקיים מצותו. וכן הביא בדובב מישרים שהבית אפרים עצמו דחה כן. אך העירו דבמנחת חינוך (מצוה תרי"ג) מבואר דאף לדעת התורת חיים דבעינן שהבעלות תמשך, אם נגנב לא ביטל המצוה, ודלא כסברת הבית אפרים והבאר יצחק.

ד. עוד כתב בבאר יצחק דיש לדחות ראייה זו בכמה גווני. ואולי כוונתו שיש להם שותפות בספר תורה בעיר אחרת. [ואו איירי שהעיר הזאת ירשו הספר מהדור הקודם ובירושה לא מקיימים מצוה].

ה. באור שמח (שם) כתב לדחות, דיסתלקו מהספר תורה וישייר לעצמם פחות משה פרוטה, דזה סגי למצות ספר תורה, ונגיעת ממון אין לו להעיד ששלו, דהרי הוה נגיעה דפחות משה פרוטה,

ומצד מצות ספר תורה דמעיד ששלו, אין כאן נגיעה דנחשוש שירצו להעיד נגד הגנב כדי שיהא להם המצוה, דהרי קמי שמיא גליא.

והקשו, דהרי מרש"י בסוכה (כ"ז ב' ד"ה כל) דהביא באור שמח, מוכח דפחות משה פרוטה בשותפות לא מהני לקיום מצוה, ואם כן לפי זה ניחא הא דבדובב מישרים לא דחה כהאור שמח. [וכן יש לעיין לפי זה בהא דדחה האור שמח לסוגיא דנדרים מ"ח א'].]

[והנה בדובב מישרים מביא עוד ראייה דשותף אינו מקיים מצוה דספר תורה, דהנה מבואר בר"ן בנדרים (מ"ח א' ד"ה ואסורין) דשותף יכול למכור ספר תורה. ותיקשי דאסור למכור מפאת ביטול מצות עשה. אלא הוכיח מזה דבשותפות בין כך אין מקיימין מצוה. והעירו, דלעולם מקיים המצוה בשותפות, ומכל מקום מה שכתב הר"ן דיכול למכור, היינו מצד דיני ממונות, וזימנין אין ביטול מצוה כאשר יש לשותף ספר תורה אחר].

- יזם הכיפורים תשע"ז -

ולפי זה דן דאם אכל חצי שיעור קודם יום כיפור וחצי שיעור ביום כיפור נמי ילקה, דהרי אע"פ שאכל ביום כיפור רק חצי שיעור, מכל מקום בחצי שיעור הזה מיתבא דעתיה. ועיין בתשובות כתב סופר (או"ח סי' ל"א) דנמי צידד כן.

אך בפשוטו הוא חידושא רבנא, דהרי בעינן שכל העדר בעינוי יהא על ידי אכילת איסור.

ב. דחוייה ולא הותרה

עוד ביאר בבנין שלמה, מפאת דפיקוח נפש רק דחוייה ולא הותרה, והלכך גם החצי דהיתירא אכתי חשיבא איסור.

וזה נמי צריך עיון בסברא, דמכל מקום נדחה האיסור מהאי חצי שיעור הראשונה, ומאי שנא בין דחוייה להותרה לענין זה.

ג. משוי איסור גם החצי שיעור הראשון

אבל יש לומר סברא שלישית, דיש ב' סוגי אכילת חצי שיעור, יש אכילת חצי שיעור לחוד, ויש חצי שיעור מתוך שיעור שלם.

ויש לומר דהא דאינו לוקה על חצי שיעור, היינו דוקא באכילת חצי שיעור לחוד, אמנם בחצי שיעור מתוך שיעור שלם, ילקה. נמצא דאם היה אוכל רק חצי שיעור, יש כאן רק אכילת חצי שיעור לחוד, והשתא דאכל יותר מן השיעור, משוי גם על החצי שיעור הראשון איסורא של אכילה מתוך שיעור שלם, והלכך ילקה.

[ואולי יש להעמיס כן בכוונת הבנין שלמה, רק סובר דשייך לומר דהאי עוולה של הפיכת חצי שיעור לחלק משיעור שלם, הוה רק אם דחוייה אבל לא אם הותרה. אבל יש לומר דאין לחלק, ואף אם הותרה הוי אותה עוולה, דהרי גם בהותרה יש דינא דהקל הקל תחילה].

ד. סברא רביעית

היה אפשר לומר סברא רביעית, דהנה כתב בבנין שלמה דכל הנידון הנ"ל הוא לענין אכילת איסור, משא"כ לענין לאכול חוץ מן סוכה,

אכל שיעור במקום חצי שיעור

בתשובות בנין שלמה (או"ח סי' מ"א) נסתפק בחולה שיש בו סכנה שהיה צריך לאכול ביום כיפור חצי שיעור, ואכל שיעור שלם, האם לקי.

דלחד גיסא יש לומר דהא חצי שיעור אכל בהיתירא, ולא פש אלא חצי שיעור דאיסורא, ואם כן לא ילקה.

אמנם לאידך גיסא, כתב בבנין שלמה דיש לומר דשפיר ילקה. וכך מביא במשנה ברורה (ביאור הלכה סי' תרי"ח סעי' ח') מפתחי תשובה בשם תשובות בנין ציון (סי' כ"ד והוא ט"ס וצ"ל ל"ד) דבכל אכילה ואכילה אף אם הותר לו לאכול פעם אחת יותר מכשיעור, מכל מקום על אכילה השניה אם היה לו די בפחות מכשיעור והוא יאכל כשיעור חייב כרת, לכן צריך לשער בכל אכילה ואכילה אם די לו בפחות, וקשה מאד לשער כן וצריך לזה זריזות ובקיאות. ולכאורה משמע מיניה דנקט לחומרא. וכך כתב בברוך טעם (שער הכולל דין א' ד"ה והשתא).

[אמנם עיין בבנין ציון דלא הוזכר שם מה שכתב הפתחי תשובה משמו. ועוד עיין בארחות חיים (ספינקא סי' תר"ב) דאייתי דברי רבנן בתראי בהאי ניזון].

ויש לבאר הסברא בהאי צד בכמה אנפי:

א. מיתבא דעתיה

הנה מתבאר מדברי הבנין שלמה מפאת ב' סברות, חדא, דהנה אמרין בגמרא יומא (ע"ט א') דאיסור אכילה ביום כיפור שיעורו ככותבת הגסה, דקים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעתיה אבל בבציר מהכי לא מיתבא דעתיה.

ולפי זה כתב דאיכא סברא מיוחדת לענין יום כיפור, דבהא שאכל עוד חצי שיעור ביטל הימנו את העינוי, דהשתא שביחד אכל ככותבת מיתבא דעתיה.

דבקביות תליא מילתא, אם יאכל חצי משיעור הקביות קודם החג וחצי שיעור לאחר כניסת החג, בזה לכולי עלמא מיתסר, דחיובא רמיא עליו לאוכלו בסוכה, דהרי תליא בקביות וכל שיש כאן קביות סעודה כל חלק ממנה חשיבא קביות. [והנה דבר זה מפורש בשער הציון (סי' תרל"ט סי' כ"ט) לענין שתייה, דאע"ג דשרי לשתות חוץ לסוכה, מכל מקום בתוך סעודתו אסרינן].

ויש לומר כעין סברת הבנין שלמה בכל אכילת חצי איסור, דאם אוכל שיעור שלם, אז כל חלק וחלק מהשיעור יש לו חשיבות.

ונמצא לפי האי סברא, דאפילו אם אכל ככונת שלם משום פיקוח נפש, ואחר כך אכל חצי ככונת בלא פיקוח נפש, נמי ילקה, דהרי אחרי שכבר אכל כשיעור, אם כן גם בחצי שיעור יש חשיבות.

אבל בפשוטו לא נימא הכי, אלא בעינן כל השיעור באכילת איסור ולא סגי במקצת מן השיעור.

ה. סברא חמישית

הנה היה מקום לומר סברא חמישית בהאי דינא, להמבואר בפנים יפות פרשת שלח, דמי שעקר מרשות היחיד והתרו בו קודם שהניח ברשות הרבים, או שקצר והתרו בו באמצע הגרוגרת, חייב. חזינן מדבריו דהשלמה מחייבת, ואם כן הכי נמי חייב כרת.

אך החזון איש במכתב (מובא בספר זכרון וזאת ליהודה עמוד תנ"ז) תמה על דברי הפנים יפות מסוגיא ערוכה בשבת (ק"ב א'), והביא דכן פסק ברמב"ם (פרק א' מהל' שבת הי"ט), ועל כרחך חזינן דהמחייב זה כל השיעור ביחד, ואם כן הכל צריך להיות בהתראה.

וכן ראיתי בכלי חמדה שתמה על הפנים יפות מכמה דוכתי, וכתב דכדי שלא יסתרו דברי הפנים יפות סוגיות ערוכות, דלא קאמר אלא במזיד גמור אלא שלא היתה התראה, אבל לא בשוגג. [והסברא צריך עיון דמכל מקום ליתא התראה]. ולפי זה אינו ענין לנידון דידן.

ו. נראה דלא יתחייב

והנה אנן עניי הדעת אנן, והיה נראה יותר דאם בחלק היה פיקוח נפש לא יתחייב, אף כשמשלים ליכא פיקוח נפש, אף כשרצה תחילה לאכול יותר. אך לפי זה כל דינא דפחות פחות מכשיעור אינו אלא מדרבנן, שהרי כל חלק מותר באפי נפשיה אלא הא דצירף אסירא, ויהא לפי זה בספיקות אם הוי תוך כדי אכילת פרס ויותר מכדי אכילת פרס, לקולא, ולא משמע כן. וצריך עיון.

נפקותות בין דרכים הנ"ל

הנה יש לדון בכמה נפקותות בין הסברות הנ"ל בביאור הצד דאם אכל חצי שיעור בהיתר ועוד חצי שיעור באיסור, לוקה כאילו אכל שיעור שלם באיסור:

א. לא אכל פחות פחות מכשיעור

נפקא מינה היכא דהיה צריך לאכול שיעור שלם דאיסור לצורך פיקוח נפש, אבל יכל לאוכלו פחות פחות מכשיעור אבל הוא אכלו בבת אחת.

דהנה לסברא השלישית [והרביעית], שפיר ילקה, דהרי נעשה אכילת איסור. משא"כ לסברא הראשונה לא ילקה, דהרי הסברא הראשונה לא סברא דחשיבא עוולה מה שבמקום חצי שיעור עשה מחלק מאיסור שלם, אלא רק מפאת דחייב על הסוף משום מיתבא דעתיה, והכא גם הסוף הא חייב לאכול.

אך יש לומר לאידך גיסא, דביום כיפור ודאי יתחייב גם בכהאי גוונא, דהכל תליא במיתבא דעתיה, וכיון דבפחות פחות מכשיעור ליכא מיתבא דעתיה אם כן יתחייב על הא דאכל במיתבא דעתיה.

ולענין הסברא השניה דכיון דהוי דחויא מצריפין, הנה תליא בביאור האי סברא.

ב. אכל שיעור ומחצה

יש לעיין בהיה צריך לאכול כשיעור משום פיקוח נפש ואכל כשיעור ומחצה.

ולכאורה תליא בסברות דלעיל. דהנה לסברא הראשונה דמיתבא דעתיה, הנה יש לומר דפטור, דכבר נתיישבה דעתו בהיתר.

אמנם הא פשיטא דאכל פעמיים כשיעור, והשיעור הראשון היה לפיקוח נפש, יהא חייב, ולא נאמר דכבר מיתבא דעתיה, ואם כן מאי שנא באכל שיעור ועוד מחצה. וצריך תלמוד.

ולסברא תניינא יהא חייב, דההיתר מצטרף להחשיב החצי שיעור כשיעור. [אלא דכל הסברא צריך ביאור וכדלעיל].

אך להסברא השלישית, דאמרינן דבזה יש לו רשע גם על החצי הראשון דהרי יכל לאכול בתור חצי שיעור, הכא לא שייך זה ופטור. אמנם לאידך גיסא, הסברא הרביעית שייך גם בזה, דהרי אחרי שאכל כשיעור הוה כל אכילתו חשיבא וחייב עליו.

ג. חצי שיעור ונמלך לאכול עוד שיעור

הנה לסברא השלישית, היכא דאכל לשם פיקוח נפש חצי שיעור ודעתו היתה למיכל רק חצי שיעור, ואחר כך נמלך ואכל תוך כדי אכילת פרס עוד חצי שיעור, לא ילקה, אבל מכל מקום על ידי זה משוי כאן אכילת איסור על כשיעור, וממילא יש כאן חטא דשיעור שלם.

ולפי זה אפילו כשאכל חצי שיעור לפיקוח נפש ואחר כך נמלך ואכל שיעור שלם זולתו נמי יש כאן עולה בחצי הראשון.

ויש לתמוה דלפי זה מי שכתב אות אחת לפיקוח נפש או בשוגג, יהא אסירא ליה למיעבד לפיקוח נפש כתיבה כשיעור, אם יוכל באופן אחר, שהרי אות אחת בטבריא ואות אחת בציפורי מצטרפין. וצריך תלמוד.

[וכן הוא לסברא הרביעית, אמנם הסברא הראשונה הוא סברא רק לענין יום כיפור].

פחות פחות מכשיעור

הנה היכא דהיה צריך לאכול שיעור שלם דאיסור לצורך פיקוח נפש, אבל יכל לאוכלו פחות פחות מכשיעור והוא אכלו בבת אחת.

יש לומר דגם חצי שיעור קמא חשיב דאכל באיסור, דיכל לאוכלו בתור חצי שיעור ולא בתור שיעור שלם, ואם כן לוקה על שיעור שלם, וכמו שהבאנו לעיל.

ויש לדון בזה בכמה אנפי:

א. הקל הקל תחילה

הנה תליא זה בהא דיש לדון במי שמוכרח לאכול מאכלות אסורות משום פיקוח נפש, וחייב לאכול הקל הקל תחילה, אם עבר ואכל החמור האם חייב מלקות על החמור, דבקריית ספר (הל' מאכלות אסורות פרק י"ז) כתב דאינו חייב, דדינא דהקל הקל הוא רק דרבנן, משא"כ בחתם סופר (שו"ת יו"ד סי' ע"ג) מתבאר דחייב, דהקל הקל תחילה הוא מן התורה.

[ועיין בלקוטי הערות על תשובות חתם סופר שם דאייתי דקול אליהו (סי' י"ז) פליג על הקרית ספר, ולענין אם יענש על החמור או רק מיתסר, מביא דברי השואל ומשיב (רביעאה ח"א סי' מ"ב) שנסתפק בזה].

ומעתה למימר בהנ"ל דיהא חייב מלקות על כל האכילה, זה דוקא כד נקטינן כהחתם סופר, אבל להקרית ספר יהא פטור ממלקות, דאע"פ דעבר על איסור דשיעור שלם במקום לעבור על איסור דחצי שיעור, מכל מקום הכל הותר משום פיקוח נפש, והא דצריך לעשות העבירה הקל אינו אלא מדרבנן.

ב. לר' יוחנן מהו בחצי שיעור

הנה איתא בגמרא יומא (נ"ג ב') חצי שיעור, רבי יוחנן אמר אסור מן התורה, ריש לקיש אמר מותר מן התורה ואסור רק מדרבנן.

והנה לאור דברי הקרית ספר, לכאורה לפי ר' יוחנן דחצי שיעור אסור מן התורה, אם כן בנידון דידן יהא פטור, דהרי גם אם היה אוכל רק חצי שיעור היה עובר על איסור.

ולומר דכל דינא דקרית ספר דוקא בלאו וזכרת, ולא בחצי שיעור כלפי שיעור שלם, דנימא דחצי שיעור חשיב כהיתר, ואם כן גם לר' יוחנן חייב, אך מנא לן לחלק כן. [ולכאורה להקרית ספר נמי באיסור עשה ולאן, נמי לא ילקה].

ואע"ג דחצי שיעור קילא לענין אין איסור חל על איסור, וכן להר"ן דרבוי לאוין עדיף בכרת, ריבוי איסורי חצי שיעור בפלוגתא מגן אברהם (סי' שכ"ח סק"ט) ואמרי בינה (הל' שבת סי' כ"ח, ועיין מה שהארכנו בזה ביום כיפור תשע"ח), מכל מקום לענין הקרית ספר יש לומר דאין לחלק, דסברתו דעל ההפרש בין האיסורים לא מחייבין.

אך כל זה לקרית ספר, ולחתם סופר דבהקל הקל תחילה לקי וכן חייבים מיתה, לית לן כל הנידון.

ג. ר' יוחנן לקולא וריש לקיש לחומרא

והנ"ל היינו דוקא לר' יוחנן דחצי שיעור אסור מן התורה, אבל לריש

לקיש דמותר מן התורה, בזה אף להקרית ספר יש לחייבו, דדוקא בתרויהו אסירי אלא חד חמור וחד קל סובר הקרית ספר דהוה דרבנן, אבל בא' מותר וא' אסור בזה לכאורה גם להקרית ספר יהא חייב. ואם כן יהא לר' יוחנן דחצי שיעור אסור מן התורה לקולא, וריש לקיש דמותר מן התורה לחומרא. ואין זה תימה, דבלאו הכי הוה לקרית ספר, כגון שיכל לאכול חצי כזית טמאה וחצי כזית נבילה, ואכל כזית שלם של נבילה, לר' יוחנן לא ילקה ולריש לקיש ילקה.

עשאו קונס למפרע

הנה יש להסתפק במי שאכל דבר לפיקוח נפש, ובידו לאשווי קונס למפרע, כגון שאסר המאכל על תנאי אם יעשה איזה מעשה אחר כך, ולפני שאכלו התרו בו שאם יקיים התנאי ויאסר למפרע ילקה, [למאן דאמר התראת ספק שמיא התראה], ואחר כך קיים התנאי, האם ילקה. מי אמרינן דלא ילקה, דהא אכילתו היה לפיקוח נפש, או דילמא נימא דילקה, דאע"פ דהיה פיקוח נפש, אבל הוא גרם שיהא איסור, דהיה יכול לאוכלו בלא שיהא מאכל דאיסורא. אך אף אם נימא דילקה, אכתי אינו מכריח לנידון הנ"ל דאכל שיעור שלם במקום חצי שיעור, דאע"פ דהוא גרם שיהא איסור דשיעור שלם, מכל מקום שאני התם דמכל מקום חצי כזית התיירא.

מתקינין לו אשה אחרת

הנה אמרינן במשנה בריש יומא, רבי יהודה אומר אשה אחרת מתקינין לכהן גדול, שמא תמות אשתו, והרי צריך שיהא לכהן גדול אשה, שנאמר 'וכפר בעדו ובעד ביתו', 'ביתו' זו אשתו. ומקשינן בגמרא (שם י"ג א' ב') היאך מתקינין לו אשה אחרת, הא ילפינן שלכהן גדול לא יהא ב' נשים, דהרי 'ביתו' קאמר רחמנא ולא בעד שתי בתים. ומשני בגמרא, דקידוש השניה וגירשה מעכשיו על תנאי שלא תמות הראשונה, [ואת הראשונה גירש על תנאי שאם יכנס לבית הכנסת תהא מגורשת מעכשיו]. והקשה הגרע"א (קמא ס' קנ"ט) למה לו למיעבד כולי האי, לקדש האשה השניה ואחר כך לגרשה בתנאי שלא תמות הראשונה, הרי יכול לעשות מתחילה הקידושין בתנאי שיחולו רק לאחר שתמות הראשונה. [ונמצא דאם לא תמות הראשונה, השניה לא נתקדשה, וגם לא חל גירושין דהראשונה, דלא יכנס לבית הכנסת]. וכן הקשה בשאגת אריה (ס' צ"ג).

א. גזירה משום מקח וממכר

ותירץ הגרע"א דהרי אם כן קידושי השניה יחול ביום כיפור, וזה אסירא משום מקח וממכר בשבת. [והרי יום כיפור דינו כשבת]. [ולפי זה בקיים התנאי בשבת ויחול הקנין למפרע בערב שבת שרי, דאם לא כן היאך מבואר בסוגיא (שם) דשרי גירושין על מנת שיכנס לבית הכנסת. א"ה, והכא אין לומר שאמר שהקידושין יחול למפרע, דאם כן הוה עבודה בב' בתים, כמבואר בסוגיא (שם)].

ב. ספק דרבנן לקולא

העירו דאכתי קשיא, דמכיון דהוה רק ספק אם תמות, והרי כל האיסור דמקח וממכר בשבת היינו רק מדרבנן, אם כן נימא דספק דרבנן לקולא.

ולכאורה יש ליישב דגם ספק שבות אסירא משום דבר שיש לו מתירין, דהרי יכול לעשות הקידושין לאחר השבת. אך אין הדבר מספיק, שהרי למחר לא יועילנו, אלא צריך לקדשה דוקא ביום כיפור כדי שיהא לו אשה.

וזה תליא במאכל של ספק מוקצה וצריך אותו לג' סעודות, מי נימא דאסור, דאינו דבר שיש לו מתירין, דהרי אפשר לאכול המאכל לאחר שבת, או דילמא שרי, דהרי צריך לאכול בשבת דאם לאו הכי יפסיד המצוה. והכי נמי בנידון דידן אם יקדש למחר לא יהא לו העבודה.

ג. יראה שעומדת למות

אם כן הדרא קושיא. ויש ליישב דחיישין שיראה שהראשונה עומדת

למות, ונמצא דהשתא כבר אינו ספק אם תמות אלא היא עומדת למות, והרי בידו לבטל הקידושין על ידי שיחזור בו, דקיימא לן דבקידושין לאחר ל' יכול לחזור כל שלשים יום, ואם כן בהא דאינו מבטל הקידושין עובר על שבות דקידושין בשבת.

ד. אין שבות במקדש

אך העירו דאין הדבר מספיק, שהרי באמת כל היכא דאי אפשר בענין אחר, אין שבות במקדש.

אך לעני"ד לא חשיב אי אפשר בענין אחר, דהרי אם רואה שעומדת למות, נמצא דהוה ספק שקול אם תמות, ואם באמת תמות נמצא דקידשה בתורת ודאי, והרי היה יכול בהיתר. [וכדברי בגמרא שיקדש אותה לפני יום כיפור ויגרש על תנאי].

ה. חזקת חיים

אך העירו, דמכל מקום גם ספק שקול לא הוה, דיש לה חזקת חיים, ורק לחומרא חיישין שתמות, ואם כן לענין השבות אין כאן שבות כלל, ואם כן אכתי נימא שיקדשה לאחר שתמות הראשונה, ואם באמת תמות, כבר אין לו עצה אחרת ואין שבות במקדש.

ונצטרך לדחוק דמכל מקום היה ראוי לחשוש גם לענין הא דיחול איסור שבות במקדש כיון דיכול בהיתר.

נעליים

הנה יש לעיין במי שאין לו סחוס ברגלו והלכך ההליכה עם כאבים, ורק אם ילך עם מנעל יוכל ללכת,

האם עדיף ביום כיפור שישאר בביתו ולא ילבש נעליים, או דילמא עדיף שילך לבית הכנסת עם נעליים.

א. גשם

הנה איתא בשולחן ערוך (ס' תרי"ד סע' ג' - ד') כמה אופנים דמותר לנעול נעליים, חדא, דחולה מותר לנעול את הסנדל, אע"פ שאין בו סכנה. וכן מי שיש לו מכה ברגליו. וביאר במשנה ברורה (שם ס"ק י') דטעמא היינו משום דהצינה קשה להם.

תו, אם מצויים שם עקרבים או דברים הנושכים, מותר כל אדם לנעול סנדל מחמת עקרב וכדומה כדי שלא ישכנו.

תו מוסיף ברמ"א, דאם ירדו גשמים ורוצה לילך לביתו מבית הכנסת או להיפך, והוא איסטנס מהצינה, מותר לנעול מנעליו עד שמגיע למקומו. ואם כן בפשוטו הוא הדין בנידון דידן.

ב. מפונק

אך לאידך גיסא, הנה בביאור הלכה (שם) אייתי בשם יד אפרים (שם) דאם צריך לילך לדבר מצוה, והוה מפונק דאינו יכול לילך כלל בלי נעליים, לא יקיים את המצוה וישאר בביתו, דמוטב שיתבטל המצוה ולא ללבוש נעליים.

וביאר ביד אפרים, דלא דמי לדין הראשון דיש לו מכה על רגליו, דהתם אין המנעל אלא להגן על המכה ואם כן לא חשיבא מנעל, וכמו כן כשהוא לינצל מעקרב, אבל כשאינו אלא מפונק אסירא.

אבל תיקשי מאי שנא מגשם דמותר אע"פ שאינו להגן, אלא היתירו מפאת דהוה מפונק שאינו יכול לילך בגשם בלא נעליים.

ג. לחלק בין מפונק לבין להגן

וראיתי בט"ז (שם סק"ב) דהוא מקור דינא דהיד אפרים, דכתב דטעמא דמתירין בגשם היינו מפאת שעל ידי הגשם יהא לכלוך על רגליו, דבזה שרינן, דיש לומר נמי דהוה להגן.

וכעין זה כתב במשנה ברורה (שם ס"ק י"ב) בשם המגן אברהם, דטעמא דגשם דהצינה מזקת לו. ולפי זה נצטרך לומר נמי דדמי למכה דשרינן, וזה מטעמא דחשיבא רק להגן.

ולפי זה אתי שפיר דמפונק אינו דומה לגשם, דגשם הוה להגן מלכלוך או מצינה, ולא חשיבא מנעל, משא"כ במפונק נהי דאינו יכול לילך בלא זה, אבל אין זה מטעם להגן, אלא זה שימוש בנעל.

ד. סחוס

מעתה יש לומר בהאי גווני דאין לו סחוס ברגל, למאי דמי, אם למפונק דאסר היד אפרים, או לגשם ומכה ועקרב דשרינן דמבואר בשולחן ערוך דשרינן. ובפשוטו יש לומר דדמי למכה. וצריך תלמוד.

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל
פרשת וילך - יום כיפור

בדיני וגדרי קריאת התורה

"בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלוךך במקום אשר יבחר, תקרא את התורה הזאת וגו'". (פרק ל"א פסוק י"א).

רבים מדברי אהדדי

והנה ב"מעשה רב" של הגר"א (אות קע"ה) כתב שהגר"א החמיר מאוד בקריאת המגילה (קהלת, רות, שיר השירים) שקוראים בשבתות של המועדים, וכתב "בשבת חול המועד פסח וסוכות ובשבועות וכו', קורין המגלה בניגון וטעמים ממגלה הנכתבת בגליון כספר תורה עם עמודים, ואחד קורא וכולם שומעים, והקורא מברך שתי ברכות על מקרא מגלה ושהחינו. ופעם אחת איקלע מילתא שנחלש מאוד בשחרית, וציווה להוציא הספר תורה לקרות ולא קראו המגילה, ובמנחה ציווה לקרות המגלה ולברך כמו בבוקר".

ובהגהות "פעולת שכיר" על המעשה רב, כתב "ושמעתי שהקשה חכם אחד להגר"א זצ"ל, אם איתא שקריאת המגילות הללו הוא חיוב כל כך איך מותרים לקרותן בשבת, ולמה לא נגזר עליהן גזירה דרבה שמא יעביטנו ארבע אמות ברשות הרבים כמו מגילת אסתר. והשיב, שהגזירה דרבה לא שייכא אלא בחיובים המוטלים על כל יחיד ויחיד, כמו שופר לולב מגילה בזמנה, והיינו דדייק רבה הכל חייבין בשופר הכל חייבין כלולב כו'. אבל קריאת מגילות הללו לא הוקבעו כלל על היחיד כי אם על רבים, כמו קריאת ספר תורה שאם אין כאן מניין עשרה אין חיוב כלל על היחיד, ובדבר שאין חיובם מוטל כי אם על הרבים ליכא למיחש שמא יעביטנו כו', כמו דאמרין בעלמא (עירובין דף ג' א') רבים מדברי אהדדי".

מבואר בדברי הגר"א שקריאת התורה הוא חיוב על הציבור, ואם אין מניין של עשרה איש אין שום חיוב על היחיד, ולכן מותר לקרוא בתורה בשבת ואין בו חשש שמא יעביטנו ארבע אמות ברשות הרבים שחייב שיעקרו אינו חיוב על היחיד אלא על הרבים אנו אומרים בזה שרבים מדברי אהדדי ואם יהיה מי שירצה להעביר את ספר התורה ברשות הרבים בשבת יזכירו לו שאסור לעשות כן.

ולכאורה יש להעיר בזה על הגר"ח, שהרי הגר"ח סובר שחיוב קריאת התורה הוא חיוב על היחיד, אלא שאי אפשר לקיימו אלא בציבור. וא"כ לדבריו איך מותר לקרוא בספר תורה בשבת, הלא יש לחוש שמא יעביטנו ארבע אמות ברשות הרבים, שיש לחוש שמא היחיד יעביטנו כדי לקיים את חובתו.

ונראה שאין זה קושיא, אלא דברי הגר"א מתיישבים אפילו לדברי הגר"ח, שהרי סוף סוף גם לדברי הגר"ח אי אפשר לקיים את המצווה של קריאת התורה אלא בציבור, ועד כמה שהיחיד צריך להגיע לציבור כדי שיקיים את חובתו הרי בציבור איכא רבים ומדברי אהדדי. וכל החשש שמא יעביטנו ארבע אמות נאמר במקום שהיחיד יכול לקיים את המצווה לבדו ואינו צריך לציבור כדי לקיימו, כמו קריאת המגילה במגילת אסתר או כמו מצוות שופר ולולב, שבוה יש לחוש שהיחיד יוציא לרשות הרבים את המגילה או השופר כדי לבקש מאחד שיודע לקרוא או לתקוע שיתקע לו, וישכח ששבת היום ואסור להוציא לרשות הרבים. אבל במקום שהיחיד אינו יכול לקיים את המצווה לבדו, אלא הוא חייב להביא את ספר התורה לציבור, הרי בתוך הציבור שיש בהם רבים יזכירו לו שאסור להוציא את ספר התורה.

ופרש"י, "תקרא את התורה הזאת, המלך היה קורא מתחילת אלה הדברים, כדאיתא במסכת סוטה על בימה של עץ שהיו עושין בעזרה".

הנה חיוב קריאת התורה הוא דווקא בציבור, ולא ביחיד. ובית הכנסת שאין בו עשרה אנשים אין קורין בו בתורה, שאין מושג של קריאת התורה ליחיד, אלא קריאת התורה יכולה להתקיים דווקא בציבור. והוא מפורש במשנה במגילה (דף כ"ג ב') דתנן, "אין פורסין על שמע ואין עוברין לפני התיבה וכו' ואין קורין בתורה וכו' פחות מעשרה". והטעם לזה מובא בגמרא שהוא נלמד מהפסוק "ונקדשתי בתוך בני ישראל - כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה". וע"ש בדברי הגמרא. והוא נפסק בשו"ע בהלכות קריאת התורה (סימן קמ"ג סעיף א').

חובת היחיד

הנה בספר "ויטע אשל" (עמוד תרכ"ה) מובא, "דעת הגר"ח מברסוק זצ"ל היתה שחובת קריאת התורה היא חובת היחיד, אלא דאי אפשר לקיים מצווה זו אלא בעשרה. ותמיד היה מדקדק מאוד לשמוע קריאת התורה, ואפילו בימים שהיה נוסע ברכבת, היה יורד במיוחד מן הרכבת כדי לשמוע קריאת התורה בבית הכנסת. ולפעמים היה אף מאסף מנין בשביל קריאת התורה במיוחד.

ומחותנו הגאון רבי אליהו פיינשטיין זצ"ל מפרוץ (בעל ספר הליכות אליהו) היה סבור שאינה אלא חובת הציבור, ואף הביא על כך את דברי הרמב"ן במלחמות במסכת מגילה (דף ג' א' מדפי הרי"ף) שכתב על המשנה דאין פורסין וכו' פחות מעשרה, וז"ל, השנויים במשנתנו כולם חובות הציבור הן ואינן אלא במחוייבים בדבר, אבל מגילה כשם שהציבור חייב כך כל יחיד ויחיד חייב וכו'". ואחד מהדברים שנזכרים במשנה של אין פורסין על שמע, הוא שאין קורין בתורה בפחות מעשרה, הרי להדיא דסבירא ליה דקריאת התורה היא חובת הציבור.

והגר"א אליהו פיינשטיין, אף הראה את דברי הרמב"ן האלו להגר"ח, אך הגר"ח ביאר הדברים אף לפי שיטתו.

מבואר שנחלקו בדין קריאת התורה האם החיוב לשמוע קריאת התורה חל דווקא על הציבור, שכאשר התקבצו עשרה אנשים שלא שמעו עדיין קריאת התורה חל עליהם החיוב לשמוע קריאת התורה, אבל כל זמן שעשרת האנשים הללו עדיין לא נתקבצו יחד אין על כל יחיד ויחיד בפני עצמו חובה לשמוע קריאת התורה. וממילא יחיד שנמצא בדרך ואינו בתוך ציבור, אינו מחוייב לטרוח כדי לשמוע קריאת התורה שכל זמן שהוא עומד יחיד אינו מתחייב בקריאת התורה, ודבר שאינו חייב בו אין צריך לטרוח כדי לקיימו.

אבל הגר"ח חידש שחיוב קריאת התורה הוא חיוב על היחיד, אלא שהדרך והאפשרות לקיים את המצווה והחיוב הזה הן רק עם הציבור, ולא ביחיד. אבל בשורש החיוב, כל יחיד ויחיד בפני עצמו חייב לשמוע קריאת התורה. וכאשר ציבור קוראים בתורה אין בזה רק קיום של חובת הציבור, אלא יש בזה גם קיום של חובת היחיד. ולכן אפילו מי שנמצא יחידי בדרך מחוייב לטרוח כדי לשמוע קריאת התורה, וזה היה מנהגו של הגר"ח שאפילו בעת שהיה בנסיעה רחוקה עצר באמצע הדרך כדי לשמוע קריאת התורה עם הציבור בבית הכנסת.

*

בעל קורא שמכוון שלא להוציא ידי חובה את שונאו

מבואר בדברי הרמ"א שהמהות של השליח ציבור הוא שמוציא את כל הציבור ידי חובה, ואם אינו מוציא את כל הציבור ידי חובה אינו מוגדר כשליח ציבור ואף אחד אינו יכול לצאת ידי חובה. ולכן אם בין הציבור

הנה בהלכות ראש השנה, בדיני השליח ציבור כתב הרמ"א (סימן תקפ"א סעיף א'), "וכן צריך שיוציא כל אדם בתפילתו, ואם יהיה לו שונא ומכווין שלא להוציאו, גם אוהביו אינם יוצאים בתפילתו".

מתפלל שונא של השליח ציבור, והש"ץ מכוון שלא להוציאו הוא מפקיע את עצמו מידי שליח ציבור, וכל הציבור אינו יוצא ידי חובה בתפילתו. יש להסתפק מה הדין בקריאת התורה, אם הבעל קורא מכוון שלא להוציא ידי חובה אדם אחד מתוך הציבור, האם דין בעל קורא הוא כדין שליח ציבור בתפילה וכל הציבור אינם יוצאים ידי חובה. או שבקריאת התורה הדין שונה, ויתכן שהמחשבה הזו שחשב שלא להוציא את שונאו אינה מקלקלת, והציבור יכולים לצאת ידי חובה בקריאתו.

ובספר "ויטע אשל" (עמוד תר"ל) מביא מהגאון רבי משה סאלאווייצקי זצ"ל (בן הגר"ח מברסק) שנשאל על מעשה כזה שהבעל קורא לא כיוון להוציא את שונאו, ונשאל על ידי השונא האם הוא מחוייב עכשיו ללכת לבית הכנסת אחר כדי לשמוע קריאת התורה. וכתב "והנה פעם אירע עובדא שבעל קורא בבית הכנסת היה שונא לאחד מהמתפללים, ואמר לו הבעל קורא שבשעה שהוא קורא בתורה הוא מתכוון בדווקא שלא להוציאו בקריאתו, ושאל אותו הבעה"ב להגר"מ אם מחוייב הוא ללכת לבית כנסת אחר בכדי לצאת ידי חובת קריאת התורה. וענה הגר"מ שאין צורך, דהא דבעינן כוונה להוציא, היינו דווקא במקום שיוצאים מדין שומע כעונה, אבל קריאת התורה אינו מדין שומע כעונה, ולאו כל כמיניה להפקיע ממנו את שמיעתו".

ובביאור הדברים שכדי לצאת ידי חובה בקריאת התורה אין צריך לדין שומע כעונה, אלא יוצאים ידי חובה בעצם השמיעה, אפילו אם לא מתקיים כאן פרטי הדינים של שומע כעונה. ואפילו אם השומע אינו מכוון לצאת ידי חובה, והבעל קורא המשמיע אינו מכוון להוציא ידי חובה, ג"כ אין זה מעכב ואם למעשה שמע את הקריאה כדת וכדין יצא בה ידי חובה. ביאר שם שהתקנה של קריאת התורה נתקנה כדי שלא ילינו שלשה ימים בלא תורה, כמבואר בגמרא בבבא קמא (דף פ"ב א') "דחגיגא וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים, דורשי רשומות אמרו אין מים אלא תורה שנאמר הרי כל צמא לכו למים, כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה נלאו, עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהיו קורין בשבת, ומפסיקין באחד בשבת, וקורין בשני ומפסיקין שלישי ורביעי, וקורין בחמישי ומפסיקין ערב שבת, כדי שלא ילינו שלשה ימים בלא תורה". רואים מזה שעיקר מצוות קריאת התורה היא מצווה של תלמוד תורה, שחז"ל תקנו לקרוא בתורה כדי שלא יעבור על כלל ישראל שלשה ימים בלא לימוד תורה. וממילא כדי לקיים מצוות תלמוד תורה אין צריך לדין שומע כעונה, אלא עצם זה ששומעים את הקריאה הרי זה לימוד תורה. וממילא אין שום צורך שהבעל קורא יכוון להוציא את הציבור ידי חובה, שאפילו בלא שום כוונה עצם המציאות שמכח קריאתו הציבור שומע דברי תורה ומקיים בזה תלמוד תורה זה עיקר המצווה, וכדי לקיים את המצווה הזו לא צריך כוונה להוציא.

והביא ראיה לזה מהמשנה במגילה (דף כ"ד א') דתנן, "קטן קורא בתורה ומתרגם, אבל אינו פורס על שמע, ואינו עובר לפני התיבה וכו'". ופרש"י, "קטן אינו פורס על שמע, לפי שהוא בא להוציא רבים ידי חובתו, וכיון שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתו". מבואר שקטן יכול לקרוא בתורה ולהוציא את הרבים ידי חובתם. ולכאורה אם צריך בקריאת התורה לדין שומע כעונה שהבעל קורא יוציא ידי חובה את כל הציבור, א"כ קשה מאוד איך קטן יכול לקרוא בתורה ולהוציא את הציבור ידי חובה. הלא קטן פטור מכל המצוות, וממילא הוא מוגדר כאינו מחוייב בדבר, וכל מי שאינו מחוייב בדבר אינו יכול להוציא בזה את הרבים ידי חובה. וכשם שלגבי פורס של שמע כתב רש"י שאינו פורס כיון שאינו מחוייב בדבר ואינו יכול להוציא את הרבים ידי חובתם, כך צריך להיות לגבי קריאת התורה שלא יוכל להוציא את הרבים ידי חובה. אלא מוכח מזה שכדי לצאת ידי חובה בקריאת התורה אין צריך לדין שומע כעונה, אלא עצם המציאות שהציבור שומעים את הקריאה זה עצמו מוגדר אצלם כלימוד תורה ויצאו בו ידי חובה. ולכן אפילו אם הבעל קורא הוא קטן שאינו יכול להוציא אחרים ידי חובה, בכל זאת לגבי קריאת התורה הציבור יצאו ידי חובה, שלמעשה במה שהם שמעו את קריאתו זה היה אצלם לימוד תורה, ועיקר מצוות קריאת התורה הוא

*

שמע קריאת התורה ומכוון שלא לצאת ידי חובה

הלימוד תורה שהציבור שומע ומקיים בזה, וכלפי זה אין צריך להגיע לדין שומע כעונה.

והנה עיקר דבריו מצינו גם בביאור הלכה (סימן קמ"א סעיף א', ד"ה לבטלה), שכתב בדעת הט"ז שהבעל קורא אינו מכוון להוציא את הציבור ידי חובה, וכל המצווה של הציבור בקריאת התורה הוא רק שמיעה בעלמא, ואינו מדין שומע כעונה כלל, רע"ש. [אמנם עיין בביאור הלכה בסימן קמ"ו (סעיף ב', ד"ה ולקרות שנים) שהאר"ך להוכיח שקריאת התורה היא יותר חמורה מתפילה, שבתפילה אם יש אחד בבית הכנסת שיושב ועוסק בתורה אפשר לצרפו לעשירי למנין, ואילו בקריאת התורה צריך שיהיו דווקא עשרה ששומעים את הקריאה. וגם אי אפשר לצרף למנין של קריאת התורה כאלו שכבר שמעו את הקריאה ויצאו ידי חובה, ואילו בתפילה מצינו שאחד יכול לקבץ עשרה בני אדם אפילו שהם כבר התפללו ויצאו ידי ברכו וקדושה, והוא אומר ברכו וקדושה וכולם עונים אחריו. וא"כ אם קריאת התורה יותר חמורה מתפילה, משמע מזה שוודאי שצריך בזה לדין שומע כעונה, וצ"ע].

ולכן לפי היסוד הזה אם הבעל קורא מכוון שלא להוציא את אחד מהשומעים, פשוט שאותו שומע ג"כ יוצא ידי חובה בקריאה, שמצוות הקריאה היא רק לשמוע את קריאת התורה, ואין צריך בזה לדין שומע כעונה. וממילא מה שהבעל קורא אינו מוציא ידי חובה ואין אצלו שומע כעונה, אינו סיבה שלא יצא ידי חובת קריאת התורה. שכיון שלמעשה הוא שומע את הקריאה ושומע את דברי התורה, הרי נתקיים אצלו לימוד תורה ויצא ידי חובה.

ומעתה הוא הדין לגבי דברי הרמ"א ששליח ציבור שיש לו שונא בתוך הציבור ומכוון שלא להוציאו, גם אוהביו אינם יוצאים, פשוט שאין זה שייך בקריאת התורה, שבקריאת התורה אין צריך כוונה להוציא ידי חובה. וכל דברי הרמ"א שייכים דווקא בשליח ציבור שצריך כוונה להוציא, ועל זה כתב שאם מכוון שלא להוציא את השונא זה מקלקל בכל השליחות שלו, וממילא גם כל הציבור אינם יוצאים. אבל בקריאת התורה שאין צריך כוונה להוציא, א"כ הכוונה שמכוון להוציא או שלא להוציא אינה שייכת לעיקר שליחותו, וע"כ אין שום סיבה שזה יעכב את הקריאה שלא יצאו בה ידי חובה, והציבור כולו (כולל השונא) יוצאים ידי חובה בקריאה גם כשהבעל קורא מכוון שלא להוציא את שונאו.

חובת היחיד לשמוע דברי תורה

והנה לכאורה יש להעיר על הדברים הללו, מדברי הגר"ח שסובר שקריאת התורה היא חובת היחיד (אלא שקיומה יכול להתקיים רק בציבור), ובפשוטו אם זה חובת היחיד א"כ כדי לצאת בזה ידי חובה מאחרים צריכים להגיע לדין שומע כעונה, כמו כל המצוות שהם חובת היחיד וצריך דין שומע כעונה כדי לצאת בזה ידי חובה. ולפי המבואר שכדי לצאת ידי חובה בקריאת התורה אין צריך דין שומע כעונה ואין צריך כוונה להוציא, קשה להבין את דברי הגר"ח שסובר שזהו חובת היחיד. ונראה דבאמת אין בזה קושיא כלל, משום ש"ל שהמצווה היא חובת היחיד, אבל גדר החיוב הוא לשמוע דברי תורה ולקיים מצוות תלמוד תורה בשמיעת קריאת התורה, וכדי לקיים מצוות תלמוד תורה אין צריך לדין שומע כעונה, אלא עצם המציאות ששומע את הקריאה הוא שומע בזה דברי תורה ומקיים מצוות לימוד תורה. וא"כ אע"פ שהמצווה היא חובת היחיד, מכל מקום כדי לקיים את המצווה הזו אין צריך להגיע לדין שומע כעונה. ועיקר חידושו של הגר"ח הוא להפקיע מהפשטות שנראה שקריאת התורה הוא חובת הציבור, וכל יחיד כשהוא עומד בפני עצמו אין לו שום חובה לטרוח כדי לשמוע את הקריאה, ורק כשיש ציבור ביחד חל עליהם חובת קריאת התורה. ובדבר זה מחדש הגר"ח שאין ההגדרה כך, אלא גם בקריאת התורה הוא חובת היחיד. אבל לגופם של דברים איך מקיימים את החיוב הזה, אם צריך לזה דין שומע כעונה או לא, זה לא שייך לנידון הזה, וגם אם הוא חובת היחיד אפשר לומר שכדי לקיים את החובה הזו אין צריך להגיע לדין שומע כעונה, אלא עצם מהות השמיעה היא קיום המצווה.

שורב המנין יהיו כאלו שחייבים לשמוע קריאת התורה, שעדיין לא יצאו בזה ידי חובה ממקום אחר. אבל אם אין במנין הזה רוב ציבור שלא שמעו עדיין קריאת התורה, אי אפשר לקרוא בתורה.

מעשה במנין שהתפללו בו ציבור גדול, והתעורר חשש שמא במנין השני שאמור להתקיים לאחר מכן שהציבור שם מצומצם לא יהיה רוב ציבור שלא שמע עדיין קריאת התורה. ולכן ביקשו מאחד מאלו שהתפללו

אפילו באופן שאינו מכוון לצאת בזה ידי חובה הרי הוא יוצא ידי חובה, שכיון שבפועל הוא שומע דברי תורה, אשר זהו עצם קיום המצווה של תקנת קריאת התורה. וממילא הכוונה שמכוון שלא לצאת ידי חובה, אינה יכולה להפקיע את המציאות שהוא שומע עכשיו דברי תורה. ולפי הסברה הזו באמת צריך להיות שלא מועיל תנאי שלא לצאת ידי חובה בקריאת התורה, ואם אדם שומע בבית הכנסת קריאת התורה הוא יצא בזה ידי חובה, גם אם כיוון שלא לצאת ידי חובה.

לכוון שלא לקיים בשמיעה מצוות תלמוד תורה

אמנם נראה שכל זה דווקא כשמכוון בסתמא שלא לצאת ידי חובה, אבל אם יכוון שאינו רוצה בשמיעה הזו לצאת ידי מצוות תלמוד תורה בזה תועיל הכוונה ולא ייצא ידי חובה בקריאה. משום שדווקא כשמכוון סתמא שלא לצאת ידי חובה בקריאה או המשמעות היא שאינו רוצה לצאת בזה ידי חובה מצד המצווה של תקנת קריאת התורה, ובזה י"ל שהכוונה הזו לא מועילה כדי שלמעשה בפועל שמע דברי תורה ויוצא בזה ידי חובת קריאת התורה גם בלא כוונה. אבל אם מכוון להדיא שלא לקיים בשמיעת הקריאה קיום מצוות תלמוד תורה בזה וודאי שלא ייצא ידי חובה בקריאה הזו, שעיקר תקנת קריאת התורה הוא קיום תלמוד תורה, וכיון שמכוון שלא לקיים בזה תלמוד תורה נמצא שלא קיים את תקנת קריאת התורה, ובאופן כזה יועיל תנאו שיוכל להצטרף למנין אחר כדי להשלים להם את המנין לקריאת התורה, באופן שאין עשרה או רוב עשרה במנין הזה שעדיין לא שמעו את הקריאה.

במנין הראשון שיעשה תנאי שכל מה שהוא מכוון לצאת עכשיו בקריאת התורה זהו דווקא אם במנין השני יהיו רוב ציבור שלא שמע קריאת התורה, אבל אם במנין השני יהיה חסר רוב ציבור שלא שמעו את הקריאה הרי הוא מכוון שלא לצאת ידי חובה בקריאה ששומע עתה במנין הראשון, ובכך אם בסוף יוברר שאי אפשר לקרוא קריאת התורה במנין השני כיון שאין שם רוב ציבור שלא שמעו את הקריאה יוכלו לקרוא לו שיבוא להשלים מנין לקריאת התורה.

ולכאורה יש לדון האם מועיל התנאי הזה, דהנה לפי היסוד שנתבאר שבקריאת התורה אין צריך להגיע לדין שומע כעונה ועצם זה ששומע את הקריאה ושומע בזה דברי תורה זהו עצם המצווה, יש לדון ולומר שלא יועיל התנאי שמכוון שלא לצאת ידי חובה בקריאת התורה, משום שלמעשה הוא נמצא במנין הראשון ושומע שם את הקריאה וקיים בזה תלמוד תורה, ועצם המציאות הזו שהוא שומע קריאה של דברי תורה יצא בזה ידי חובת קריאת התורה, וא"כ מה מועיל שהוא מכוון שלא לצאת ידי חובה בשמיעה הזו, הלא סוף סוף בפועל הוא שמע, והקריאה הזו מתייחסת אליו בתור תלמוד תורה.

ובשלמא אם המצווה של קריאת התורה היתה מוגדרת בתור מצווה בפני עצמה, היה אפשר לומר שגם מי ששומע את הקריאה יכול לכוון שאינו רוצה לצאת בזה ידי חובה, שאע"פ שבפועל שמע את הקריאה, בכל זאת כיון שאינו מכוון לצאת בזה ידי חובה ממילא אינו יוצא.

אבל לפי המבואר שאין מצווה מיוחדת בקריאה, אלא המצווה היא מצוות תלמוד תורה, והתקנה היתה שכל הציבור ישמע קריאת התורה כדי לקיים בזה תלמוד תורה, א"כ י"ל שכל מי ששומע את הקריאה

בעניני יום הכיפורים

במלאכי השרת

שמעתי מהג"ר תנחום קרליץ זצ"ל (אחיו של הגר"ק שליט"א), שבאחד מהשנים מרן החזון איש לא הרגיש טוב בחודש אלול, מחמת התקף שעבר בעצבים של הלב, וכל החודש שכב במטה מרוב חולשה וחולי. כאשר התקרב יום כיפור הרופא בדק את מצבו, ואמר שאסור לו לצום ביום כיפור, שלפי המצב הרפואי אם יצום זה פיקוח נפש.

כאשר הגיע יום כיפור, הביא החזון איש את דברי הרמב"ן בפרשת בחוקותי (ויקרא פרק כ"ו פסוק י"א) שכותב "אבל הדורש ה' בנביא לא ידרוש ברופאים, ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון ה'". ולכן אסא המלך נענש על זה שבעת חוליו דרש ברופאים, משום שהחולי בא בעבור החטאים, וממילא במקום לדרוש ברופאים היה צריך ללכת אל הנביאים לשאול על מה צריך לעשות תשובה, וכאשר יתכפרו העוונות יעבור החולי.

ומעתה אמר החזון איש, "אנחנו לא בדרגה של אסא המלך ולכן אנחנו לא יכולים לסמוך על הרמב"ן ולא לדרוש ברופאים ולעשות כעצתם, אבל ביום כיפור שנמצאים טפח יותר גבוה אפשר לסמוך על הרמב"ן". וצם החזון איש כל יום כיפור, עד בין השמשות.

* * *

"וכל הרשעה כולה כעשן תכלה, כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ".

וזהו הבקשה "וכל הרשעה כולה כעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ", שכאשר נזכה שהקב"ה יעביר את ממשלת זדון מן הארץ, מלכות ה' תתגלה ותתקדש בעולם, ואז הרשעה כולה תכלה כעשן שמיד ירדו כל המסכים וכולם יבינו מהו אמת ומהו שקר, ויראו שכל מה שהיה עד עכשיו היה רק דמיון ואחיות עיניים בלבד.

וכל הרשעה כרגע תאבד

הנה בתפילת שמונה עשרה בברכת ולמלשינים, אומרים "וכל הרשעה כרגע תאבד, וכל אויבך מהרה יכרתו, והזדים מהרה תעקר ותשבר ותמגר ותכניע במהרה בימינו". רואים במילים של התפילה שיש הדגשה מיוחדת על "מהרה", שבכל בקשה שמבקשים על איבוד הרשעה והרשעים, חוזרים ומזכירים שהבקשה היא שהאיבוד יהיה "במהרה". ויש לעיין מדוע דווקא בברכה הזו מדגישים את הענין של המהירות, יותר מכל שאר הבקשות.

ושמעתי בשם הגה"צ רבי אשר קלמן מקלם זצ"ל (גיסו של מרן הרב מפוניבז' הגר"ש כהנמן זצ"ל), שהמשיל את הדבר למלך שעשה סעודה גדולה ומפוארת לכל שריו ועבדיו, ופתאום באמצע הסעודה כאשר

שמעתי מהגר"מ פיינשטיין זצ"ל לבאר, את הדמיון שדימו את "כל הרשעה כולה" ל"עשן", דהנה במבט עין נראה כאילו שכל הרשעה היא מציאות קיימת, שאי אפשר לבטל אותה ולזלזל בה. אבל האמת היא שזה רק אחיות עיניים בלבלב את האדם, ואין שום כח לרשעה כלל וכלל, ובהעברה בעלמא היא בטלה ומבוטלת.

והרי זה כדמיון קורי-עכביש, שהעכביש בונה ואורג בנינים שלמים ומופלאים בקורי העכביש שלו, אבל כל הבנינים והיצירות הללו הם רק דמיון בעלמא, שכאשר לוקחים מטאטא ומעבירים על זה בהעברה בעלמא בלא שום מאמץ, הרי הכל בטל כלא היה.

כך כדמיון זה נמשלה הרשעה לעשן, שכמו העשן שאין בו שום מציאות אלא הוא מבבל ומטשטש את הראיה לרגע אחד, ולאחר מכן הוא חולף ועובר מהעולם. אותו הדבר הוא הכח של "כל הרשעה כולה" שכאשר יגיע הזמן היא תחלוף ותעבור מהעולם בהעברה בעלמא, וללא שום מאמץ יבינו כולם מהו האמת ומהו השקר. שכל כחה היא רק כח אחיות העין, שמבלבל לאדם את הראיה שלא יבחין מהו אמת ומהו שקר, וכאשר יגיע הזמן היא תחלוף כעשן וברגע אחד תתגלה האמת האמיתית לעין כל.

סותר לכל הבריא כולה. ולא רק שהוא סותר לכל הבריא, אלא הוא גם מקלקל את כל תכלית הבריא, שהוא מכחיש את המציאות של הבריא. ולכן אדם כזה אין לו מקום בבריא אלא צריך מיד לסלקו ולגרשו מהעולם, שכל רגע ורגע שהוא בעולם הוא מקלקל את הכל, הוא מפריע לכולם. וע"כ כאשר מתפללים להקב"ה על הרשעה ועל הרשעים שיאבדו ויכרתו מהבריא מוסיפים בנוסח הבקשה לשון "מהרה", שדבר זה חייבים לבער מהרה מתוך הבריא שכל מציאותם היא מציאות שמכחשת ומקלקלת לכל העולם, ואי אפשר להמתין אפילו רגע אחד עם המציאות של הרשע בעולם, אלא צריכים מהרה לבערו ולהשמידו מתוך הבריא.

אבל הוסיף הגה"צ רבי אשר קלמן זצ"ל שכדי שאדם יוכל לבקש בשלמות את הבקשה הזו, שלא יהיו רשעים בעולם כיון שהם פוגמים במלכות שמים, צריך קודם כל לפשפש בתוך תוכו לראות שאין בו חלק של רשע, לראות שמעשיו שלמים ואין בהם עוונות ופשעים, כדי שהוא בעצמו לא יפגום במלכות שמים. ורק אחרי ששב בתשובה שלמה על חטאיו, ואין בו מעשי רשע שייך לבקש ולהתפלל על אחרים שיאבדו הרשעים והרשעה מהעולם.

השולחנות ערוכים בפאר והדר ומלאים כל טוב, נכנסה לתוך האולם חיה מאוסה ומסרחת. הרי ברור הוא שמיד יקומו העבדים ויסלקו את החיה הזו מהסעודה, שזה לא מתאים שבתוך הסעודה המפוארת הזו תסתובב חיה כזו מאוסה. ולא רק שזה לא מתאים, אלא זה גם סותר את כל האווירה של הסעודה, שסעודה כזו שכולה באווירה מלכותית אם נכנסת לתוכה חיה כזו מאוסה ומסרחת היא מקלקלת את כל הרושם המלכותי של הסעודה, שזהו ההפך הגמור מהאווירה והרושם של הסעודה. ולכן מיד כשרואים כזו חיה שנכנסת לסעודה, מיד יגרשוה שלא תקלקל את כל הסעודה.

ומעתה על דרך זה יש להבין את הבריא, דהנה תכלית הבריא היא להרבות כבוד שמים, כמו שכתוב במשנה באבות (פרק ו' משנה י"א) "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו, שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו וכו'". כל דבר שיש בבריא בין דומם, בין צומח, בין חי ובין מדבר, המציאות שלהם היא מציאות שמראה בבריא כבוד ה', שהקב"ה בראם לכבודו שיתגלה כבודו בעולם. וממילא אם באמצע הבריא שכל כולה היא מראה את כבוד ה', נכנס רשע שהוא כופר במלכות ה', ומבקש לבטל את הנהגת הקב"ה והשגחתו בבריא, הרי הוא

דק מן הדק עד אין נבדק – סברא עקומה

בתחילה יגשו אליו הבחורים החשובים הללו ויאמרו לו בשקט "כל אחד יש לו נסיונות, אנחנו מבחינים שכנראה לא עמדת בניסיון ולקחת את הכסף, בא תחזיר את זה בשקט ולא נספר את זה לאף אחד ונגמור את הסיפור".

והוא כמובן יכחיש את הכל מכל כל, שלא נגע בכסף ואין לו מושג היכן הוא. ולאחר מכן טיפוח הגניבה יתפרסם בישיבה, וכולם יאמרו מי יכול להיות שגנב את הכסף, כנראה הבחור הצעיר הזה, שהרי כל חברי החדר הם בחורים צדיקים שלא יתכן כזו מציאות בעולם שהם יגעו בכסף שאינו שלהם, ובוודאי הבחור הצעיר החדש הזה הגנב! נכון שהוא נראה בחור טוב שיושב ולומד ברצינות, אבל כנראה שבפנים הלב יצרו בווער בו והוא הסיטו לגניבה.

הבחורים יקטלגו אותו כגנב שפל, וידרשו ממנו להחזיר את הכסף בכל מחיר... הבחור ממשיך בדמיונו ואומר לעצמו, "אפילו אם אני ארצה לשלם את הכסף הזה רק כדי להסיר מעל ראשי את הביוץ הנורא הזה, אין באפשרותי לעמוד בסכום כל כך עצום. ואפילו אם הורי ימכרו את ביתם (שגם זה רק דירה עלובה בדמי מפתח), גם כן לא יצליחו לשלם את הסכום הזה". וכך הדמיונות ממשיכים ומפליגים למחזות רחוקים, איך שהוא נורק מהישיבה בכוש פנים, והוריו גם צריכים לעבור דירה לעיר אחרת כדי להסיר מעל ראשם את החרפה הזו.

חלפו עוד כמה דקות שהבחור שקוע בדמיונותיו על העתיד העומד להתרחש, והוא ממתין לרגע הזה שבו ידרשו ממנו להחזיר את הכסף, והוא זועק בכל לבו, "לא לקחת את הכסף", והוויכוח יתחיל – לא, לא – כן, וכן הלאה.

ולפתע קורה דבר מעניין, הגר"צ פלמן מסתורד עם הגרמ"א ברוורמן, לוחש לו באוזנו איזה משפט קצר, ולאחר מכן שניהם משתתקים וחושבים...

לאחר דקה הגרמ"א ברוורמן מתעשת, מוריד את הכובע ואת החליפה, לאחר מכן מוריד גם את הסוודר. לבו של הבחור מתחיל לרעוד, הוא בטוח שהוא עומד עכשיו לגשת אליו... וסופו קרב.

אבל לא, הוא מתכווץ לתוך הארון שהיה עמוק, מכניס את הראש עמוק בארון, ולא הסתפק בזה אלא עמד ונכנס כולו בתוך הארון. הבחור מתפלא מה הוא עושה, הרי כבר הוציאו את כל הדברים מהארון, וכולם רואים שאין בתוכו כלום, ומה יש לו להמשיך ולהתבונן שם ולהכנס לתוכו.

חצי דקה הוא שהה בארון, ולהפתעת כולם הוא יוצא כשבידו הגרב עם הכסף. התברר שבסוף הארון למטה נוצר פתח קטן בין הארון לקרש של גב הארון, וכאשר הניחו שם ביום שיש את הגרב ועליו דחפו את כל הכביסה, הסדק התרחב מעט והגרב נדחף ונפל מאחורי הארון. והיה כזה נס גדול, כי בדיק במקום שבו נפל הכסף היה חור של צינור ביוב, והכסף היה אמור ליפול שם ולהעלם בתוך הצינור. אלא שבסוף הארון היה מסמר קטן והגרב נתפס בו ובזכותו לא נפל. **ותהי הרווחה...**

אבל מה הסתורדו לפני כן שני הבחורים? התברר שכאשר הגר"צ ראה שאין את הכסף ואין בני לחשוד אלא בבחור הצעיר הזה שנוכח בחדר, הוא פנה להרגמ"א ואמר לו "לפני שאנחנו הולכים לחשוד במישהו, צריך לזכור את דברי החפץ חיים שאמר שהסיבה שהקב"ה ברא לאדם סברא עקומה היא כדי שכאשר הוא רוצה לחשוד במישהו שעשה איזה דבר, צריך קודם לזכור לבקש זכות אפילו בסברא עקומה. לכן בוא נחשוב בסברא עקומה לאן יכול הכסף להעלם". ושניהם השתתקו כדי לחפש את העקמימות ששם הכסף. וכך הגיעה המחשבה אולי כאשר הארון היה מלא בבגדים נדחף מעט הקרש של הארון, ונוצר סדק קל והכסף נפל שם...

בימי התשובה הללו, ימים של פשפש ומשמוש המעשים, ראוי לזכור את היסוד הזה שגם במקום שנדמה לאדם שהוא הצודק, ויש לו הוכחות ברורות על כך, בכל זאת זה לא מוכרח וצריך עוד ועוד לבדוק אם לא טעה במעשיו.

בימי התשובה הללו, ימים בהם כל איש ואיש מחפש את הדרך בה יוכל ללכת ולהתעלות בבין אדם למקום ובין אדם לחברו, מהראוי להביא מעשה נפלא שסיפר הגאון רבי חיים שינקר שליט"א – ראש ישיבת "דרכי משה".

המעשה מתייחס על אותם שנים בהם למד בבחורתי בישיבת פוניבז', והיה ישר באותו חדר יחד עם הגאון רבי משה אהרן ברוורמן שליט"א, ולהבחל"ח הגר"צ פלמן זצ"ל ועוד.

באחד מערבי השבתות, דקות ספורות לפני הדלקת נרות, נכנס לחדר אחד מהבחורים שבישיבה ובידו מעטפה עם סכום כסף גדול מאוד, ומבקש מהם להטמין את הכסף בחדרם עד מוצאי שבת.

הבחור הזה היה חתן כשבווע לפני החתונה, וקיבל מההורים את הכסף הזה בשביל לשלם בעבור הדירה, והיה אמור מיד אחרי שבת להעביר את הכסף לבעל הדירה. כאשר התקרבה השבת, חשש הבחור להשאיר את הכסף בחדרו, שמא הידיעה על הכסף הרב שמונח בחדרו תבוא לאוזניים שאינם ראויים, וח"ו כשלא יבחין יגנב הכסף. ולצורך כן חיפש לעצמו חדר אחר שבו הוא יכול להיות בטוח שאף אחד לא יעלה על דעתו שיש שם כסף, ובפרט סכום כה רב של כסף, וכשיטמין שם את הכסף יהיה רגוע כל השבת שהכסף מופקד בידיים טובות, ואין לו על מה לחשוש.

הבחור החתן חשב לאיזה חדר כדאי לו ללכת, ומיד עלה על דעתו ללכת לחדר המדובר ששם אפשר לסמוך על הבחורים בלב שקט שלא יספרו על כך לאף אחד, ומצד שני גם אין שום סיכוי שאיזה מישהו בעולם יחשוב שיש שם כסף ובפרט סכום כה רב. וממחשבה למעשה, לקח את צרור הכסף, ורץ לעבר החדר המדובר בכדי להספיק לספר להם את פרשת הכסף, ולמצוא שם מקום סתר לפני התקדש יום השבת. החתן נכנס לחדר, סגר את הדלת וסיפר את הסיפור, חברי החדר שמחו מאוד על האפשרות לעזור לו, ומיד מצאו מקום ראוי להטמנת הכסף. בתוך הארון של הכביסה מתחת לכל הבגדים. לקחו גרב גדולה שמו בתוכה את הכסף, הוציאו את כל הכביסה מהארון ואת הגרב עם הכסף הניחו בתחתית הארון, ולאחר מכן החזירו את כל הכביסה למקומה, באופן שאף אחד לא אמור לעלות על דעתו שבתוך הכביסה מונחת גרב שבתוכה סכום כסף כה רב. וגם אם חס וחלילה יכנסו לחדר גנבים במהלך השבת, אין שום סיכוי שיחשבו שיש בתוך הכביסה כסף.

במוצאי שבת חזר הבחור כדי לקחת את כספו, ולהפתעתו **הכסף איננו...** חברי החדר היו בהלם גמור, לאן הוא נעלם? הוציאו את כל הכביסה ובדקו בגד בגד, אולי זה נכנס לתוך בגד אחר, אבל אחרי הכל הכסף לא נמצא. החדר בכללותו היה מסודר לגמרי, לא היה ניכר שביקר בו איזה גנב, אי לכך הפלא היה גדול עד מאוד, לאן הכסף נעלם...

בין הבחורים שהיו בחדר באותה שבת, היה עוד בחור חדש משיעור א' שעתה התחיל את דרכו בישיבה. הבחור היה שקט ועדין, לא הכירו אותו מספיק בכדי לדעת אם תוכו כבר, או לא.

היה זה זמן קצר לאחר שהגאון רבי יוסף ישראלזון זצ"ל התחתן ועזב את החדר, וחברי החדר שהקפידו מאוד על הזמנים והסדרים, ביקשו שיכנס לחדרם בחור שקט שלא יפריע בשעות המנוחה וכדומה. ומשום כן זכה הבחור הצעיר להכנס לחדרם של הבחורים החשובים הללו.

כאשר בא הבחור החתן ביום שיש לחדר להביא את הכסף, שהה בתוך החדר הבחור הצעיר שהיה עד לכל מהלך הטמנת הכסף. טבעי מאליו שהחשד יפול על אותו בחור צעיר, שיצר גבר עליו ולא עמד בניסיון ולקח את הכסף...

הבחור הצעיר לא היה טיפש, והבין מיד שהחשד יפול עליו, בפרט שהוריו היו עניים מרודים וסביר מאוד לחשוב עליו שהוא לקח את הכסף כדי לעזור להוריו.

הבחור עמד בצד והתחיל לדמיין איזה צרה צרורה עומדת ליפול עליו עכשיו,

סדר קיום מצוות עשה דתשובה המבואר

מאמר זה נערך על פי קונטרס 'סדר קיום מצוות עשה דתשובה' בשפה ברורה ושווה לכל נפש. על ידי קבוצת בעלי ניסיון בישיבת מיר, שעבדו בדרך זו במשך תקופה ארוכה וראו כי טוב.

עצות מעשיות לעשיית תשובה: 1

בכל שנה, בבוא אלול והימים הנוראים, אנו ניגשים לעשות תשובה. ובשנה לאחר מכן-שוב נגשים לעשות תשובה, על אותם עניינים בדיוק... איך קורה הדבר? מדוע למרות הרצון האמיתי וההשתדלות הכנה איננו מצליחים במשימה?

מצוות התשובה אמורה הייתה להיות קלה ופשוטה לביצוע, כמו שכתב הרמב"ן בפ' ניצבים על הפסוק "כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיו ובלבבך לעשותו". כי אותו דבר קרוב היינו מצוות התשובה. ומבואר במדרש רבה על מקרא זה שמצווה זו הינה קלה שבקלות כהוצאת דיבור מפיו של אדם.

ואם כך מדוע מצווה זו הינה בלתי אפשרית עבורנו? מדוע למרות שאנו רוצים כל כך להשתנות ולהיות טובים יותר – אנו מגלים בכל שנה ששוב נפלנו באותם בורות מוכרים? טעינו באותם טעויות וביצענו את אותן שגיאות כמו בשנה שעברה?!

מצוות התשובה, בדיוק כמו אתרוג בסוכות ומצה בפסח, הינה חובה גמורה שנתן לנו בורא עולם, וכיוון שברור ומובן לכל בר דעת שלא ייתכן שבורא עולם העניק לנו מצווה שאי אפשר לקיימה, אולי הבעיה היא שפשוט איננו מבינים נכון כיצד עלינו לקיים מצוות התשובה?

ונראה שאכן אנו נוהגים בתמימות מסוימת כשאנו חושבים שהצער שאנו חשים כשאנו מתבוננים על מעשינו בימים הנוראים נקרא בשם 'תשובה'. וכך מובא בלקט רשימות-אלול, ממרן המשגיח דליקווד זצוק"ל (עמ' קד): "אנשים טועים טעות גדולה בעניין התשובה, וסוברים שהעיקר הוא חלק הסור מרע, ועומדים ומתוודים, ודופקים על חטא, ולצערנו נשארים עם דפיקה בלבד, ולא יודעים שהעיקר הוא חלק העשה טוב, שעל ידו ניתן להתרומם ולהתקדם".

מובן מדבריו אלו של המשגיח ר' נתן מאיר ווכטפויגל כי חלק אינטגרלי מן התשובה הינו עשיית הטוב! צער וחרטה הינם שלב התשובה הראשון רק כאשר מדובר על חטא חד פעמי ויוצא דופן, כאשר מדובר על חטא שמתרחש לעיתים קרובות הצעד הראשון אינו צער וגם לא חרטה, אלא יצירת שינוי כמו שמביא הרבינו יונה (שער א' אות א'): "...אבל הרוצה לשוב בחטא שאינו דרך מקרה, ראשית תשובת האיש הזה היא לעזוב דרכיו" – דהיינו לשנות את הרגליו.

המשגיח מליקווד אף הביא שם (בעמוד קט) יסוד מרבנו ירוחם ליבוביץ ממיר שכל השנה אפי' שהאדם נכשל, צריך לחשוב הלאה על העתיד ולהתקדם, ולא לחשוב על העבר. רק יום אחד בשנה, מותר לאדם לחשוב על העבר, ביום הכיפורים, וביום זה מותר, רק מחמת החידוש של התשובה, אבל המהלך כל השנה הוא, להמשיך הלאה ולהתקדם.

וכאן שואל הבן: איך ניתן לשנות הרגלים? והרי זה בדיוק מה שאני מנסה לעשות מזה שמונה עשרה, עשרים ושמונה, שלושים ושמונה או שישים ושמונה שנים-ולא מצליח! ובכן, מסתבר שאפשר לשנות הרגלים ולתקן מידות קשות, ונזכור – שינוי זה לא אמור להיות קשה, שהרי למדנו וידענו שעל פי דברי חז"ל מצוות התשובה הינה מצווה קלה ופשוטה לביצוע! ואם כך חייבת להיות דרך פשוטה וקלה שתאפשר לנו ליצור בחיינו שינוי ולשמר אותו לאורך השנה כולה.

דפים אלו באו לפרוס לפניכם בס"ד תוכנית מסודרת, פשוטה וברורה ליצירת השינוי המיוחל. דרך זו מיושמת בשנים האחרונות אצל קבוצות רבות הן אצל אברכים והן אצל נשים שמבצעים ביחידים, חברותות או קבוצות, את התוכנית התשובה הזאת, בכל השנה כולה, ורואים בס"ד תוצאות נפלאות, בהתקדמות מתמדת בכל חלקי עבודת ה'.
אין זו דרך חדשה, אלא רק צורת הגשה חדשה ויצירת סדר המאפשר לשלוט על תהליך התשובה ולשמור עליו במשך השנה כולה.

אם כן- איך משנים הרגלים? איך חוזרים בתשובה?

ראשית כל נשאל: "הרהורי תשובה" מה הם? האם מחשבה כמו "מהיום יותר לא אדבר לשוה"ר" או "מהיום כל התפילות יהיו בכוונה" נחשבת תשובה? אם אנו מבינים שלא ייתכן שהחלטה שאין לה כל סיכוי להתממש נקראת בשם תשובה, מה כן נקרא 'תשובה'?

עד היום ניסינו לעשות תשובה, בשתי דרכים:

דרך א. להתחזק ביראת שמים ובתפילות בימים נוראים- זוהי אכן אחת העצות להינצל ביום הדין, אולם זו אינה תשובה! בימים אלו הקב"ה קרוב אלינו, ומוכן ברחמי לשפוט אותנו על פי מדרגתנו בשעת הדין. ולכן, יעצו חז"ל לאדם להתחזק ואפילו באופן זמני בעניינים הדורשים תיקון. כך לדוגמא נפסק בשו"ע שאפילו אדם אוכל בכל השנה "פת פלטר" בימים אלו לא יאכל לחם זה.

בנוסף ההתחזקות הזמנית, מנערת אותנו, ומבהירה לנו שאנו יכולים להשתנות מהמצב הירוד של כל השנה. בעצם השינוי אנו מצהירים שמצב זה אינו חלק בלתי נפרד מאתנו, אנחנו מסוגלים ליותר! אבל, כמו שאמרנו בראשית דברינו, זו אינה תשובה. זו אינה הדרך שבסיומה יוכל יודע תעלומות להעיד עלינו שלא נשוב לעולם לעונותינו הראשונים... האם רק כאלה שלא זכו להיוולד בעולם התורה והקדושה יכולים לשנות את חייהם באופן ברור וחד משמעי ועלינו נגזר להתקדם בצעדי צב, להאבק שנים על עניינים פעוטים ולא להצליח לבצע בחיינו מהפך של ממש? השאלה הנשאלת היא: איך מגיעים למצב בו נזכה לתשובה שלמה ולא רק לחלקיק תשובה?

דרך ב. מקבלים קבלה- עצה נוספת שנתנה לנו הינה לקבל עלינו קבלה קטנה אחת שתיתן לנו 'אחיזה' כלשהי בעולם השווה. על ידי שינוי קטן זה נצהיר כי אנו רוצים לשוב בתשובה שלמה, ובזכות כך נזכה אי"ה לגמר חתימה טובה.

1. ע"פ אגרות הגר"ס מעובד למציאות ימינו-מאמר זה היה לעיני הגר"צ רבי משה אהרון ברוורמן שליט"א מחבר ביאור תשובת ישראל על אגרות הגר"ס והאיר בו את הארוכות.

לע"נ א"מ רבי אברהם בן ר' שלמה זצ"ל – נלב"ע י"ג אדר תשס"ז.

כתבה נרחבת אודות סדר קיום מצוות התשובה וסקירת פעילות הקבוצות הפועלות בנושא חשוב זה ממוסף שבת קודש "יתד נאמן" ערב ר"ה תשע"א. ניתן להשיג בדוא"ל: amudeyor@enativ.com: בכל עיני המאמר או המעוניינים בעותקים וכן המעוניינים לקבלו בפקס ניתן לפנות לטל: 05276-73472/3 (להשאיר הודעה) או בדוא"ל הנ"ל.

ניתן להשיג דף זה: **בירושלים**: ישיבת מיר בנין "פרידמן" קומה תחתונה –ליד המעלית דפים בודדים או כמות לצורך הרבים.
בבני ברק: בישיבת פונוביז' –בשערי אשר, ובביה"כ לדרמן בכניסה האחורית, **בקריית ספר**: חמד בביהמ"ד "זיכרון משה" במתקן.

המעוניינים לתרום להפצת עלונים נוספים יפנו לטל הנ"ל. עלות כל מילון 20 אג' צא וחשוב כמה זיכוי הרבים ניתן לזכות בתרומה קטנה, ועי"ז להיות בכלל מזכה הרבים שאין חטא בא על ידו.

וכן כותב הגר"ס באגרת ז': יום כיפור דבר טוב מאוד, יום סליחה וכפרה, וכו' אם היינו עושים הכנה הראויה לתיקון דרכינו, כי יום הכיפורים מכפר עם תשובה היא עזיבת החטא אכן גם המעט טוב מאוד, אין ערוך לה בענייני תבל לראות לכל הפחות שתהיה איזו קבלה על להבא ביוה"כ, ואין לנו מסחר הנושא פרי רווח כמו לעשות הכנה בלימוד המוסר, ולתבונן להטיב דרכיו, עד אשר יבוא לאיזה קבלה להבא ביוה"כ, ובכל בחינה קטנה שבקטנות, אשר יכין האדם את עצמו, להגדיל בחינת יום הכיפורים שלו, אין ערוך ואין די באר הצלחת נפשו להינצל מצרות רבות ונצורות ואין לנו רווח גדול מזה"

אף שכדברי הגר"ס אין לזלזל בקבלה אחת זה דבר מאוד טוב, ונצרך ליוה"כ, אך הרי קבלה אחת אינה משנה אותנו! האם אפשר בכלל להתקדם בקצב של קבלה אחת לכל שנה!?

התוכנית הייתה למראה עיניהם של מחנכים רבים ושמענו מהרה"צ ר' משה אהרון ברוורמן שליט"א – מחבר ספר "תשובות ישראל" על אגרות הגר"ס – שתוכנית חשובה זו היא ממש כוונת ר' ישראל סלנטר באיגרותיו (איגרת ו' ואיגרת ח') לעשיית תשובה בבחינת הקלות.

וכן כותב הגר"ס באגרת ח': "מה מאוד עתיקין הדברים בעשיית, למצוא בהם דרך מעט ויסוד ראשי ואבן פינה לתשובה, לעזיבת החטא בעיקר בדברים שבני אדם רגילים להכשל בהם, ועזיבתם קשה מאוד. כי אחר שיתבונן האדם בכישלונות מעשיו, וימצא כי רובם הגדול המה קלות ביותר לקיימם, א"כ נקל לפניו לקבל על עצמו קבלה של קיימא, לשמור אותו בגדר הקלות לפניו, אשר למין בפ"ע יחשב ובזה יינזר כמעט מרוב עוונותיו בנקל, כי מידת העונש ואיכות העונש גודלת בהיותן מהקלות, עכ"ד בשינוי לשון קצת.

ולאחר שרבים רבים ניסו ליישם את התהליך בשטח וזכו לחולל שינוי של ממש בחייהם, היא מוגשת לכם, בצורה מסודרת, המאפשרת ליהודי הרוצה בשינוי הצלחה לבצעו בקלות בס"ד.

מה עושים – סדר התוכנית המעשית.

תכנית זו מורכבת מארבעה שלבים עיקריים.
(הערה: ניתן גם להתחיל מהשלב השלישי, שם עיקר התועלת למעשה, שלבים א' וב' הם לתוספת בקיום המצווה)

השלב הראשון – מתבצע בימי אלול/עשי"ת, או בעת התעוררות אחרת.

זהו הזמן להתבונן במעשינו- כשאנו מתבוננים על מעשינו (ובלשון חכמים: עורכים חשבון נפש) אנו מוצאים עניינים רבים שברצוננו לתקן ולשפר, ואם נעבור על סדר היום (והשבוע) שלנו בצורה מסודרת, ודאי תתפח הרשימה עוד יותר (ניתן להיעזר בווידיאו השלם).

אולם, ישנה בעיה מסוימת: גם לאחר שעברנו על מעשינו וגילינו כמה רבים הנושאים שברצוננו לתקן, שבוע או שבועיים לאחר מכן כבר קשה לנו להיזכר בכל העניינים שגרמו לנו לנקיפות מצפון בעשרת ימי תשובה... כיוון שכך, אדם חכם מקדים רפואה למכה! ומתהליך חשבון הנפש והתבוננות הפנימית, אנו פונים לשלב נוסף:

השלב השני – הכנת רשימה כתובה

ברשימה זו נכתוב את כל העניינים שרצינו לתקן, ונציין ליד העניין שברצוננו לתקן (לדוגמא: הימנעות מלשון הרע) גם את הצעד המעשי הראשון בו נתחיל את מלאכת התיקון. (למשל לא להתקשר לפלוני בזמן שאני כועס ונרגז כדי שלא להשמיע באוזניו מי הרגיו אותי ומי הכעיס אותי)

אין טעם לכתוב ברשימה משימות גדולות מידי, שסביר להניח שאכשל בהם מיד לאחר שתפוג התעוררות הראשונית (למשל: לעולם לא אשוחח עם פלוני) וגם לא משימות שכבר הוכח שהן אינן יוצרות אצלי את השינוי המיוחל. זהו המקום הנכון לזכור את דברי רבי ישראל סלנטר האומר באגרת ו':

" יובא לבחינת בעל תשובה ביום הכיפורים לכל הפחות בקבלת עזיבת החטא בבחינת הקלות ובזה הבא לטהר יסיעהו הקב"ה לילך מדרגה לדרגה גם בבחינת הכבדות".

מבואר בדבריו כי התשובה היא כסולם, היא הסולם שעל ידו ניתן לשוב מן החטא כולו, וכמו בסולם – גם בתהליך התשובה לא ניתן לדלג על שלבים. כשאי אפשר לשוב מהחטא כולו בבת אחת, ובמצבים שכאלה הדרישה מן האדם אינה לבחור את הדברים הקשים ולשנות אותם באופן מידי. משמים מצפים ממנו להשתנות דווקא בדברים הקלים ודווקא עליהם על הפרטים אותם יכול האדם לשנות ללא מאמץ מיוחד- גדולה יותר התביעה, היות והיה לו קל לעשותם.

הכנת רשימה זו דורשת עבודה רבה, אבל בסיום המלאכה יהיה בידכם אוצר, רשימת העניינים שברצונכם לשפר במשך השנה הקרובה, כולל הדרכים המעשיות לשינוי!

- מובן מאליו שאין שום תועלת ברשימה שאיש אינו מסתכל בה, ולכן כבר עכשיו, מיד לאחר סיום הכנת הרשימה מומלץ לבצע שני דברים:
- להכין לה העתק שיישמר במקום בטוח.
 - להחליט לעיין בה בכל תקופת זמן (מומלץ ערב ראש חודש, שגם הוא זמן מסוגל ומיוחד לתשובה) מומלץ מאוד ליצור לעצמנו סימן (כמו רישום בלוח השנה) שיזכיר לנו לעיין ברשימה ביום המתאים.

וכאן הגענו לשלב השלישי: התמקדות מעשית

כאמור לעיל ניתן לדלג על שלבים א' וב'. ולכן, מי שלא עשה את שלב א' וב' ואין לו רשימת משימות בידו יבחר לו משימה מתוך סדר יומו מומלץ בדברים עיקריים (בתורה, תפילה, בין אדם לחברו) או בדברים שמרגיש רצון עז להתקדם בהם ולשפרם.

בכל ערב ראש חודש, שהוא כאמור זמן המיועד לתשובה, נמצא לעצמנו פרק זמן לפתוח את הרשימה, לעבור עליה ולבחור מתוכה מספר תחומים ומשימות שאנו רוצים לתקן ולשנות. (מומלץ לבחור בכל פעם מספר מצומצם של משימות, ורק לאחר משימות אלו יוטמעו אצלנו והעמידה בהן תהפוך לנו לטבע, נוכל להגדיל את תחומי ההתמקדות).

- כשאנו בוחרים את תחומי ההתמקדות שלנו, כדאי להשים לב לכך שהעבודה המעשית שנדרשת מאתנו מתחלקים לשלושה סוגים: (שלוש טבלאות המצ"ב)
- ישנם תחומים שמספיק בהם קריאה יום יומית שתזכיר לנו לבצעם. (בטבלת: "תזכירים לקריאה בלבד")
 - ישנם עניינים שנדרשת בהם גם סימון יומי, (בטבלת: "תזכירים לסימון יומי") כך שאם נקרא אותם בכל יום ונסמן סימון קטן של ✓ או ✕ בצד המשימה - נוכל להתקדם גם מבלי לבצע שום מאמץ נוסף.
 - ישנם תחומים שבהם אנו נדרשים לבצע בהם מעקב מעמיק מורכב מכמה שלבי עבודה (טבלת: "העבודה החודשית") להלן נבאר את שלבי העבודה

כשאנו בוחרים את תחומי ההתמקדות החודשיים שלנו כדאי לבחור משימות משלושת הקבוצות גם יחד.
וכדי לא לשכוח במהלך החודש במה אני רוצה להתמקד ועל מה תכננתי לעבוד- אנו עוברים לשלב הרביעי שבלעדיו כל התוכנית כולה נידונה לכישלון.

השלב הרביעי: תזכירים ומעקבים יומיים

כמו שכבר ציינו קודם-ישנם תחומים בחיינו שבהם אם רק נזכור שברצוננו להשתנות, גדלים מאוד הסיכויים שגם נצליח בס"ד. וכיוון שאנו הרי רוצים להשתנות, לחזור בתשובה, ולזכות לשנה טובה, וכיוון שכבר הכנו רשימה של עניינים הדורשים שיפור, והחלטנו לבחור בכל ראש חודש כמה סעיפים בהם נתמקד במשך החודש כולו – נותר לנו רק משימה קטנה אחת: להקפיד לקרוא בכל יום את רשימת התזכירים הפרטית שלנו, וכן את רשימת ה"תזכירים לסימון יומי" ולסמן בצידה את קצב ההתקדמות ב ✓ או ✕ או ציון.

זה לא לוקח זמן רב, וכל אחד יכול למצוא את הרגע המתאים לכך. אפשר לאחסן את הרשימה בכיס, בתוך הסידור, לצד הבגדים בארון ובכל מקום זמין אחר. לא נדרשת כאן התעמקות, לא השקעת זמן וגם לא מאמץ. בלי שום טרחה מיוחדת, עצם הרפרוף היומי הזה על רשימת השאיפות שלי והסימון שבצדו מחולל פלאים! עצה זו בעצם מבוארת בשערי תשובה פרק א' אות ח' "וכן ראוי לכל בעל תשובה לקרא בספר זיכרונותיו בכל יום"

אבל, ישנם גם תחומים בהם נדרש ממני שינוי הדורש ממני מאמץ גדול יותר. עניינים שעלי לאבק כדי להצליח לשנות ולשפר. לתחומים אלו ישנה עצה אחרת שמקורה בדברי מסילת ישרים בפרק ג' במידת הזהירות: מעקב יומי מפורט. (טבלת העבודה החודשית)

טבלת "העבודה החודשית"

המעקב היומי הוא תהליך של בדיקה עצמית הכולל שלוש שאלות:

1. כיצד עמדתי היום בתחום שבו אני רוצה לחזק? איזה ציון מגיע לי?
2. במה הצלחתי היום במיוחד ולמה?
3. במה נכשלתי היום? למה?

נשים לב לנקודה חשובה: כשאנו שואלים את עצמנו במה הצלחתי או נכשלתי היום – לא נתמקד במחשבה על הכישלונות או ההצלחות, אלא ננסה להבין מה גרם לנו להצליח או להיכשל בביצוע משימה מסוימת. הניסיון הוכיח שאם אנו מבררים עם עצמנו את סיבת ההצלחה או הכישלון, אנו יכולים להתמודד עם בעיות שקודם נראו בלתי עבירות.

העבודה החודשית מתפרסת על פני כמה שלבים:

השלב הראשון-אבחון:

בשלב זה אנו עושים בירור מקיף על המתרחש לדוגמא: במעקב אחר ניצול הזמן בלימוד התורה נרשום : כמה זמן למדתי בפועל? מה היו הגורמים המפריעים ? וכן להפך מה היו גורמי ההצלחה. בירור מקיף זה יגלה בפנינו תוך מספר ימים את נקודות התורפה שבלימודינו, ואת נקודות ההצלחה שאנו יכולים להגיע. את מסקנות האבחון נרשום במשבצת ה"מסקנה" ואז נתקדם לשלב נוסף: שלב ה"התמקדות"

השלב השני- "התמקדות"

בשלב ה"התמקדות" נמקד את המעקב ממעקב כללי למעקב פרטני: האם מיגרתי את נקודות התורפה, ולמה? או, האם עודדתי את נקודות ההצלחה, ולמה? ומה עוד ניתן לעשות בכדי להגיע לתוצאה טובה יותר וכו'. כעבור מספר ימי מעקב ממקדים, נגלה שע"י המעקב ותשומת לב נפתרו בעיות רבות שבאו אך ורק מתוך הרגל וחוסר שימת לב, אך עדין יתגלו מחסומים שיש בהם קשיים של ממש להתגבר עליהם ולתקנם נציין אותם במשבצת המסקנה ונעבור לשלב הבא- שלב ה"חיזוקים".

השלב שלישי –שלב ה"חיזוקים"

בשלב זה נצטרך למצוא תחבולות ועצות, לפעמים יעזרו קנסות או תמריצים, וכמובן לימוד המוסר יוכל לתת כח להתגברות ולהצלחה. בשלב זה שאנו בסיומה של העבודה נוכל להבחין שגילנו כמעט את כל ה"בחינות הקלות" שהיו לנו בתחום העבודה החודשית שעליה עבדנו. מה שנותר לנו זה רק עוד כמה ימי התרגלות והדרך סלולה כבר לעבור לתחומי עבודה חדשים.

עצה: בכדי שלא נאבד כעבור זמן את ההישגים שהישגנו נכתוב משפט מסכם על הישגינו בטבלת "תזכירים לקריאה".

סיכום התכנית בקצרה והוראות למילוי הטבלאות

1. כדי להצליח לעשות תשובה אמיתית – עלינו לעסוק בשינוי הרגלים.
2. שינוי ההרגלים מתחיל מעבודה על תחומיים מעשיים ואפשריים, אותם מכנה ר' ישראל סלנטר 'בחינות הקלות'.
3. על ידי הכנת רשימה כללית של עניינים עליהם אני רוצה לעבוד בשנה הקרובה בצירוף פירוט מעשי נפתח לפני פתח לשינוי אמיתי.
4. בכל ערב ראש חודש בוחרים מן הרשימה מספר תחומים עליהם רוצים לעבוד, ומכילים רשימה קטנה שתהווה את 'רשימת העבודה שלי' לחודש זה. (טבלת עקרי הרשימה השנתית ורעיונות חדשים)
5. בכל ערב קוראים ומסמנים את רשימת התזכורות שהכנתי לעצמי, וכן מבצעים מעקב יומי מפורט אחר ההצלחות והכישלונות בתחומים שבחרתי ובודקים מדוע הצלחתי או נכשלתי.
6. לאחר שמצליחים לזהות ולמצוא את הגורמים המעודדים הצלחות- מחפשים ומוציאים בס"ד דרך להגביר את התדירות בה יופיעו בחיינו אותם גורמים חיוביים.
7. לאחר מכן יש להתחיל מעקב חדש וממוקד יותר.
8. חשוב מאוד! בכדי שנצליח למגר מהשורש נקודות שליליות וכן כדי לחזק את הרצון בנקודות ההצלחה יש למקד את לימוד המוסר בנושא שבו אנו עוסקים או בחיזוק כללי ביראת שמיים ולמקדו על חיזוקים אלו. לימוד המוסר ומאמרי חז"ל משנים את צורת העבודה מעבודה חיצונית לעבודה פנימית ושורשית בנפש האדם.
9. חיזוק לתוכנית זו ע"י קבוצה תומכת או חברותא שיבררו זה אצל זה האם עמדו במילוי היומי ויתנו דברי חיזוק ועצות זה לזה, הניסיון מוכיח שללא תמיכה חברתית קשה להחזיק מעמד זמן רב.
10. נקבל על עצמנו ביוה"כ קבלה לעתיד כמו שפסק הרמב"ם: "שלא נשוב בדרך הזה עוד" וזאת ע"י שנקדיש 5 דקות ביום לצורך מלוי דף המעקב ו15 ד' בשבוע לצורך התכנסות השבועית ובה כל ההצלחה שתהיה לנו במהלך השנה יהיה בכלל קבלה על העתיד שנעשתה ביוה"כ.

עקרי הרשימה השנתית

ורעיונות חדשים

[illegible]

תזכירים לקריאה יומית

	.1
	.2
	.3
	.4
	.5
	.6
	.7

[illegible]

העבודה החודשית:
אבחון, התמקדות וחיזוקים.

שבת פרשת אתגר א': _____		שבת פרשת אתגר ב': _____	
יום	ציון	יום	ציון
א		א	
ב		ב	
ג		ג	
ד		ד	
ה		ה	
ו		ו	
ז		ז	
מסקנה		מסקנה	

שבוע פרשת: _____

אתגר א': _____

יום	ציון	ציון
א		
ב		
ג		
ד		
ה		
ו		
ז		
מסקנה		

שבוע פרשת: _____

אתגר ב': _____

יום	ציון	ציון
א		
ב		
ג		
ד		
ה		
ו		
ז		
מסקנה		